

Lov om rettergangsmåten for tvistemål (tvistemålsloven).

Dato	LOV-1915-08-13-6
Departement	Justis- og beredskapsdepartementet
Publisert	ISBN 82-504-1024-6
Sist endret	LOV-2005-06-17-90 fra 01.01.2008, LOV-2007-06-15-38 fra 01.07.2007
Endrer	
Korttittel	Tvistemålsloven - tvml.

Kapitteloversikt:

Første del. Almindelige bestemmelser. (§§ 1 - 182)

Anden del. Bevis. (§§ 183 - 271 a)

Tredje del. Saksbehandlingens enkelte led. (§§ 272 - 354)

Fjerde del. Anke, kjæremaal og gjenoptagelse. (§§ 355 - 415)

Femte del. Særlige rettergangsmaater. (§§ 416 - 486)

Loven er opphevet av ny tvistelov 17 juni 2005 nr. 90 (i kraft 1 jan 2008 iflg. res. 26 jan 2007 nr. 88. Lovens tittel endret ved lov 18 des 1987 nr. 97. - Jfr. lover 2 mai 1947 nr. 1 kap. 2 (prisedomstoler), 7 juni 1985 nr. 51 § 6 (utmarkskomisjon for Nordland og Troms).

Første del. Almindelige bestemmelser.

1ste kapitel. Saklig domsmyndighet.

§ 1. Forliksrådet kan avsi dom når begge parter møter og en av dem krever dom og den annen part:

- (1) samtykker i at dom avsies eller
- (2) godtar motpartens hovedkrav.

I saker om formuesverdier kan forliksrådet dessuten avsi dom når:

- (1) innklagede unnlater å gi tilsvaret,
- (2) innklagede godtar motpartens påstand i tilsvaret,
- (3) klager møter og innklagede uteblir, eller
- (4) begge parter møter og en av dem forlanger dom.

I saker som nevnt i § 273 kan forlikrådet ikke i noe tilfelle avsi dom.

- 0 Endret ved lover 17 juli 1925 nr. 6, 26 nov 1954 nr. 1, 21 juli 1967 nr. 2, 1 juni 1979 nr. 24, 27 juni 1986 nr. 48 (som endret ved lov 18 des 1987 nr. 97), 24 aug 1990 nr. 54, 11 juni 1993 nr. 83.

§ 2. Under tingretten hører:

1. behandlingen av tvistemaal i første instans, hvis ikke andet er bestemt ved lov;
2. anke i tvistemaal, som er paadømt eller forlikt i forliksraadet;
3. kjæremaal mot kjendelser og beslutninger av forliksraadet i tvistemaal.

- 0 Endret ved lov 14 des 2001 nr. 98 (i kraft 1 jan 2002 iflg. res. 14 des 2001 nr. 1416).

§ 3. Under lagmandsretten hører:

1. anke i tvistemaal, som er behandlet ved tingrett eller ved andre domstoler, som sættes med enedommer eller bare har én retskyndig dommer;
2. kjæremaal mot kjendelser og beslutninger i tvistemaal av de domstoler, som er nævnt under nr. 1.
3. søksmål om lovligheten av Trygderettens kjennelser.

- 0 Endret ved lov 5 juni 1987 nr. 27, 14 des 2001 nr. 98 (i kraft 1 jan 2002 iflg. res. 14 des 2001 nr. 1416).

§ 4. (Opphevet ved lov 21 juni 1935 nr. 8.)

§ 5. Under Høyesterets kjæremaalsutvalg hører kjæremaal mot kjendelser og beslutninger, som avgives i tvistemaal av lagmannsrettene eller av overordentlige domstoler med flere retskyndige medlemmer.

§ 6. Under Høyesterett hører anke i tvistemål som er behandlet ved lagmannsrettene eller ved overordentlige domstoler med flere rettskyndige medlemmer.

Anke som etter § 3 nr. 1 hører under lagmannsrett, kan med samtykke av Høyesteretts kjæremålsutvalg bringes direkte inn for Høyesterett, når avgjørelsen har betydning utenfor den foreliggende sak eller saken er pådømt med fagkyndige meddommere, og likeså når det av særlige grunner er meget om å gjøre av hensyn til en parts kår eller for å få saken hurtig avgjort. Samtykke skal nektes når anken eller en motanke av hensyn til bevisførselen bør behandles ved lagmannsrett. Erklæres motanke efter at samtykke er gitt, skal saken forelegges utvalget på nytt.

Begjæring om samtykke fremsettes sammen med ankeerklæringen og sendes med sakens dokumenter til Høyesteretts kjæremålsutvalg. Før samtykke gis, skal motparten ha fått adgang til å uttale seg. Etter at søknaden er avgjort, sendes sakens dokumenter tilbake til den rett hvis avgjørelse angripes.

- 0 Endret ved lover 21 juni 1935 nr. 8, 26 feb 1960 nr. 1, 14 juni 1985 nr. 71, 28 april 2000 nr. 34 (i kraft 1 juli 2000 iflg. res. 28 april 2000 nr. 366).

§ 7. Krav, som utspringer av rettergangen eller av motpartens forhold under saken til den ting eller ret, saken gjælder, saaledes erstatningskrav mot motpart eller procesfuldmægtig og krav paa godtgjørelse for utlæg eller arbeide, kan altid bringes ind for den ret, som behandler eller har behandlet hovedsaken, naar dette ikke er Høyesteret (jfr. § 368).

§ 8. Er rettens domsmyndighet avhengig av tvistgjenstandens verdi, fastsettes værdien etter forskriftene i §§ 9-15 til det beløp, som den antages at utgjøre paa det tidspunkt, da saken ved forliksklage eller stevning kommer ind for domstolen, eller for krav, som blir bragt ind senere, paa det tidspunkt, da de bringes ind.

§ 9. Flere krav, som gjøres gjældende i ett søksmaal mot samme eller forskjellige saksøkte, lægges sammen ved beregningen av tvistgjenstandens verdi.

Krav og motkrav lægges ikke sammen.

§ 10. Som tvistegjenstand regnes hele det krav saken gjelder, ikke bare hovedstolen, men også avkasting og erstatning for mislighold eller avsavn, uten hensyn til om kravet er omtvistet eller erkjent, om det er tatt med fra først av eller senere brakt inn i saken. Renter av en hovedstol medregnes bare dersom kravet om renter bestrides særskilt eller gjøres gjældende i et eget søksmaal.

Dog medregnes ikke saksomkostninger og andre krav, som utspringer av rettergangen eller avsavnet under den.

0 Endret ved lov 27 juni 1986 nr. 48.

§ 11. Gjælder søksmaalet en stedsevarig ret til periodiske ydelser, regnes værdien til det femogtyvedobbelte av den aarlige ydelse.

Gjælder det periodiske ydelser paa livstid eller ubestemt tid, regnes værdien til det tidobbelte av den aarlige ydelse.

Er tiden for opphøret bestemt paa forhaand, lægges ydelserne sammen; men værdien regnes aldrig til mer end det femogtyvedobbelte av den aarlige ydelse.

§ 12. Værdien av en bruksret eller servitut over fast eiendom bestemmes efter den verdi, retten har for rettighetshaveren, men efter værdiforminskelsen for eiendommen, hvis den er større.

§ 13. Gjælder saken en panteret eller anden tinglig sikkerhetsret for en fordring, lægges fordringens størrelse til grund, men det beløp, som gjenstanden gir sikkerhet for, hvis det er mindre.

§ 14. Er rettens domsmyndighet avhengig av tvistegjenstandens verdi, skal saksøkeren i saker om pengekrav alltid kreve et bestemt beløp eller oppgi et bestemt beløp som yttergrense og i saker om andre formueskrav verdsette tvistegjenstanden i penger.

Naar tvistgjenstandens verdi skal beregnes efter § 11, og de aarlige ydelser er av forskjellig størrelse, skal saksøkeren i fornødent fald oppgi et bestemt beløp som det aarlige gjennemsnit.

Erklærer han sig villig til at ta imot et pengebeløp istedenfor en anden ydelse, kan tvistgjenstanden ikke værdsættes høiere end pengebeløpet.

0 Endret ved lov 27 juni 1986 nr. 48.

§ 15. Ved fastsettelsen av verdien legges saksøkerens oppgave til grunn, såfremt retten ikke finner den uriktig. Også forut for hovedforhandlingen kan retten opta bevis for verdien.

Er retten domsmyndig uten hensyn til tvistgjenstandens værdi, naar saksøkte samtykker, behøver den ikke av eget tiltak at prøve saksøkerens værdsættelse.

En avgjørelse om, at tvistgjenstandens verdi ikke er til hinder for å ta saken under behandling, kan ikke angripes ved kjæremål uten på det grunnlag, at lovens regler er tilsidesatt.

0 Endret ved lover 17 juli 1925 nr. 6, 21 juni 1935 nr. 8.

§ 16. Er hovedforhandlingen begynt når retten finner at den etter reglene om tvistegjenstandens verdi ikke er domsmyndig, kan saken likevel fremmes.

På grunn av feil ved avgjørelsen av tvistegjenstandens verdi kan dommen ikke kjennes ugyldig.

0 Endret ved lov 28 april 2000 nr. 34 (i kraft 1 juli 2000 iflg. res. 28 april 2000 nr. 366).

2det kapitel. Stedlig domsmyndighet.

I. Det almindelige verneting.

§ 17. Alle søksmaal kan anlægges ved saksøktes hjemting, naar ikke et særlig verneting er paabudt.

For den som står under vergemål her i riket, trer vergens hjemting istedenfor hans eget, når søksmålet reises mot vergen.

0 Endret ved lov 22 april 1927 nr. 3.

§ 18. Hjemting har enhver i den retskreds, hvor han har bopæl. Har nogen bopæl i flere kredser, har han hjemting i dem alle.

§ 19. Den, som ikke har paaviselig bopæl, hverken i indlandet eller i utlandet, har hjemting i den retskreds, hvor han opholder sig, naar stevningen forkyndes.

Har han heller ikke kjendt opholdssted i riket, træder retten paa hans sidste kjendte bopæl eller opholdssted indenlands istedenfor hjemtinget, naar saken gjælder en forpligtelse, som han har paadrat sig her i riket, eller som han skal opfylde her.

§ 20. Utsendt utenriksk tjenestemann, som opholder sig utenlands i norsk statstjeneste, har hjemting i Oslo, hvis han ikke har sin bopel et annet sted i riket. Det samme gjælder norsk statsborger som ledsager sådan tjenestemann.

0 Endret ved lov 25 feb 1927.

§ 21. Staten, kommuner, offentlige indretninger, stiftelser, sparebanker, foreninger, selskaper og statsforetak har hjemting der, hvor styret har sit sæte eller sidst hadde sitt sæte. Kan ikke noget saadant sted paavises, skal hjemtinget være det samme som for den person, stevningen skal forkyndes for. Er et selskap eller statsforetak innført i Foretaksregisteret, er det sted hvor selskapets (foretakets) hovedkontor ifølge registreringen ligger, å anse for selskapets (foretakets) hjemting.

Boer har hjemting i den retskreds, hvor de behandles.

0 Endret ved lover 21 juni 1985 nr. 78, 30 aug 1991 nr. 71.

II. Særlige verneeting.

§ 22. Søksmaal om faste eiendommers grænser, om servitut over fast eiendom eller om erstatning for skade paa fast eiendom maa reises i den retskreds, hvor eiendommen ligger.

Ligger eiendommen eller den del, saken gjælder, i flere retskredser, eller gjælder saken flere sammenstøtende eiendomme i forskjellige retskredser, eller er det usikkert, hvilken retskreds eiendommen ligger i, fordi grænserne er omtvistet, har saksøkeren valget mellem disse kredser.

Søksmaal om retting, vederlag eller erstatning i anledning av skade eller ulempe som en virksomhet eller tilstand på en fast eiendom volder på en annen fast eiendom, må reises i en rettskrets der en av eiendommene ligger.

0 Endret ved lov 16 juni 1989 nr. 67.

§ 23. Ved den faste eiendoms verneeting, kan anlægges:

1. søksmaal om

(a) eiendomsrett til eller annen tinglig rettighet i eiendommen, eller

(b) forpliktelse til å stifte, overdra eller bringe til opphør slik rettighet, eller

(c) krav som følge av mislighold av avtale om slik forpliktelse når kravet beror på eiendommens tilstand.

2. søksmaal om erstatning for ekspropriation av fast eiendom;

3. søksmaal om skatter eller andre regelmæssig tilbakevendende ydelser, som hviler paa fast eiendom, og andre søksmaal mot eieren eller besidderen som saadan;

4. søksmaal om personlig ansvar for pantegjæld i fast eiendom, naar det forenes med søksmaal til dækning av eiendommen, og begge søksmaal er rettet mot samme saksøkte.

5. søksmaal som er reist av utleier eller leier etter reglene i husleieloven.

Regelen i § 22 andet led faar tilsvarende anvendelse.

0 Endret ved lover 27 juni 1986 nr. 48, 26 mars 1999 nr. 17 (i kraft 1 jan 2000 iflg. res. 26 mars 1999 nr. 248).

§ 23 a. Søksmaal som nevnt i § 22 første ledd og § 23 nr. 1 og 2, kan eiere (brukere) av faste eiendommer i forskjellige rettskretser reise under ett i enhver rettskrets hvor noen av eiendommene ligger, når de faktiske og rettslige grunner for de fremsatte krav er de samme eller vesentlig likartet.

0 Tilføyd ved lov 20 juni 1952 nr. 4.

§ 24. (Opphevet ved lov 8 jan 1993 nr. 21.)

§ 25. Søksmål om en forpliktelse som bygger på kontrakt kan reises i den rettskrets der forpliktelsen er oppfylt eller kan kreves oppfylt.

Dersom søksmål som nevnt i første ledd gjelder kontraktsforpliktelse til å betale penger, får bestemmelsen i første ledd ikke anvendelse når saksøkte har hjemting her i riket etter §§ 17, 18 eller 21.

0 Endret ved lover 8 jan 1993 nr. 21, 28 april 2000 nr. 34 (i kraft 1 juli 2000 iflg. res. 28 april 2000 nr. 366).

§ 26. Enhver, som er forpliktet etter en veksel eller check, kan saksøkes paa betalingsstedet.

§ 27. Den, som driver handel, fabrikk, haandverk, rederi eller anden forretning fra et fast forretningssted og avslutter retshandler umiddelbart fra dette, kan saksøkes paa forretningsstedet, naar søksmaalet reiser sig av forretningen.

Har forretningen en avdeling under særskilt styre i en anden retskreds, kan søksmaalet anlægges der, naar det reiser sig av avdelingens virksomhet.

Er forretningen eller avdelingen nedlagt eller flyttet fra retskredsen, kan saken fremdeles anlægges der i løpet av de første seks maaneder.

§ 28. Den, som driver fabrikk, haandverk, jordbruk eller anden bedrift, kan saksøkes paa driftsstedet av arbeidere og andre, som er ansat ved driften, naar søksmaalet reiser sig av arbeidsforholdet.

Er bedriften nedlagt eller flyttet fra retskredsen, kan saken fremdeles anlægges der i løpet av de første seks maaneder.

§ 29. Søksmål om erstatning, oppreisning, trygd eller pensjon i anledning av skade som er oppstått ved en skadegjørende handling, ulykke, eller bedriftssykdom som etter ulykkestygdlovgivningen skal regnes like med ulykke, kan anlegges av eller mot enhver som påstås ansvarlig i den rettskrets hvor handlingen eller ulykken har funnet sted eller sykdommen oppstått eller den umiddelbare virkning er inntrått.

Søksmål om erstatning i anledning av tiltak for å begrense eller avverge skade som er oppstått eller truer med å oppstå som følge av en skadegjørende handling eller en ulykke, kan anlegges i den rettskrets hvor skade er oppstått eller hvor tiltaket ble foretatt, eller om dette er på det åpne hav, i den nærmest liggende rettskrets.

0 Endret ved lover 26 nov 1954 nr. 1, 20 des 1974 nr. 69.

§ 30. Søkmaal om arverettigheter eller andre fordringer mot arvinger som saadanne kan anlægges ved den avdødes sidste almindelige verneing, saafremt skiftet ikke er sluttet eller seks maaneder ikke er forløpet efter dødsfaldet, eller saafremt der er flere arvinger, som hefter én for alle og alle, for én.

§ 31. Søkmaal mot en reder som saadan kan reises i den retskreds, hvor skibet har sit hjemsted.

Er det tatt arrest i skip eller frakt til sikring av et krav, kan søksmål om kravet reises i den rettskrets

der arrest er tatt. Dette gjelder også søksmål mot den som har kausjonert eller stilt sikkerhet for kravet.

Reglene i annet ledd gjelder tilsvarende dersom skipet eller frakten har vært arrestert, men er blitt frigitt mot sikkerhetsstillelse, eller dersom arrest i skipet eller frakten er blitt avverget ved sikkerhetsstillelse.

Søksmål mot skipsfører eller mannskap om forpliktelser som er pådratt i tjenesten, og søksmål mot skipsføreren etter sjøloven § 73 kan reises i den rettskrets hvor skipet ligger i havn når stevningen forkynnes. Regelen gjelder med de begrensninger som følger av overenskomst med fremmed stat.

0 Endret ved lover 12 juni 1964 nr. 4, 7 april 1972 nr. 13, 13 feb 1976 nr. 2, 24 juni 1994 nr. 39 (i kraft 1 okt 1994).

§ 32. Mot den, som ikke har hjemting her i riket, kan søksmaal om formueskrav reises i enhver retskreds, hvor han har en formuesgjenstand, eller hvor den gjenstand, kravet gjælder, befinner sig paa den tid, da stevningen forkyndes.

Bestaar gjenstanden i en fordring, som ikke knytter sig til gjældsbrief, ansees den for at være paa det sted, hvor den saksøktes skyldner har bopæl, og om fordringen er sikret ved pant, ogsaa paa det sted, hvor pantet er.

Anvendelsen av disse regler kan innskærkes ved overenskomst med fremmed stat.

§ 33. Naar flere skyldnere er forpligtet i fællesskap (solidarisk eller for dele), og forpligtelserne hviler paa de samme eller væsentlig likeartede faktiske og retslige grunde, kan de saksøkes under ett i enhver retskreds, hvor nogen av dem har sit almindelige verneting, hvis der ikke er adgang til at anlægge saken ved et fælles særlig verneting.

Kautionister og andre subsidiært forpligtete kan saksøkes sammen med hovedskyldneren ved hans almindelige verneting; men hovedskyldneren kan ikke saksøkes ved de subsidiært forpligtedes verneting.

§ 34. I de tilfælde, som er nævnt i §§ 65, 74, 81, 84 og 417 sidste punktum, eller hvor kravet er av den art, som er nævnt i § 56 nr. 1 og 2, kan søksmaalet reises eller bringes ind ved vernetinget for den sak, det slutter sig til, hvis ikke et andet verneting er paabudt.

§ 35. Søksmaal om krav, som utspringer av rettergangen eller av motpartens forhold under saken til den ting eller ret, saken gjælder, saaledes erstatningskrav mot motpart eller procesfuldmægtig og krav paa godtgjørelse for utlæg eller arbeide, kan reises ved den ret, som behandler eller har behandlet hovedsaken.

III. Vedtat verneting.

§ 36. Hvis ikke et verneting efter loven er ufravikelig, kan saksøkte vedta et andet verneting enten for et bestemt søksmaal eller for de søksmaal, som utspringer av et bestemt retsforhold. Vedtagelsen kan gjælde enhver ret, som efter sakens beskaffenhet er domsmyndig.

Paa samme maate kan det ogsaa avtales, at adgangen til at vælge mellem flere verneting skal være begrænset.

Avtale om å vedta, begrense eller fravike norsk domsmyndighet i forhold til utenlandsk domsmyndighet er bare gyldig når avtalen herom enten er inngått skriftlig eller er inngått muntlig og bekreftet skriftlig innen rimelig tid.

0 Endret ved lov 10 juni 1977 nr. 71.

Kapittel 2a. Forholdet til folkeretten m.m.

0 Tilføyd ved lov 18 des 1987 nr. 97, endret ved lov 26 juni 1992 nr. 86.

§ 36 a. Loven gjelder med de begrensninger som er anerkjent i folkeretten eller følger av overenskomst med fremmed stat.

0 Tilføyd ved lov 18 des 1987 nr. 97.

§ 36 b. At et skip eies av en fremmed stat, eller at en skipslast tilhører en fremmed stat, er i utgangspunktet ikke til hinder for at det her i riket blir reist søksmål om krav som er en følge av bruken av skipet eller befordringen av lasten.

Søksmål kan likevel ikke reises her i riket om krav som angår:

- 1) krigsskip eller andre skip som en fremmed stat eier eller nytter, hvis skipet da kravet oppsto utelukkende ble brukt til statsformål av offentligrettslig art;
- 2) last som tilhører en fremmed stat og føres på skip som nevnt i nr 1;
- 3) last som tilhører en fremmed stat og føres på handelsskip for statsformål av offentligrettslig art, hvis ikke kravet grunner seg på berging, fellehavari eller avtaler om lasten.

0 Tilføyd ved lov 26 juni 1992 nr. 86.

3dje kapitel. Prosesdygtighet.

§ 37. På umyndig parts vegne reises søksmål av eller mot vergen.

Mindreårig over 15 år skal varsles til rettsmøtene. Retten skal opplyse om at den mindreårige har rett, men ikke plikt, til å være til stede på rettsmøtet. Den mindreårige skal meddeles prosesskrift samtidig med vergen, hvis ikke den mindreårige har erklært at det ikke er nødvendig.

0 Endret ved lover 22 april 1927 nr. 3 § 103, 8 juni 1979 nr. 38, 8 april 1981 nr. 7, 1 aug 2003 nr. 86 (i kraft 1 okt 2003 iflg. res. 1 aug 2003 nr. 991).

§ 38. Reises saken av eller mot den umyndige selv, skal forliksklage og stevning også forkynnes for vergen.

Vergen kan etter forskriftene i §§ 75-77 tre inn i saken, slik som den står ved inntredelsen, og derefter utøve partsrettigheter på den umyndiges vegne ved siden av ham selv. De prosesshandlinger som vergen foretar, kommer den umyndige til gode, selv om de strider mot hans egne prosesshandlinger.

Når vergen er trådt inn, skal alle forkynnelser og meddelelser til den umyndige også rettes til vergen.

0 Endret ved lov 22 april 1927 nr. 3 § 103.

§ 39. Dersom en sak som reises av eller mot vergen på den umyndiges vegne gjelder midler som bestyres av overformynderiet, skal bestemmelsene i § 38 tilsvarende gjelde overformynderiet.

0 Endret ved lov 22 april 1927 nr. 3 § 103.

§ 40. En utlænding, som er procesdygtig efter sit hjemlands lov, kan selvstændig reise og ta imot søksmaal her i riket.

Er en utlænding procesdygtig efter norsk lov, kan søksmaal reises mot ham, selv om han ikke er procesdygtig efter sit hjemlands lov. Han kan ogsaa selv reise søksmaal, hvis ikke motparten gjør indsigelse, fordi han mangler procesdygtighet efter sit hjemlands lov.

For en fremmed umyndig som ikke står under vergemål her i riket, skal midlertidig verge opnevnes når der er fare ved ophold, eller når der skal reises søksmaal mot ham ved norsk domstol og det ikke ved rimelig undersøkelse har kunnet erfares hvem som er hans verge.

0 Endret ved lov 22 april 1927 nr. 3 § 103.

§ 41. Når der er grunn til å anta at en part ikke er prosessdyktig, eller at den som reiser sak eller saksøkes på en sådan parts vegne, ikke er hans lovlige stedfortreder, eller at forskriftene i § 38 eller § 39 ikke er iaktatt, skal retten av eget tiltak ta hensyn til det.

Kan spørsmålet ikke løses med det samme, eller paastaes det, at mangelen kan avhjælpes, kan retten utsætte avgjørelsen. Proceshandlinger, som ikke kan opsættes uten fare eller ulempe, kan foretages; men de blir ugyldige, hvis de nødvendige opplysninger ikke bringes tilveie eller mangelen ikke avhjælpes.

0 Endret ved lov 22 april 1927 nr. 3 § 103.

§ 42. Hvis ikke en enkelt person har eneret til å foreta proceshandlinger for et selskap, en forening, en sparebank, en stiftelse, et statsforetak eller en offentlig indretning, kan de bare foretages ved en procesfuldmægtig eller ved et medlem av styret, som dette har opnævnt til stedfortræder i saken.

0 Endret ved lov 30 aug 1991 nr. 71.

4de kapitel. Procesfuldmægtiger.

§ 43. Parterne kan foreta proceshandlinger enten selv eller ved fuldmægtig, hvis ikke loven bestemmer noget andet.

Som procesfuldmægtig for en part kan paa ethvert trin av saken bare en person gjøre tjeneste.

At en part bruker procesfuldmægtig, utelukker ikke, at han selv optræder ved siden av fuldmægtigen.

§ 44. Som prosessfullmektig for Høyesterett under muntlig hovedforhandling kan bare brukes advokater som har tillatelse til å være advokat ved Høyesterett. Under forberedelsen av saker for Høyesterett, ved skriftlig ankebehandling og ved kjæremål til Høyesteretts kjæremålsutvalg kan bare advokater brukes som prosessfullmektig. Høyesterett kan for den enkelte sak av særlige grunner tillate at en annen myndig person brukes.

Som prosessfullmektig ved behandlingen av saker for lagmannsrett og ved søksmål for eller anke til tingrett kan foruten advokater brukes enhver myndig person som er fast ansatt i partens tjeneste eller styrer eller tar del i styrelsen av partens anliggender, som er partens ektefelle eller som er i slekt eller svogerskap med parten i opp- eller nedstigende linje eller i sidelinjen så nær som søskenbarn. Retten kan for den enkelte sak av særlige grunner tillate at en annen myndig person brukes. Beslutningen kan ikke angripes ved kjæremål eller anke.

Som prosessfullmektig i andre tilfeller kan foruten advokater og personer som nevnt i annet ledd første punktum brukes enhver myndig person som ikke utfører arbeid eller verv for domstolen. Retten skal likevel tilbakevise vedkommende dersom vedkommende søker erverv ved å opptre for andre i rettergang eller er ansatt som betjent hos noen som gjør det. Retten kan for den enkelte sak av særlige grunner unnlate å tilbakevise vedkommende. Beslutningen kan ikke angripes ved kjæremål eller anke.

Ved hvert forliksråd skal det være et utvalg av faste møtefullmektiger for forliksrådet. Medlemmene av utvalget oppnevnes av kommunen for inntil fire år av gangen. Kongen kan ved forskrift gi nærmere regler om antall medlemmer og deres kvalifikasjoner og godtgjørelse mv.

I alle tilfeller kan retten samtykke i at det som prosessfullmektig brukes utenlandsk advokat når det av hensyn til sakens art og omstendighetene for øvrig finnes ubetenkelig. Beslutningen kan ikke angripes ved kjæremål eller anke. Den utenlandske advokat likestilles i forhold til § 91 tredje ledd, § 119 tredje ledd og § 126 annet ledd med norsk advokat. Den utenlandske advokaten kan underskrive eller medunderskrive for sin part etter § 364 annet ledd og § 409 annet ledd. Kongen fastsetter ved forskrift i hvilken utstrekning og på hvilke vilkår utenlandske advokater forøvrig skal ha adgang til å opptre som prosessfullmektig.

- 0 Endret ved lover 11 april 1958 nr. 1, 4 des 1964 nr. 2, 31 mars 1978 nr. 8, 4 juli 1991 nr. 44 (i kraft 1 jan 1993), 27 nov 1992 nr. 113 (i kraft 1 jan 1994), 28 april 2000 nr. 34 (i kraft 1 juli 2000 iflg. res. 28 april 2000 nr. 366), 14 des 2001 nr. 98 (i kraft 1 jan 2002 iflg. res. 14 des 2001 nr. 1416), 25 juni 2004 nr. 53 (i kraft 1 jan 2006 iflg. res. 19 aug 2005 nr. 901).

§ 45. En advokat som er antatt til prosessfullmektig, er overfor sin part forpliktet til selv å møte under hovedforhandlingen når ikke annet er avtalt; prosesshandlinger utenfor hovedforhandling kan han foreta ved en annen.

Hvis advokaten får forfall og ikke i tide kan innhente bestemmelse fra parten, kan han også overdra utførelsen av hovedforhandling til en annen.

En prosessfullmektig som ikke er advokat, kan bare overdra sitt verv til en annen når det er særlig avtalt eller han får forfall og ikke i tide kan innhente bestemmelse fra parten.

- 0 Endret ved lov 4 des 1964 nr. 2.

§ 46. En prosessfullmektig som ikke er advokat, skal fremlegge skriftlig fullmakt hvis ikke parten avgir erklæring om fullmaktsforholdet til rettsboken. Like med skriftlig fullmakt regnes det at fullmakten er meddelt gjennom telegraf eller telefon når forskriftene i lov om domstolene § 164 er fulgt. Fullmakten forblir hos retten i original eller i en avskrift som er bekreftet av retten eller en offentlig tjenestemann eller advokat.

En advokat behøver ikke å fremlegge skriftlig fullmakt med mindre retten finner grunn til å forlange det.

Kommer retten i tvil om en fullmakt er ekte eller gyldig, kan den forlange at fullmakten skal bekreftes for notarius, eller foreta hvad den ellers finner hensiktsmessig for å bringe saken på det rene. Er ikke fullmaktsforholdet tilstrekkelig godtgjort, kan saksbehandlingen fremmes hvis utsettelse vilde medføre

skade.

Rettens beslutninger efter denne paragraf kan ikke angripes ved kjæremål eller anke.

0 Endret ved lover 1 juni 1934 nr. 4, 4 des 1964 nr. 2.

§ 47. I kraft av almindelig prosessfullmakt for saken kan prosessfullmektigen:

1. anlegge og ta imot søksmål og motsøksmål, ta imot intervensjonssøksmål, godkjenne og frafalle påstander og foreta alle andre prosesshandlinger, som hører med til sakførselen i instansen;
2. erklære kjæremål mot prosessledende kjennelser og beslutninger;
3. ta imot de saksomkostninger som er tilkjent parten.

En advokat anses å ha den fullmakt han påberoper seg til å foreta alle rettergangsskritt til fremme av saken, for å få fullbyrdet en avgjørelse av retten og til å ta imot det som hans part har krav på.

0 Endret ved lover 1 juni 1934 nr. 4, 4 des 1964 nr. 2.

§ 48. Indskrænkninger i omfanget av en almindelig procesfuldmagt har ikke bindende virkning overfor retten og motparten, medmindre de gjælder godkjendelse eller frafaldelse av paastande.

I stedenfor almindelig procesfuldmagt kan der gives fuldmagt til at foreta enkelte bestemte proceshandlinger.

Fuldmægtigens erkjendelser og andre faktiske anførsler er ikke bindende for parten, naar han selv paa stedet gjør indsigelse.

§ 49. En procesfuldmagt kan til enhver tid tilbakekaldes. Men overfor retten og motparten har tilbakekaldelsen først virkning, naar den er blit dem meddelt.

Om parten dør, kommer under konkurs eller taper eller erhverver retslig handleevne, har ikke det til følge, at procesfuldmagten ophører.

§ 50. En procesfuldmægtig har ret til at træde tilbake fra fuldmagtsforholdet. Men han pligter at utføre det, som ikke kan utstaa, uten at parten utsættes for tap. Tilbaketrædelsen maa meddeles i saa god tid som mulig. Hvis den ikke er fyldestgjørende begrundet i partens forhold, har procesfuldmægtigen ikke krav paa større godtgjørelse, end parten kan betale uten øket utgift.

Overfor retten og motparten har tilbaketrædelsen først virkning, naar den er blit dem meddelt.

§ 51. Som retslig medhjælper ved siden av en part, som selv varetar sit tarv kan en anden optræde, naar han kunde være procesfuldmægtig.

Ved siden av en prosessfullmektig kan en advokat eller en som har betingelsene for å få advokattillatelse, opptre som rettslig medhjælper, men for Høyesterett bare en annen advokat som har tillatelse til å være advokat ved Høyesterett. Bestemmelsene i § 44 fjerde ledds første og annet punktum får dog tilsvarende anvendelse.

Det, som den retslige medhjælper fremfører, ansees som fremført av parten, hvis det ikke paa stedet blir motsagt.

0 Endret ved lover 11 april 1958 nr. 1, 4 des 1964 nr. 2, 31 mars 1978 nr. 8.

§ 52. Den godtgjørelse, som tilkommer en procesfuldmægtig, kan saavel parten som procesfuldmægtigen begjære fastsat av retten, naar intet andet er avtalt mellem dem. Fastsættelsen finder sted efter reglerne i § 179, første led.

Er ikke begjæring om rettens bestemmelse fremsat inden sakens slutning, kan spørsmålet fremdeles avgjøres ved rettens kjendelse, naar begjæring herom fremsættes inden en maaned efter slutningen.

Mot avgjørelsen kan kjæremaal ikke anvendes.

5te kapitel. Søksmaalets gjenstand og virkningene av saksanlæg.

§ 53. Før et krav er forfalt, kan det ikke bringes ind for domstolene med paastand om fuldbyrdelsesdom undtagen i følgende tilfælde:

1. naar der er særlig grund til at frygte for, at saksøkte vil unddra sig fra at opfylde sin forpligtelse i rette tid;
2. naar det gjælder tillægskrav til et forfalt hovedkrav, saasom renter indtil betaling sker, eller erstatning, som utspringer av det omstridte retsforhold;
3. naar det gjælder periodiske ydelser, hvorav en termin er forfalt, og de fremtidige terminer ikke er avhængige av nogen motydelse;
4. naar kravet er betinget av, at et andet krav, som saksøkeren paastaar dom for i samme sak, ikke blir opfyldt.

Er kravet heller ikke forfalt ved domsavsigelsen, fastsætter dommen den betingelse, som maa indtræde, eller den tidsfrist, som maa forløpe, før den kan fuldbyrdes.

§ 54. Har saksøkeren en retslig interesse av, at det blir fastsat ved dom, at et retsforhold eller en rettighet er til eller ikke er til, eller at et dokument er egte eller uegte, kan han reise søksmaal med paastand om fastsættelsesdom, selv om fuldbyrdelsesdom endnu ikke kan erhverves.

§ 55. Flere krav mot samme saksøkte kan saksøkeren, hvis ikke andet er bestemt ved lov, gjøre gjældende i én sak, naar kravene kan bringes ind for samme ret og behandles i samme procesformer.

En ulovlig forening av flere krav ophæves ved kjendelse.

§ 56. Motsøksmaal kan saksøkte reise, efterat stevningen er forkyndt, ved at fremsætte motkrav med paastand om selvstændig dom i samme retssak:

1. naar det staar i sammenhæng med saksøkerens krav eller med forsvaret mot det;
2. naar det helt eller delvis kan bringes i motregning mot saksøkerens krav.

I alle tilfælde er det en betingelse, at motkravet kan bringes ind for samme ret og behandles i samme procesformer.

§ 57. Naar saksøkte reiser motsøksmaal, faar de regler, som gjælder om saksøkeren, tilsvarende anvendelse paa ham i motsøksmaalet, hvis ikke andet er bestemt ved lov.

Er motsøksmaalet lovlig reist, kan det fremmes til doms, selv om hovedsøksmaalet falder bort.

§ 58. Søksmaal og motsøksmaal kan ændres ved inddragning av:

1. krav paa fastsættelsesdom efter § 54, naar søksmaalet eller forsvaret helt eller delvis avhænger av forholdet, og dette er omtvistet under saken;
2. krav, som staar i sammenheng med et indbragt krav, naar det blir gjort sandsynlig, at inddragningen har sin grund i omstændigheter, som først senere er indtraadt eller blit parten bekjendt;
3. krav, som utspringer av rettergangen eller av motpartens forhold under saken til den ting eller ret, saken gjælder.

Men inddragningen kan bare foretages, hvis de nye krav kan bringes ind for samme ret og behandles i samme procesformer.

§ 59. Saalænge stevningen ikke er forkyndt, kan saksøkeren ogsaa inddra andre nye krav, som kan bringes ind for samme ret og behandles i samme procesformer.

Efterat stevningen er forkyndt, kan enhver av parterne inddra saadanne krav, hvis motparten samtykker eller retten finder, at han ikke har rimelig grund til at motsætte sig inddragningen.

§ 60. Enhver av parterne kan utvide sin paastand med hensyn til samme krav.

§ 61. Saksøkeren kan utvide saken til flere saksøkte i henhold til § 68, ogsaa efterat stevningen er forkyndt.

§ 62. Ændringer efter §§ 56, 58, 59 og 60 kan foretages uten særskilt stevning.

Enhver ændring av saken eller paastanden enten fra saksøkerens eller fra saksøktes side bør foretages saa tidlig som mulig.

I motsat fald kan retten ved kjendelse beslutte at sætte ændringen ut av betragtning, naar den er forsinket i den hensigt at forhale saken eller overrumple motparten, eller naar den anden part forlanger det, og saken ellers vilde bli betragtelig forsinket.

En beslutning om at tillate en ændring kan ikke angripes ved kjæremaal eller anke.

§ 63. Et krav er tvistgjenstand fra det tidspunkt, da forliksklage er kommet ind til forliksraadet eller stevning til retten. Reises et krav under saken, blir det tvistgjenstand fra det tidspunkt, da det fremsættes.

Kravet vedblir at være tvistgjenstand, indtil saken retskraftig er avgjort, hævet eller avvist.

Når et krav er henvist fra forliksrådet til retten, opphører det å være tvistegjenstand dersom stevning ikke er sendt til retten innen ett år fra henvisningsdagen.

0 Endret ved lover 1 juni 1934 nr. 4, 14 feb 1969 nr. 9, 27 juni 1986 nr. 48.

§ 64. Reises en anden sak mellem de samme parter om samme tvistgjenstand, skal retten av eget tiltak avvise den.

§ 65. Overdrar saksøkeren den ting eller ret, saken gjelder, har hververeren ret til at overta saken i hans sted slik, som den da staar. Overdragelse fra saksøkte side gir derimot ikke hververeren ret til at overta saken uten samtykke av saksøkeren. I begge tilfælde kan overdragerens motpart dra hververeren ind i saken gjennom et processkrift, som kort angir sakens gjenstand og stilling, og som retten lar forkynde.

Fortsættes saken mellem de oprindelige parter, blir dommen bindende ogsaa for hververeren.

Ved disse forskrifter gjøres ingen innskrankeing i den borgerlige rets regler til gunst for den, som har erhvervet rettigheter i god tro.

§ 66. De virkninger som etter den borgerlige rett følger av at søksmål er reist, regnes fra det tidspunkt da forliksklage eller stevning er forkynt for saksøkte, eller da det er meddelt ham at kravet er framsatt under saken, når ikke annet er bestemt ved lov. I samsvar med domstollovens § 146 avbrytes dog en frist allerede ved at forliksklage eller stevning er sendt til retten eller kravet er framsatt under saken.

Når et krav er henvist fra forliksrådet til retten, opphører virkningene av at søksmål er reist dersom stevning ikke er sendt til retten innen ett år fra henvisningsdagen.

Hvis søksmaalet blir avvist paa grund av uforsætlige feil, eller hvis det ellers ender uten dom, blir disse virkninger fremdeles i kraft, naar kravet reises paany senest tre maaneder, efterat kjendelsen blev forkyndt for saksøkeren, hvis ikke andet er bestemt ved lov.

0 Endret ved lover 14 feb 1969 nr. 9, 27 juni 1986 nr. 48.

§ 67. Saksøkeren kan ikke frafalde saken uten tillike at opgi selve kravet, efterat stevningen er forkyndt for saksøkte eller et senere indbragt krav meddelt ham, medmindre saksøkte samtykker eller paastaar søksmaalet avvist eller har undlatt at ta til gjenmæle ved møte eller forberedende indlæg.

Frafaldelse av saken maa erklæres mundtlig for dommeren eller gjennom processkrift og skal av retten forkyndes for saksøkte, hvis stevningen er eller blir forkyndt eller det senere indbragte krav meddeles saksøkte. Trænges samtykke av saksøkte, opfordrer retten ham til at uttale sig inden en frist, som retten sætter. Gjør han ikke indvending, ansees han for at samtykke.

Saksøkeren kan ikke i noget tilfælde reise ny sak, før han har betalt de saksomkostninger, som maatte være tilkjendt saksøkte.

Blir saksøkerens krav i samsvar med dennes påstand oppfylt av saksøkte, kan saksøkeren kreve at saken straks blir hevet. Dersom saksøkeren krever saksomkostnader dekket etter § 175 annet ledd, skal dette meddeles saksøkte med en kort frist for uttalelse.

0 Endret ved lov 27 juni 1986 nr. 48.

6te kapitel. Procesfællesskap og tredjemands indtræden i saken.

§ 68. Søksmaal, som kan bringes ind for samme ret og behandles i samme procesformer, kan reises av flere saksøkere eller mot flere saksøkte i fællesskap:

1. naar de paastaar sig berettiget eller paastaaes forpligtet i fællesskap (solidarisk eller for dele);
2. naar de faktiske og retslige grunde for de fremsatte krav er de samme eller væsentlig likeartet,
3. naar særskilt lovforskrift hjemler forening av søksmaalene.

§ 69. Vil nogen av parterne, om han taper, gjøre krav gjældende mot en tredjemand, kan han dra dette krav ind i saken, saalænge den ikke er optat til doms i første instans, hvis kravet kan bringes ind for samme ret og behandles i samme procesformer.

Er saken brakt inn for tingretten, kan kravet dras inn for denne rett selv om saken tidligere er pådømt av forlikrådet. Mekling i forlikrådet er ikke nødvendig.

0 Endret ved lover 18 des 1987 nr. 97, 14 des 2001 nr. 98 (i kraft 1 jan 2002 iflg. res. 14 des 2001 nr. 1416).

§ 70. Ogsaa ellers kan søksmaal fra flere saksøkere eller mot flere saksøkte forenes, naar ingen av parterne reiser indsigelse, og søksmaalene kan bringes ind for samme ret og behandles i de samme procesformer.

§ 71. En ulovlig forening av flere søksmaal ophæves ved kjendelse.

§ 72. Flere saksøkere eller saksøkte, som optræder under én sak, er indbyrdes uavhengige, hvis ikke sakens art eller særlige lovbestemmelser medfører noget andet. De bevis, som føres, skal tillægges betydning for dem alle.

Maa der efter retsforholdets art gives samme eller overensstemmende dom for flere procesfæller, kommer den enes proceshandling alle til gode, selv om de strider mot deres egne proceshandling.

§ 73. De forkyndelser og meddelelser, som efter loven maa rettes til motparten, naar en part foretar rettergangsskridt under behandlingen i instansen, skal rettes til alle andre parter i saken, hvis der er flere.

§ 74. Vil nogen, som staar utenfor en sak, gjøre krav paa den ting eller ret, saken gjælder, i strid med den ene eller begge parter, kan han reise interventionssøksmaal, rettet mot begge parter, ved den domstol, hvor hovedsaken er bragt ind i første instans, saalænge den ikke er retskraftig avgjort.

Er saken brakt inn for tingrett, kan intervensjonssøksmålet reises ved denne rett selv om saken tidligere er pådømt av forlikrådet. Mekling i forlikrådet er ikke nødvendig.

0 Endret ved lover 18 des 1987 nr. 97, 14 des 2001 nr. 98 (i kraft 1 jan 2002 iflg. res. 14 des 2001 nr. 1416).

§ 75. Den, som har en retslig interesse i, at den ene av parterne vinder, kan optræde som

hjelpeintervenient til støtte for denne part paa ethvert trin i saken, saalænge den ikke er retskraftig avgjort.

§ 76. Hjelpeintervention erklæres for retten mundtlig eller gjennom processkrift. Intervenienten maa bestemt opgi den interesse, han har.

Retten gir begge parter meddelelse snarest mulig.

§ 77. Blir retten til hjelpeintervention bestridt, avgjøres spørsmålet ved kjendelse. Saalænge intervenienten ikke er avvist, maa han faa adgang til at være med.

En kjendelse, som tillater intervention, kan ikke angripes ved kjæremaal eller anke.

§ 78. Hjelpeintervenienten træder ind i retssaken slik, som den staar ved indtrædelsen. Til støtte for den part, han hjelper, kan han anvende angreps- og forsvarsmidler, føre bevis og foreta andre proceshandlinger, dog ikke begjære gjenoptagelse. Hans proceshandlinger har virkning for parten, hvis de ikke kommer i strid med dennes egne proceshandlinger. § 73 faar tilsvarende anvendelse.

Naar begge parter samtykker, kan intervenienten træde ind som part istedenfor den, han hjelper.

§ 79. Hvis avgjørelsen i en sak er retslig bindende for hjelpeintervenienten i forhold til motparten, har han samme stilling som en part efter § 72 andet led.

Det samme gjelder naar fuldbyrdelse av dommen vilde medføre et umiddelbart retsindgrep for hjelpeintervenienten, og han vedtar, at avgjørelsen i saken skal være bindende for ham.

§ 80. Naar en part efter loven skal gi tredjemand varsel om et søksmaal, lar han forkynde et processkrift, som kort angir grunden til varslingen og sakens gjenstand og stilling. Hermed kan ogsaa forbindes en opfordring til at træde ind i saken som hjelpeintervenient.

Paa samme maate kan en part ogsaa ellers gaa frem, naar han mener, at han kan gjøre ansvar gjældende mot en tredjemand eller er utsat for ansvarskrav fra en tredjemand, om han taper saken.

Den, som er blit varslet om et søksmaal, kan selv paa samme maate varsle andre, som staar i samme stilling til ham.

§ 81. Vil saksøkte ikke indlate sig paa saken, fordi det bare er paa en andens vegne, han besidder den ting eller utøver den tinglige ret, saken gjelder, kan han opfordre den anden til at overta saken og til at erklære for retten inden en frist, som den fastsætter, om han er villig til at gjøre det.

Opfordringen maa fremsættes i første instans og senest i det første retsmøte, saksøkte indkaldes til, eller naar frist er git til skriftlig tilsvar, før tilsvarsfristen er ute. Opfordringen fremsættes gjennom et processkrift, som kort angir retssakens gjenstand og stilling. Retten lar opfordringen forkynde og meddeler gjenpart til saksøkeren.

Erklæringen kan avgives mundtlig eller gjennom processkrift. Retten gir begge parter meddelelse snarest mulig.

Indtil erklæringsfristen er utløpet, kan saksøkte negte at indlate sig paa saken.

§ 82. Naar den, som har faat opfordringen, undlater at erklære sig eller er uvillig til at overta saken, kan han ikke gjøre ansvar gjældende mot besidderen i anledning av sakens utfald, eller fordi besidderen har efterkommet saksøkerens paastand, medmindre han godtgjør, at retsforholdet mellem ham og besidderen eller andre særlige omstændigheter medfører noget andet.

§ 83. Hvis den, som har faat opfordringen, overtar saken, træder besidderen ut. Men avgjørelsen med hensyn til den ting eller ret, saken gjælder, er bindende for ham og kan fuldbyrdes mot ham.

Hvis krav, som er uavhengige av retsforholdet mellem den tilkaldte og besidderen, er gjort gjældende mot sidstnævnte, fortsættes saken for saa vidt mot ham.

§ 84. Naar flere vil gjøre gjældende enten samme pengekrav eller pengekrav som gjensidig utelukker hverandre, og en av dem reiser sak, kan saksøkte opfordre den eller de andre til at træde ind i saken og til at gi svar til retten inden en frist, som den fastsetter.

Forskriftene i § 81 andet, tredje og fjerde led faar tilsvarende anvendelse.

Den, som ikke efterkommer opfordringen, kan ikke senere gjøre sit krav gjældende mot saksøkte, om han betaler til saksøkeren, medmindre saksøkte paa grund av særlige omstændigheter burde ha latt være at betale til saksøkeren.

Efterkommes opfordringen, skal saksøkte træde ut av saken, naar han nedlægger i retten det største beløp, som der handles om. Saken fortsættes i saa fald angaaende spørsmålet om, hvem beløpet tilkommer, mellem den oprindelige saksøker og den eller dem, som har fremsat kravene.

7de kapitel. Almindelige regler om saksbehandlingen.

§ 85. Domstolene kan ikke gaa utenfor de paastande, som er fremsat, undtagen naar der handles om forhold, som parterne ikke har fri raadighet over.

§ 86. Det paahviler parterne at gjøre rede for de faktiske forhold og bevis, som er av betydning for avgjørelsen.

Retten bør dog sørge for, at parternes anførsler blir saa klare og fuldstændige som mulig, og den kan selv iverksætte bevisoptagelser og undersøkelser i den utstrækning, som § 190 hjemler. Naar parterne ikke har fri raadighet over et forhold, skal retten av eget tiltak sørge for alle de opplysninger, som er nødvendige for at sikre en riktig avgjørelse.

§ 87. Under sakens gang bør retten gi baade parterne og andre den veiledning, som kræves for at forebygge eller rette feil og forsømmelser i rettergangen. Navnlig bør den gi opplysning om adgangen til at angripe dens avgjørelser.

§ 88. Hvis en part, som møter uten procesfuldmægtig, ikke kan fremstille sin sak paa en forstaaelig maate, men han indgaar paa senere at møte ved procesfuldmægtig, skal retten gi ham en kort utsættelse. Vil han ikke gaa ind paa det, ansees han for at utebli.

Denne bestemmelse faar tilsvarende anvendelse paa procesfuldmægtiger, hvis ikke parten selv er tilstede og i stand til at vareta sit tarv.

§ 89. Er en part, som ikke har procesfuldmægtig, hindret fra selv at møte, ansees forfaldet for gyldig, naar hindringen har været uforutseelig eller forøvrig er av saadan art, at procesfuldmægtig ikke i tide kunde antages.

Er en procesfuldmægtig hindret fra at møte, ansees forfaldet for gyldig, naar hindringen har været uforutseelig eller forøvrig er av saadan art, at utførelsen av saken ikke i tide kunde overdrages en anden.

§ 90. Er en innkallelse til et rettsmøte ikke forkynt for parten personlig ved stevnevitne, anses han for å ha gyldig forfall, når han ikke i tide har fått vite om innkallelsen, og det ikke skyldes uaktsomhet fra hans side. Dog gjælder dette ikke indkaldelse gjennom offentlig kundgjørelse.

0 Endret ved lov 7 juni 1985 nr. 56.

§ 91. Indsigelser mot fremme av saken eller mot enkelte rettergangsskridt maa parterne fremsætte, saasnant der under saksbehandlingen blir anledning til det.

I motsat fald sættes indsigelsen ut av betragtning, hvis ikke retten av eget tiltak maa ta hensyn til den omstændighet, indsigelsen grundes paa, eller parten gjør sandsynlig, at han ikke har visst om den, og at dette ikke er hans skyld.

Så lenge hovedforhandling ikke er berammet, kan dog en part som ikke har møtt ved advokat, fremsætte innsigelse mot fremme av hele saken, selv om innsigelsen ikke er gjort gjeldende under saksforberedelsen.

0 Endret ved lov 4 des 1964 nr. 2.

§ 92. Avhænger domstolens adgang til at behandle saken av samtykke fra motparten, ansees det for git, naar han har møtt og forhandlet uten at fremsætte indsigelse. Forskriften i § 91 sidste led faar tilsvarende anvendelse.

§ 93. Spørsmåal om at avvise saken bør som regel avgjøres, før saksbehandlingen gaar videre. Dog kan retten gjøre undtagelse, navnlig naar spørsmåalet helt eller delvis avhænger av selve det forhold, saken gjælder.

Spørsmåal om å avvise saken kan under saksforberedelsen behandles skriftlig, i saksforberedende rettsmøte eller i et særskilt rettsmøte som partene innkalles til. Der kan ogsaa berammes særskilt hovedforhandlingsmøte til behandling av spørsmåalet. Paa grund av uteblivelse fra rettsmøte, som bare er bestemt til behandling av et spørsmåal om avvising, kan der ikke avsiges uteblivelsesdom.

Rettens beslutninger efter denne paragraf kan ikke angripes ved kjæremaal eller anke.

0 Endret ved lov 27 juni 1986 nr. 48.

§ 94. Hvis ikke andet er bestemt ved lov, er de beslutninger om at fremme saken, som er truffet under saksforberedelsen, ikke bindende ved hovedforhandlingen, medmindre de er stadfæstet av kjæremaalsretten.

§ 95. Naar en avvisningspaastand er forkastet under hovedforhandlingen, skal forhandlingen om saken selv fremmes uten utsættelse, hvis ikke retsmøtet paa forhaand er begrænset til avvisningsspørsmålet.

§ 96. Retten kan ved kjendelse utsætte behandlingen av en sak, naar det særlig er bestemt ved lov, og ellers naar retten finder det nødvendig. At parterne er enige om utsættelse, er ikke avgjørende.

Utsættelse efter begjæring av en part maa ikke besluttes, uten at der saavidt mulig er git den anden part adgang til at uttale sig. Mot negtelse av at utsætte kan kjæremaal ikke anvendes.

Utsættelse bør saavidt mulig gives paa bestemt tid.

§ 97. Uforsætlige feil, som hindrer fremme av saken, bør tillates avhjulpet. Hvis ikke andet er bestemt ved lov, kan retten i dette øiemed utsætte et retsmøte eller fastsette en frist til at rette et processkrift, som er indgit i rette tid.

§ 98. Retten kan forene flere saker til fælles forhandling og i tilfælde fælles avgjørelse, naar derved behandlingen kan lettes eller paaskyndes, og ialfald den ene part er den samme i alle saker.

Retten kan bestemme, at der skal forhandles særskilt om et eller flere av de krav, som er forenet i én sak, eller om selvstændige tvistepunkter vedkommende samme krav.

Rettens beslutninger efter denne paragraf kan ikke angripes ved kjæremaal eller anke.

§ 99. Retten kan paa ethvert trin av saken forsøke mægling mellem parterne.

Kommer forlik i stand, faar reglerne i §§ 285-287 tilsvarende anvendelse, dog saaledes at anken gaar fra tingretten til lagmandsretten og fra lagmandsretten til Høiesteret.

0 Endret ved lov 14 des 2001 nr. 98 (i kraft 1 jan 2002 iflg. res. 14 des 2001 nr. 1416).

§ 99a. Kongen kan gi forskrift om en forsøksordning ved enkelte tingretter og lagmannsretter om utvidet mekling i saker som er brakt inn for domstolen (rettsmekling).

I forskriften kan det gis regler om hvilke sakstyper som skal være omfattet av forsøksordningen og i hvilke saker det skal vurderes om rettsmekling skal foretas, om hvem som kan forestå rettsmekling, om taushetsplikt og vitneforbud for rettsmekleren og partene, om partenes ansvar for kostnadene ved rettsmeklingen og om gjennomføringen av rettsmeklingen for øvrig m m.

0 Tilføyd ved lov 6 sep 1996 nr. 64, endret ved lov 14 des 2001 nr. 98 (i kraft 1 jan 2002 iflg. res. 14 des 2001 nr.

§ 100. Naar et søksmaal falder bort eller hæves uten dom, skal retten av eget tiltak uttale det i kjendelse.

8de kapitel. Stansning av saksbehandlingen.

§ 101. Naar en part dør, stanser saken, hvis han ikke har procesfuldmægtig med almindelig procesfuldmagt.

Arvingene eller styret i dødsboet kan ta saken op ved at melde det til retten, som lar meldingen forkynde for motparten.

Motparten kan forlange, at retten igjen bringer saken i gang overfor arvingene eller dødsbostyret. Forlangendet fremsætter han gjennom et processkrift, som kort angir sakens gjenstand og stilling, og som retten lar forkynde.

§ 102. Naar en part taper sin retslige handleevne, eller naar hans lovlige stedfortræder dør eller fratræder, stanser saken, hvis den ikke utføres av en procesfuldmægtig med almindelig procesfuldmagt.

Rette vedkommende kan ta saken op ved at melde det til retten, som lar meldingen forkynde for motparten.

Motparten kan forlange, at retten igjen bringer saken i gang. Forlangendet fremsætter han gjennom et processkrift, som kort angir sakens gjenstand og stilling, og som retten lar forkynde for rette vedkommende.

§ 103. Bli saksøkerens bo tat under konkursbehandling, faar § 102 tilsvarende anvendelse paa søksmaal om krav, som hører til konkursboets masse, selv om saken utføres av en procesfuldmægtig med almindelig procesfuldmagt.

Er sak reist mot konkursskyldneren om krav, som saksøkeren agter at gjøre gjældende mot konkursboet, kan han inndra boet som part i saken gjennom et processkrift, som kort angir sakens gjenstand og stilling, og som retten lar forkynde.

§ 104. Avbrytes domstolens virksomhet ved krigstilstand eller av andre grunde, stanser saken.

Bli en part avskaaret fra forbindelse med domstolen, kan retten stanse saken ved kjendelse, selv om den utføres av en procesfuldmægtig med almindelig procesfuldmagt.

Retten bringer saken i gang igjen ved kjendelse enten av eget tiltak eller efter forlangende av en part.

§ 105. Parterne kan avtale, at en sak skal stanse i seks maaneder eller længere. Avtalen er virksom fra det tidspunkt, da retten har faat melding om den fra parterne. Bli meldingen git av en procesfuldmægtig, skal parten selv underrettes om stansningen og følgerne av den.

Naar parterne er enige, kan forhandlingen tages op igjen, før den avtalte tid er utløpet, men ikke før seks maaneder er gaat.

Saken fortsættes, naar den stansningstid, som er vedtat eller lovbestemt, er utløpet, hvis en part da kræver det.

Uten rettens samtykke kan partene bare avtale stansing én gang.

0 Endret ved lov 27 juni 1986 nr. 48.

§ 106. Beslutning om at stanse en sak efter §§ 308, 309, 311, 340 eller 377 træffes ved kjendelse. Parterne selv underrettes om stansningen og følgerne av den, ogsaa naar de har procesfuldmægtig.

Saken kan ikke kræves foretat paany før om seks maaneder. Derefter kan hver av parterne kræve, at saken skal fortsættes.

§ 107. Naar utfaldet av en sak helt eller delvis avhænger av et retsforhold, som foreligger til avgjørelse i et andet søksmaal eller for en anden myndighet, kan retten ved kjendelse stanse behandlingen av saken eller vedkommende del av den, indtil avgjørelsen er truffet.

Det samme gjælder, naar nogen av parterne begjærer stansning for at faa en bindende avgjørelse av et saadant retsforhold, saafremt avgjørelsen ikke kan træffes i samme sak.

Hvis der opstaar mistanke om en strafbar handling, og avgjørelsen av spørsmålet, om den er forøvet, vil kunne ha væsentlig betydning for saken, kan retten stanse saken ved kjendelse, indtil avgjørelsen foreligger.

§ 108. Naar en sak er stanset efter § 107, bringer retten den igjen i gang ved kjendelse.

I det tilfælde, som er nævnt i § 107 andet led, kan retten fastsætte en frist for parten til at bringe retsforholdet ind til avgjørelse, og hvis fristen oversittes, kan den fremme saken igjen.

Ogsaa ellers kan den fremme saken uten at vente paa den avgjørelse eller den begivenhet, som gav grund til stansningen, hvis det viser sig, at den ikke kommer eller ialfald ikke kommer inden den tid, som var forutsat, og navnlig naar dette skyldes vedkommende parts feil.

§ 109. Saalænge en sak er stanset, kan ingen proceshandler foretages uten i henhold til det 20de kapitel. Fristene stanser sit løp. Lovbestemte frister begynner et nyt løp fra forkyndelsen av den kjendelse eller det processkrift, som igjen bringer saken i gang; andre avbrutte frister fastsættes paany. Tidligere indkaldelser taper sin betydning.

At saken stanser, er ikke til hinder for, at retten træffer og avlæser avgjørelser paa grundlag av en partsforhandling, som er avsluttet før stansningen.

§ 110. Er en sak stanset efter §§ 101, 102, 103, 105 eller 106, og ingen av parterne forlanger at faa den i gang igjen inden to aar efter stansningen, skal retten hæve saken ved kjendelse. Efter utløpet av dette tidsrum kan den bare bringes i gang som ny sak.

9de kapitel. Partserklæringer og parternes personlige avhøring og møtepligt.

§ 111. Enhver av parterne skal gi en fullstendig og utvetydig fremstilling av saken overensstemmende med sit kjendskap til den og svare paa de spørsmåal, som retten stiller til ham om saksforholdet.

En part har alltid ret til at svare paa nye faktiske anførsler fra motparten, naar de kan være av betydning for saken.

§ 112. De spørsmåal, som retten stiller til en part i retsmøte, skal han svare paa med det samme.

Under saksforberedelsen maa dog retten gi henstand med besvarelsen, naar parten begjærer det for at indhente oplysninger, og dette ikke fremtræder som aapenbart paaskud.

Under hovedforhandlingen kan en part ikke faa henstand for at indhente oplysninger, uten naar det gjælder nye sider av saksforholdet, eller naar han av andre særlige grunde ikke kan gi svar med det samme.

§ 113. Er parten personlig tilstede i retsmøtet, skal han, hvis retten forlanger det, selv svare paa de spørsmåal, som den stiller til ham.

Under forklaringen kan han ikke raadføre sig med nogen. Til støtte for sin hukommelse kan han bruke skriftlige optegnelser om tal og lignende opgaver og om, hvilke punkter forklaringen skal omfatte.

Saavel hans procesfuldmægtig som motparten kan begjære yderligere spørsmåal forelagt ham.

Rettens formann kan overlate til prosessfullmektigene å stille spørsmåal til partene. I så fall gjelder §§ 217 første ledd, 218 og 219 så langt de passer.

0 Endret ved lover 21 juni 1963 nr. 5, 14 juni 1985 nr. 71.

§ 114. Før en part, som møter personlig for retten, framstiller saksforholdet eller uttaler seg om det, skal rettens formann foreholde parten det ansvar som følger med falsk forklaring og forsikring. Avgis forklaringen under hovedforhandling, eller er det meningen at den skal brukes under hovedforhandling, spør rettens formann så parten: «Forsikrer De at De vil forklare den rene og fulle sannhet og ikke legge skjul på noe?» Til dette svarer parten stående: «Det forsikrer jeg.»

Forsikring avgis ikke av part som er under 14 år, eller som på grunn av forstandssvakhet eller av andre årsaker ikke kan ha noen klar forståelse av forsikringens betydning.

0 Endret ved lover 14 juni 1985 nr. 71, 27 juni 1986 nr. 48, 18 des 1987 nr. 97, 7 april 1995 nr. 15.

§ 115. Om partenes plikt til å møte personlig etter innkallelse fra retten gjelder de samme regler som for vitner, dog ikke § 203 første ledd og § 210 første, annet og tredje ledd. Innkallelsen til personlig møte forkynnes for parten personlig, også når han har prosessfullmektig. I saker etter ekteskapsloven eller barneloven og i saker mellom ektefeller eller fraskilte om fordeling eller tildeling av formuen kan retten bestemme at en part som uteblir uten gyldig forfall, skal avhentes til samme eller et senere rettsmøte.

Hvis parten blir fritatt for møteplikt etter § 199 første ledd annet punktum, kan han avhøres ved en annen rett etter reglene i kapittel 16.

0 Endret ved lover 12 juni 1936 nr. 4, 28 juli 1949 nr. 7, 21 des 1956 nr. 8, 14 juni 1985 nr. 71, 28 april 2000 nr. 34 (i kraft 1 juli 2000 iflg. res. 28 april 2000 nr. 366).

§ 116. Forskriftene om parternes møteplikt og personlige avhøring gjelder ogsaa deres lovlige stedfortrædere.

Har styret for offentlige indretninger, stiftelser, sparebanker, foreninger, selskaper eller boer flere medlemmer, kan retten indkalde en eller flere. Den kan ogsaa overlate til styret at vælge, hvem som skal møte.

§ 117. De regler, som gjelder om vidner, kommer helt ut til anvendelse:

1. paa procesfæller, naar det gjelder omstændigheter, som ikke vedkommer deres stilling i saken;
2. paa konkursskyldneren i saker, som angaar konkursmassen, naar han ikke er part.

§ 118. Personlig forklaring av partens egtefælle i tvistemaal, som vedkommer deres fællesbo, og av hjelpeintervenienter i det tilfælde, som omhandles i § 79, kan bare kræves og mottages efter de regler, som gjelder for parter.

10de kapitel. Processkrifter.

§ 119. Det, som parterne har at anføre utenfor retsmøterne, skal de fremsætte gjennom processkrift, hvis ikke loven gir dem adgang til at henvende sig mundtlig til retten.

Naar retten faar en mundtlig henvendelse istedenfor processkrift, skal den straks sætte den op som processkrift og undertegne det sammen med parten.

Advokater må alltid bruke proseskrift.

0 Endret ved lov 4 des 1964 nr. 2.

§ 120. Ethvert proseskrift må være underskrevet. Det bør nevne:

1. domstolen, sakens nummer, partenes og i tilfelle deres lovlige stedfortrederes navn, stilling, bopel og prosesstilling og partenes prosesfullmektiger,
2. de bilag som følger med, og om de er i original eller avskrift,
3. til hvem gjenpart av proseskriftet med bilag i tilfelle er sendt direkte.

0 Endret ved lov 28 april 2000 nr. 34 (i kraft 1 juli 2000 iflg. res. 28 april 2000 nr. 366).

§ 121. Indeholder et processkrift paastande eller begjæringer, bør de omstændigheter, som de grundes paa, kort og bestemt anføres. Hvis en anførsel kræver bevis eller sandsynliggjørelse, bør ogsaa bevismidlerne opgives efter reglene i § 188.

§ 122. Processkrifter, som skal tjene til at forberede en mundtlig forhandling (forberedende indlæg), bør i kort og bestemt form indeholde:

1. de paastande, som parten agter at fremsætte under den mundtlige forhandling, og de omstændigheder, han støtter dem paa;
2. uttalelse om motpartens paastande eller erklæringer og om de omstændigheder og bevis, som motparten har opgit som støtte for dem;
3. opgave efter reglerne i § 188 over de bevis, som parten agter at føre til støtte for sine egne anførsler eller mot de anførsler, som han bestrider.

Utredninger av rets- og bevisspørsmål maa de forberedende indlæg ikke indeholde i større utstrækning end nødvendig for at forklare sammenhængen.

§ 123. Prosesskrifter innleveres til retten hvis ikke annet er bestemt. Skal skriftet meddeles til andre eller forkynnes for andre, sørger retten for det dersom ikke annet er bestemt. Har en advokat avgitt et prosesskrift uten at det skal forkynnes for motparten, drar inn nye krav eller inneholder en erklæring om bruk av rettsmidler, og advokaten har sendt gjenpart av prosesskriftet til noen det skal meddeles til, kan retten unnlate å meddele det til vedkommende. Om retten finner grunn til å fastsette en frist for å svare på prosesskriftet, meddeles dette parten.

Av processkrifter og bilag, som skal forkyndes eller meddeles, indleveres saa mange eksemplarer eller bekræftede avskrifter, at der kan bli ett tilbake paa rettens kontor.

Er et bilag vidløftig, kan en kort indholdsangivelse træde istedenfor avskrift, naar det tilføies, at bilaget ligger til eftersyn paa rettens kontor, og retten samtykker.

Har retten sat op processkriftet, sørger den ogsaa for de nødvendige avskrifter.

0 Endret ved lov 28 april 2000 nr. 34 (i kraft 1 juli 2000 iflg. res. 28 april 2000 nr. 366).

§ 124. Har en part eller hans lovlige stedfortræder eller procesfuldmægtig faat originale bilag til gjennemsyn, maa han gi dem tilbake inden en uke, hvis ingen anden frist blir sat. Oversittes fristen, kan retten ved kjendelse paalægge ham at utlevere dem. Kjendelsen kan ikke paakjæres.

11te kapitel. Retsbøker.

§ 125. I ethvert retsmøte føres der bok over forhandlingen.

Rettsboken skal angi:

1. retten, tiden og stedet for rettsmøtet, dommernes, protokollførerens, rettsvitnenes og partenes navn og sakens nummer og gjenstand;
2. om partene møter personlig, hvem som møter for dem, navnene på de vitner og sakkyndige som har møtt, og de dokumenter og bevisgjenstander som er fremlagt.

Opplysninger som er gitt skriftlig til retten etter § 215 annet ledd, skal ikke føres inn i rettsboken.

Forhandlingenes gang nedtegnes efterhvert. Navnlig maa det kunne sees, om de former, loven foreskriver, er iagttat.

0 Endret ved lover 28 april 2000 nr. 34 (i kraft 1 juli 2000 iflg. res. 28 april 2000 nr. 366), 28 juli 2000 nr. 73 (i kraft 1 aug 2001 iflg. res. 6 juli 2001 nr. 756).

§ 126. I retsboken indføres fuldstændig:

1. parternes paastande og de erklæringer, som ændrer sakens gjenstand eller indeholder en uttrykkelig godkjendelse av motpartens paastand eller en del av den;
2. paastande, begjæringer og indsigelser, som gjælder saksbehandlingen og fremsættes i retsmøtet, naar de ikke blir frafaldt eller straks tatt til følge, og de enten er av betydning for avgjørelsen eller forlanges indført;
3. opgave over de bevis, som parterne har tilbudt eller ført;
4. retslige avgjørelser, som blir truffet eller avlæst i retsmøtet, og paalæg, som blir git av retten eller dens formand.

Når det som her er nevnt, inneholdes i skrifter som vedlegges, eller i en tidligere rettsbok, er det nok å ta inn en henvisning. Møter en part ved advokat, kan retten kreve at de påstander og begjæringer han fremsetter, skal settes opp skriftlig for å vedlegges retsboken.

0 Endret ved lov 4 des 1964 nr. 2.

§ 127. Utenfor hovedforhandlingen skal de forklaringer, som parter, vidner eller sakkyndige avgir i retsmøte, indføres i retsboken og efterhvert læses op til vedtagelse, hvis ikke andet er bestemt. De tilføielser og rettelsler, som blir gjort ved oplæsningen, føres ind. Indrømmelser og andre særdeles vigtige uttalelser bør gjengives ordret. Uvedkommende eller betydningsløse enkeltheter utelates.

Naar en forklaring helt eller delvis stemmer med det, som den samme eller en anden person tidligere har forklart i retsmøte, kan retten henvise til den tidligere forklaring og læse den op til vedtagelse.

§ 128. Under hovedforhandlingen kan retten beslutte at forklaringer som blir avgitt av parter, vidner og sakkyndige, skal innføres i retsboken efter reglene i § 127:

1. når det viser sig, at hovedforhandlingen må utsettes så lenge, at ellers ny avhøring vil kunne bli nødvendig;
2. når retten antar, at ny avhøring i tilfelle av anke derved kan undgås, og innføringen kan foregå uten vesentlig å forstyrre forhandlingens gang;
3. når den antar, at forklaringen i tilfelle av anke ikke mer vilde kunne erholdes, eller at ny avhøring måtte foregå utenfor hovedforhandlingen;
4. når ellers særlige grunner gjør det ønskelig, og navnlig når det kommer an på ordlyden.

Har en, som er avhørt, ikke hatt noget å forklare om saken, bør dette nevnes.

Retten kan i de her nevnte tilfelle også beslutte, at bare hovedinnholdet av forklaringen eller en enkelt del av forklaringene skal føres inn i retsboken og leses op til vedtagelse.

0 Endret ved lov 21 juni 1935 nr. 8.

§ 129. Naar mistanke opstaar om, at en forklaring er falsk, bør ogsaa punkter, som er uten betydning for saken, indføres fuldstændig, hvis de kan være av betydning ved bedømmelsen av forklaringens troværdighet.

§ 130. Etter nærmere regler som Kongen gir, kan forklaringer og andre deler av forhandlinger tas opp

stenografisk eller ved mekaniske midler. Reglene fastsetter i hvilken utstrekning slik gjengivelse kan tre istedenfor innføring i rettsboka.

0 Endret ved lov 14 juni 1985 nr. 71.

§ 131. Naar granskning utføres utenfor hovedforhandlingen, indtages i retsboken en fuldstændig redegjørelse for granskningen. Navnlig anføres, om der forekommer spor eller merker, som man bør være opmerksom paa.

Er der spurt om slutninger paa grundlag av granskningen, skal der tillike gjøres rede for den maate, resultatet er vundet paa. Meningsforskjel anføres.

Punkter, som der ikke er spurt om, tages med, hvis de skjønnes at være av betydning.

Hvis det kan være av væsentlig betydning, bør fotografier, tegninger, planer og rids erhverves.

§ 132. Ved granskning under hovedforhandlingen kan retten anvende reglerne i § 131:

1. naar det viser sig, at hovedforhandlingen maa utsættes saa længe, at ellers ny granskning vil kunne bli nødvendig;
2. naar retten antar, at ny granskning i tilfælde av anke derved kan undgaaes;
3. naar den antar, at ny granskning i tilfælde av anke vil kunne bli frugtesløs eller mangelfuld, fordi gjenstanden er utsat for forandring.

§ 133. Dersom noen av partene ber om det, skal rettsboken leses opp i rettsmøtet eller forelegges for partene.

Finner retten at noe bør rettes, gjør den det ved en tilføyelse eller randmerknad. Når en part, en dommer eller rettsvitnet forlanger noe rettet, men det blir nektet, kan nektelsen kreves nedtegnet.

Rettsboken underskrives av dommerne, protokollføreren og rettsvitnet.

0 Endret ved lover 14 juni 1985 nr. 71, 28 april 2000 nr. 34 (i kraft 1 juli 2000 iflg. res. 28 april 2000 nr. 366).

§ 134. Dokumenter, som blir fremlagt i retten, forsynes med paategning om fremlæggelsen.

0 Endret ved lov 28 april 2000 nr. 34 (i kraft 1 juli 2000 iflg. res. 28 april 2000 nr. 366).

§ 135. Partene har, når de har fylt 15 år, rett til på rettens kontor å undersøke rettsbøker og dokumenter som vedkommer saken, og kan forlange utskrifter av dem. Det samme gjelder tredjemann, når begge parter samtykker, eller han godtgjør, at det har rettslig interesse for ham. Retten kan bestemme at også parter som er under 15 år kan få innsyn og utskrift etter første punktum dersom deres alder og modenhet tilsier det. En part som er under 15 år skal ikke gjøres kjent med opplysninger som er underlagt lovbestemt taushetsplikt.

Enhver kan kreve utskrift av en rettsavgjørelse i en bestemt sak så langt som det ikke gjelder forbud mot offentlig gjengivelse, eller, dersom det gjelder slikt forbud og avgjørelsen ikke er eldre enn fem år, innsyn i avgjørelsens slutning. Av rettsbøker for øvrig kan utskrift kreves hvis ikke rettsboken er ført i

rettsmøte for lukkede dører eller offentlig gjengivelse av den protokollerte forhandlingen eller rettsboken er forbudt.

Første og annet ledd gjelder ikke rettsbøker som føres over rettens rådslagninger og stemmegivninger.

For andre enn parter med rettslig interesse skal utskrifter og innsyn i annet enn domsslutninger nektes når det av hensyn til rikets sikkerhet eller forhold til fremmed stat ville være betenkelig å gi utskrift eller innsyn, eller når det er grunn til å frykte at utskriften eller kunnskapen vil bli nyttet på urettmessig vis. Det samme gjelder når retten har gitt pålegg om hemmelighold.

Utskrift av psykiatriske erklæringer, personundersøkelser og andre personopplysninger i annet enn rettsavgjørelser, kan bare gis i den utstrekning det er fastsatt ved forskrift av Kongen.

Spørsmålet om retten til utskrift bedømmes i forhold til hvert enkelt dokument.

Nekter rettens kontor å forevise rettsbøker eller dokumenter eller gi utskrift av dem, kan begjæringen forelegges for retten til avgjørelse.

Kongen kan gi forskrifter om gjennomsyn og utlån av saksdokumentene og om rett til utskrift av dokumentene i tilfeller som ikke omfattes av første og annet ledd. Reglene i fjerde og femte ledd gjelder tilsvarende for slike forskrifter. Forskriftene kan på samme vilkår regulere gjennomføringen av allmennhetens innsynsrett ved bruk av informasjonsteknologi.

0 Endret ved lover 4 juni 1999 nr. 37 (i kraft 1 sep 2001 iflg. res. 6 juli 2001 nr. 755), 1 aug 2003 nr. 86 (i kraft 1 okt 2003 iflg. res. 1 aug 2003 nr. 991).

§ 136. Kongen kan gi almindelige forskrifter om indretningen av retsbøker og om opbevaring og tilintetgjørelse av retsbøker og dokumenter.

12te kapitel. Domme, kjendelser og andre retslige beslutninger.

§ 137. Domme er de beslutninger av retten, som helt eller delvis avgjør det krav, som er gjenstand for et tvistemaal.

Andre beslutninger er kjendelser, naar loven kalder dem saa, eller naar de avslutter saken eller en selvstændig del av saken.

§ 138. Har retten flere medlemmer, skal den holde raadslagning og stemmegivning, før den avsiger dom, saafremt de ikke straks blir enige om avgjørelsen.

I skriftlige ankesaker skal den dommer, som først faar saken tilsendt, utarbeide utkast til dom eller kjendelse. Til dette utkast knytter de andre dommere sine uttalelser om avgjørelsen. Er der meningsforskjell, kan saken sendes om paany. Derefter følger raadslagning og stemmegivning.

§ 139. I andre retter enn Høiesterett foregår raadslagningen og stemmegivningen for lukkede dører.

Formannen leder forhandlingene, stiller spørsmålene og teller op stemmene. Avstemningen foregår muntlig i den rekkefølge som formannen fastsetter. Er det meningsforskjell, avgjør retten hvordan spørsmålene skal stilles og hvad utfallet er av avstemningen.

Den dommer, som har stemt for at avvise en sak eller for at opheve en avgjørelse paa grund av feil i saksbehandlingen, men er blit overstemt, skal ta del i de følgende avstemninger, som saken gir anledning til.

0 Endret ved lov 21 juni 1935 nr. 8.

§ 140. Adgang til å overvære rådslagningen og stemmegivningen har bare protokollføreren. Rettens formann kan likevel gi særlig tillatelse til andre, som av hensyn til sin juridiske utdannelse eller av lignende grunner ønsker å være tilstede.

0 Endret ved lov 28 april 2000 nr. 34 (i kraft 1 juli 2000 iflg. res. 28 april 2000 nr. 366).

§ 141. I Høiesteret foregaar raadslagningen efter reglerne i §§ 139 og 140. Det samme gjælder stemmegivningen i skriftlige ankesaker.

I saker som har vært behandlet muntlig, foregår stemmegivningen offentlig i den orden som rettens formann bestemmer, dog skal alltid formannen stemme sist. Enhver av dommerne begrunner i korthet den domsslutning han stemmer for. Meningsforskjell om utfallet av stemmegivningen avgjøres av retten. § 139 siste ledd gjælder også for stemmegivningen i disse saker.

0 Endret ved lov 1 juni 1934 nr. 4.

§ 142. Enhver avgjørelse træffes med stemmeflerhet, hvis ikke andet er bestemt ved lov. Naar stemmerne staar likt, gjør formandens stemme utslaget.

Er der fler end to meninger, naar pengebeløp eller andre størrelser skal fastsættes, og ingen har stemmeflerhet, lægges stemmerne for høiere beløp eller størrelser sammen med stemmerne for de nærmest følgende, til der blir flertal.

§ 143. En dom, som skal være grundet paa mundtlig forhandling, kan bare fældes av de dommere, som har overværet forhandlingen.

Maa en ny dommer indtræde, gjentages den mundtlige forhandling; dog kan det, som tidligere er tilført retsboken, brukes, hvis ikke andet er bestemt ved lov.

§ 144. En dom skal indeholde:

1. betegnelse av retten, dommernes navn og tid og sted for domsavsigelsen;
2. betegnelse av parterne og i tilfælde deres lovlige stedfortrædere med navn, stilling, bopæl og processtilling samt betegnelse av deres procesfuldmægtiger;
3. en kort fremstilling av sakens gjenstand med parternes paastande; naar det hensigtsmæssig lar sig gjøre, kan den henvise til skrifter, som er fremlagt, eller tilførsler til retsboken, men det, som henvisningen omfatter, maa da tages med i utskrifter av dommen;
4. avgjørelsesgrunde; de maa bestemt og uttømmende angi det saksforhold, som retten bygger sin avgjørelse paa;
5. domsslutning.

Har retten flere medlemmer, er det formanden, som avfatter domsslutningen. Hvis ikke retten bestemmer noget andet, skriver han ogsaa domsgrundene.

Dommen underskrives av den eller de dommere, som har tat del i paadømmelsen.

§ 145. Domsgrundene skal i alle tilfælde oplyse, om dommen er enstemmig, eller hvis det ikke er tilfældet, hvilke av rettens medlemmer er uenige i domsslutningen, og hvilke punkter uenigheten gjælder.

Den eller de dommere, som ikke er enige i domsslutningen eller domsgrundene, kan kræve indtat i disse en redegjørelse for sin mening.

§ 146. Naar en dom, som straks blir retskraftig, eller som kan fuldbyrdes, før den er blit retskraftig, paalægger nogen en ydelse eller handling, skal dommen fastsætte en frist for opfyldelsen. Domme, som ikke gaar ut paa pengebetaling, skal ogsaa ellers fastsætte en opfyldelsesfrist, naar retten finder, at ankefristen ikke gir saksøkte tid nok til at opfylde paalægget.

For pengebetalinger skal det settes en oppfyllelsesfrist på to uker.

I andre tilfælde sættes saa lang frist, som antages nødvendig til at opfylde dommen. Gaar den ut paa at overgi besiddelsen av fast eiendom eller paa at foreta noget, som ikke kan utføres uten saksøktes medvirkning, tages særlig hensyn til hans personlige forhold.

Opfyldelsesfristen regnes fra den dag, da dommen blir retskraftig, men fra forkyndelsen, hvis den straks blir retskraftig eller gir adgang til foregrepet fuldbyrdelse.

0 Endret ved lover 21 juni 1963 nr. 5, 24 aug 1990 nr. 54.

§ 147. Naar en dom paalægger nogen at undlate en handling eller at finde sig i, at en handling foretages, og det ansees nødvendig eller rimelig, at han faar nogen tid til at indrette sig efter dommen, kan den fastsætte en frist efter reglerne i § 146 tredje og fjerde led.

§ 148. Naar en dom gaar ut paa andet end betaling av penger, kan retten paa begjæring bestemme, at den kan fuldbyrdes, før den er blit retskraftig, hvis særlige omstændigheter taler for det, og navnlig, hvis saksøkte er dømt, fordi han har godkjendt saksøkerens paastand eller er uteblit. Bestemmelsen maa sætte som betingelse, at saksøkeren før fuldbyrdelsen stiller sikkerhet, og den kan ikke træffes, naar saksøkte gjør sandsynlig, at han vilde lide en uoprettelig skade, om fuldbyrdelsen blev foregrepet. Retten kan ogsaa gi saksøkte adgang til at avverge fuldbyrdelsen ved at stille sikkerhet.

Begjæringen maa fremsættes, før den forhandling, som gaar forut for dommen, er slut. Bestemmelsen med betingelser tages ind i domsslutningen. Hvis retten finder det hensigtsmæssig, kan begjæringen gjøres til gjenstand for særskilt forhandling og avgjøres ved tillægsdom.

Dersom en dom som er gitt foregrepet tvangskraft senere blir endret eller opphevet etter at den er tvangsfullbyrdet, plikter saksøkeren å erstatte den skade saksøkte har lidt som følge av den foregrepte fullbyrdelsen. Erstatningskravet kan tas med i samme sak som angrepet på dommen.

0 Endret ved lov 26 juni 1992 nr. 86.

§ 148 a. Når en dom pålegger noen å betale rente etter lov 17. desember 1976 nr. 100 om renter ved forsinket betaling m.m. for et tidsrom etter dommens avsigelse, skal rentens størrelse angis ved en henvisning til den rente som er fastsatt i medhold av forsinkelsesrenteloven § 3 første ledd første punktum. For skyldnere som er skyldnere i egenskap av forbrukere skal det i stedet vises til forsinkelsesrenten for forbrukerskyldnere etter § 3 første ledd.

0 Tilføyd ved lov 28 april 2000 nr. 34 (i kraft 1 juli 2000 iflg. res. 28 april 2000 nr. 366).

§ 149. Høiere retter kan i sine domsgrunde henholde sig til tidligere domme i saken.

I muntlige høiesterettssaker trer stemmegivningen istedenfor domsgrunner.

0 Endret ved lov 21 juni 1935 nr. 8.

§ 150. Naar flere krav er reist i én sak, og et av dem er modent til paadømmelse tidligere end de andre, kan det paadømmes særskilt. Paadømmelsen av samme krav kan deles, naar motparten har godkjendt en del av kravet.

Hvis motregning er paastaat, kan krav og motkrav ikke paadømmes særskilt. Dog kan et krav efter gjældsbrief forlanges paadømt særskilt, naar hverken motregning paa forhaand er vedtat eller krav og motkrav utspringer av samme rettsforhold, og domsavsigelsen vilde forsinkes ved samlet paadømmelse.

Rettens beslutninger efter første led kan ikke angripes ved kjæremaal eller anke uten paa det grundlag, at lovens regler er tilsidesatt. Det samme gjælder beslutning om samlet paadømmelse av krav og motkrav efter andet led.

§ 151. Når et rettsforhold som er grunnlag for et omtvistet krav, er bragt inn i saken med påstand på fastsettelsesdom, kan retten pådømme det særskilt, når det er modent til avgjørelse.

I saker om erstatningskrav eller andre krav hvis omfang er omtvistet, kan pådømmelsen efter begjæring av begge parter deles således at avgjørelsen av kravets omfang utsettes.

Retten kan beslutte at den videre behandling utsettes inntil avgjørelsen blir rettskraftig.

Rettens beslutninger efter denne paragraf kan ikke angripes ved kjæremål eller anke uten på det grunnlag at lovens regler er tilsidesatt.

0 Endret ved lov 21 juni 1935 nr. 8.

§ 152. Dommen bør avsies umiddelbart etter at saken er tatt opp til doms. Kan dette ikke skje, og domsavsigelsen derfor besluttes utsatt til et senere rettsmøte, skal om mulig tid og sted for dette samtidig fastsettes. Er dom ikke avsagt innen to uker etter at saken er tatt opp til doms, skal grunnen opplyses i rettsboken.

0 Endret ved lov 4 juni 1999 nr. 37 (i kraft 1 sep 2001 iflg. res. 6 juli 2001 nr. 755).

§ 153. Dommen avsies i rettsmøte. Tar flere dommere del i pådømmelsen, skal de alle være til stede. Etter at det har vært holdt rådslagning og stemmegivning etter § 138, kan retten enstemmig beslutte at bare rettens formann behøver å være til stede når dommen blir avsagt. I så fall underskrives dommen av de

Øvrige dommerne før rettens formann avsier dommen ved underskriving eller avlesing. Enhver dommer kan kreve at dommen blir avsagt i et rettsmøte der alle dommerne er til stede, selv om det er truffet beslutning etter tredje punktum. Når en avgjørelse forelegges for en meddommer til underskrift etter fjerde punktum, skal vedkommende gjøres oppmerksom på sin rett etter femte punktum.

Blir dommen avsagt i det rettsmøte, hvori hovedforhandlingen sluttes, foregår domsavsigelsen ved avlesning av dommen. For domsgrundenes vedkommende kan en muntlig fremstilling av det væsentlige innhold trøde istedenfor oplæsning.

Blir dommen ikke avsagt i det nævnte rettsmøte, behøver den ikke at avlæses.

0 Endret ved lov 24 aug 1990 nr. 54.

§ 154. Rettens formand sørger for, at dommen blir forkyndt for parterne.

Uteblivelsesdom mot saksøkte forkyndes ikke for saksøkeren, hvis han har frafaldt forkyndelse. I saa fald skal dog retten gi ham meddelse om domsavsigelsen.

§ 155. Retten er bundet ved sin avgjørelse, naar dommen er avlæst eller, hvis den ikke avlæses, naar den er underskrevet.

§ 156. Er det i dommen skrivefeil eller regnefeil eller andre åpenbare uriktigheter eller utelatelser, skal retten selv eller den høyere rett som får saken, rette dem av eget tiltak. Kan det være tvil om hvordan rettingen skal foretas, treffes avgjørelser av den samlede rett. Ellers kan formannen foreta rettingen.

0 Endret ved lov 14 juni 1985 nr. 71.

§ 157. Er der ellers i domsgrundene uriktigheter, uklarheter, motsigelser eller ufuldstændigheter, kan de rettes efter begjæring av den ene part, og efterat den anden er hørt. Begjæringen maa fremsættes inden to uker. Den skal snarest mulig avgjøres av de samme dommere, som har avsagt dommen. Dog behøver ikke meddommerne at tilkaldes, medmindre nogen av parterne forlanger det.

0 Endret ved lov 14 juni 1985 nr. 71.

§ 158. Rettelser efter §§ 156 og 157 foregår ved særskilt tilførsel i retsboken. Der henvises til dem ved randbemerkning paa vedkommende sted.

Alle avskrifter, som er utlevert, skal kræves tilbake for enten at rettes eller byttes om med nye.

Forskriftene i § 154 faar tilsvarende anvendelse.

§ 159. Mot beslutninger efter §§ 156-158 kan kjæremaal bare erklæres paa det grundlag, at rettelsen gaar videre, end loven hjemler.

Er rettelse efter § 157 begjært, løper ingen ankefrist, før spørsmålet er avgjort. Er anke erklært, skal anke domstolen underrettes om begjæringen.

Er rettelse foretatt etter § 157, løper en ny ankefrist.

§ 160. Er noget, som skulde være avgjort ved dommen, ikke tatt med, kan tillægsdom avsies efter reglerne i §§ 157 og 158.

Hovedforhandlingen tages op igjen, hvis det er nødvendig.

§ 161. En dom er rettskraftig, naar den ikke uten opreisning eller tilladelse kan angripes gjennom anke eller begjæring om oppfriskning. Avgjør dommen flere selvstændige krav, bedømmes retskraften særskilt for hvert krav.

Med retskraften indtræder alle de følger av dommen, som ikke kræver nogen fullbyrdelse.

0 Endret ved lov 21 juni 1935 nr. 8.

§ 162. Angripes en rettskraftig dom ved anke eller ved begjæring om oppfriskning eller gjenoptakelse, kan den rett, som dommen bringes inn for, på begjæring beslutte, at retskraften foreløpig skal bortfalle.

Angripes en dom som er rettskraftig, eller som kan tvangsfullbyrdes før den er rettskraftig, kan den rett som dommen bringes inn for, på begjæring beslutte at fullbyrding av dommen helt eller delvis skal utsettes med eller uten sikkerhet fra saksøkte, eller at dommen bare skal kunne fullbyrdes dersom saksøkeren stiller sikkerhet. Retten kan også mot sikkerhet oppheve tvangsskritt som er foretatt.

Angripes en dom som ikke kan fullbyrdes før den er rettskraftig, kan den retten som dommen bringes inn for, på begjæring gi dommen foregripet tvangskraft under de samme vilkår som er fastsatt i § 148 første ledd.

Retten beslutning etter denne paragrafen treffes ved kjennelse og kan ikke angripes ved kjæremål eller anke.

0 Endret ved lov 26 juni 1992 nr. 86.

§ 163. Reises der nyt søksmaal om et krav, som er avgjort ved rettskraftig dom, skal retten avvise det av eget tiltak.

Krav, som uten motsøksmaal paastaaes bragt i motregning, er bare rettskraftig avgjort for det beløp, som efter dommen skal bringes i motregning.

§ 164. Kjendelser skal ha grunde. Dessuten faar §§ 138-143, 145-150, 152 og 153 tilsvarende anvendelse, hvis der er anledning til det. Opfyldelsesfristen regnes fra forkyndelsen. Består retten av flere dommere som alle er fagdommere, trenger bare en av dommerne å være til stede i det rettsmøtet der kjennelsen blir avsagt. I så fall underskrives kjennelsen av de øvrige dommerne før den siste dommeren avsier kjennelsen ved underskriving eller avlesning. Enhver dommer kan likevel kreve at kjennelsen blir avsagt i et rettsmøte der alle dommerne er til stede.

Retten formann lar en kjennelse forkynne for partene eller dem som den angår, når de kan påkjære eller påanke kjennelsen, eller når den åpner adgang til tvangsfullbyrdelse mot dem eller etter sin art er bestemt til å bringes til deres kunnskap. Det samme gjælder, naar nogen, som kjendelsen angaar, kræver

forkyndelse.

Prosesledende kjendelser kan omgjøres av den ret, som har avsagt dem, hvis ingen erhvervet ret er til hinder. Forøvrig faar §§ 155-162 tilsvarende anvendelse paa kjendelser.

0 Endret ved lover 24 aug 1990 nr. 54, 26 juni 1992 nr. 86.

§ 165. Paa retslige beslutninger, som ikke er domme eller kjendelser, faar §§ 138-143, 145 og 152 tilsvarende anvendelse, hvis der er anledning til det.

Beslutninger, som enten avslaar en begjæring eller efter sin art er bestemt til at bringes til en fraværendes kundskap, meddeles paa den maate, som finnes hensigtsmæssig. Skriftlig meddelelse kan altid kræves.

En beslutning kan omgjøres av den ret, som har avsagt den, hvis ingen erhvervet ret er til hinder. Forøvrig faar §§ 155-162 tilsvarende anvendelse.

§ 166. Har retten flere medlemmer, og de ikke er samlet til møte, kan formannen treffe avgjørelser som ikke etter sin art hører til hovedforhandlingen eller pådømmelsen, når ikke annet er bestemt ved lov. Er forberedelsen av saken overlatt til en annen dommer, kan slike avgjørelser treffes av ham.

0 Endret ved lov 14 juni 1985 nr. 71.

§ 167. Ved overenskomst med fremmed stat kan det vedtas at rettskraftige avgjørelser som er truffet av dens domstoler om borgerlige krav, skal ha bindende virkning også her i riket. Det kan også avtales at norske domstoler skal ha adgang eller plikt til å avvise eller stanse behandlingen av søksmål dersom det er reist søksmål i utlandet om samme krav mellom de samme parter, og det i dette søksmål kan treffes avgjørelse som skal ha bindende virkning her.

Utenlandske rettsavgjørelser kan ikke anerkjennes i de søksmål som nevnes i § 23 første ledd nr. 1 bokstav a og b eller hvis anerkjennelse ville stride mot ærbarhet eller norske ufravelige rettsregler.

0 Endret ved lover 10 juni 1932 nr. 2, 10 juni 1977 nr. 71, 27 juni 1986 nr. 48.

§ 168. Bestemmelsene i § 167 får tilsvarende anvendelse på rettslige avgjørelser som er truffet av en fremmed stats forvaltningsmyndigheter, og på utenlandske offentlige forlik. Likeså gjelder den tilsvarende for voldgiftsavgjørelser som ikke er å anse som innenlandske og i alle tilfelle for voldgiftsavgjørelser som er truffet i utlandet.

0 Endret ved lover 10 juni 1932 nr. 2, 2 juni 1960 nr. 1, 14 mai 2004 nr. 25 (i kraft 1 jan 2005 iflg. res. 14 mai 2004 nr. 751).

§ 168 a. Avgjørelser av borgerlige krav som er truffet av en utenlandsk domstol ved partsvedtatt verneting, og som har rettskraft i vedkommende land, har bindende virkning her i riket dersom følgende vilkår er oppfylt:

1. domstolens domsmyndighet er vedtatt for et bestemt søksmål eller for de søksmål som springer ut av et bestemt rettsforhold,
2. vernetingsavtalen enten er inngått skriftlig eller inngått muntlig og bekreftet skriftlig innen rimelig

tid,

3. et annet verneting ikke er ufravikelig, og

4. avgjørelsen gjelder forhold som partene har fri rådighet over.

§ 167 annet ledd gjelder tilsvarende.

En norsk domstol skal avvise eller stanse behandlingen av et søksmål dersom det er reist søksmål i utlandet om samme krav mellom de samme parter, og det i dette søksmålet skal treffes en avgjørelse som har bindende virkning her etter reglene i første og annet ledd.

0 Tilføyd ved lov 26 juni 1992 nr. 86.

13de kapitel. Saksomkostninger.

§ 169. De utgifter, som efter lovgivningen er forbundet med et rettergangsskridt, utredes av den part, som forlanger det, eller i hvis interesse retten beslutter at foreta det. Foretages et rettergangsskridt efter forlangende av begge parter eller efter beslutning av retten i begges interesse, hefter de solidarisk.

Kongen kan gi bestemmelser om i hvilken utstrekning utgifter til rettsolker skal bæres av staten.

0 Endret ved lov 18 juni 1971 nr. 82.

§ 170. De utgifter som er nevnt i § 169, betaler partene før rettergangskritt blir foretatt, såfremt ikke annet er bestemt ved lov. Kan utgiftene ikke bereknes på forhånd, nedlegger partene hos retten et beløp som denne finner tilstrekkelig.

Er det ikke betalt tilstrekkelig forskott når erklæring om et rettergangskritt blir framsatt, skal retten sette en kort frist for betalingen. Skjer betaling ikke innen utløpet av denne fristen, anses erklæringen som ikke innkommet, med mindre reglene i tredje ledd får anvendelse. Skjer betaling innen utløpet av fristen, har det ikke betydning for bedømmelsen av spørsmålet om når erklæringen ble framsatt, at betaling først fant sted etterpå.

Antar retten at den som har begjært et rettergangskritt ikke kan betale straks, og at det vil være til skade eller vesentlig ulempe for ham om han ikke kan få utført rettergangskrittet, kan retten likevel tillate at det foretas. Er det gitt henstand etter lov om rettsgebyr § 5 eller vil slik henstand kunne påregnes, skal retten tillate at vedkommende rettergangskritt foretas. Krever rettergangskritt som nevnt utbetalinger, kan pengene legges ut av det offentlige.

Når rettergangskritt som er nevnt i tredje ledd er foretatt, skal retten sette en frist for betalingen. Inntil betaling har skjedd eller fristen utløpt, skal retten bare foreta slike skritt i saken som den finner nødvendige. Skjer betaling ikke innen utløpet av fristen, skal saken avvises.

Dersom en part som har begjært et rettergangskritt, ikke betaler for forretninger som nødvendig følger med den begjærte, skal saken avvises om ikke henstand er gitt.

Det offentliges krav etter denne paragraf er tvangsgrunnlag for utlegg.

0 Endret ved lover 18 des 1959 nr. 11 § 95, 21 juli 1967 nr. 3, 17 des 1982 nr. 86, 26 juni 1992 nr. 86.

§ 171. Naar et rettergangsskridt er foretat efter begjæring av begge parter eller efter beslutning av retten i begges interesse, skal de utgifter, som efter lovgivningen er forbundet med det, endelig paahvile hver av parterne med like beløp, hvis det ikke paalægges den ene at erstatte motparten saksomkostninger.

§ 172. Taper den ene part saken fullstendig, skal det pålægges ham at erstatte motparten hans saksomkostninger.

Undtagelse kan dog gjøres, hvis saken var saa tvilsom, at der var fyldestgjørende grund for den tapende part til at la den komme for retten, eller hvis de omstændigheter, som utfaldet berodde paa, uten hans egen skyld først under hovedforhandlingen er blit ham bekjendt, eller hvis det helt eller delvis kan legges den vindende part til last, at det er kommet til sak.

§ 173. Hvis sak er reist, uten at saksøkte ved sit forhold har git rimelig grund til det, og han uten unødige opsættelse godkjender kravet og tilbyr den ydelse, som kræves, skal det pålægges saksøkeren at erstatte hans saksomkostninger.

§ 174. Naar en sak dels vindes og dels tapes, bærer hver av parterne sine omkostninger.

Retten kan dog pålægge en av parterne at erstatte den anden en del av hans saksomkostninger eller endog pålægge ham saksomkostninger i det hele. Særlig gjælder dette, naar det bare er i tvistepunkter av liten betydning, han har vundet saken, eller naar han ikke har vundet mer, end han vilde ha faat ved at ta imot et forlikstilbud, som den anden har fremsatt, eller naar det fremgaar av omstændighetene, at retssaken eller de væsentlige utgifter er voldt ved de tvistepunkter, hvori han har tapt.

§ 175. Bli saken avvist, eller ender den ellers uten dom, skal det pålægges saksøkeren at erstatte saksøktens omkostninger, medmindre utfaldet skyldes omstændigheter, som ikke kan legges ham til last, eller retten paa grund av retsspørsmålets tvilsomhet finder grund til at fritta ham for erstatningspligten.

Bli saken hævet, fordi forpligtelsen er faldt bort ved efterfølgende omstændigheter, kan saksøkeren tilkjendes omkostningene hos saksøkte.

Heves saken ved forlik, bærer hver av partene sine kostnader, når ikke annet er bestemt i forliket eller partene har avtalt at retten etter skjønn skal treffe avgjørelse om kostnadene.

Heves saken etter begjæring fra begge parter, kan hver av partene kreve at retten etter skjønn treffer avgjørelse om saksomkostnadene. Kravet må framsettes samtidig med at saken begjæres hevet. Dersom en part krever slik avgjørelse, skal dette meddeles den annen part med en kort frist for uttalelse, med mindre kravet er framsatt i et felles prosesskrift eller i et rettsmøte hvor partene eller deres prosessfullmektiger var til stede.

0 Endret ved lov 18 des 1987 nr. 97.

§ 176. Naar saksomkostninger skal erstattes en part, skal erstatningen omfatte alle de omkostninger, han har hat med saken, forsaavidt de efter rettens skjønn var nødvendige for at faa saken betryggende utført. Har en part ført saken mot bedre vidende, kan han ilægges erstatning for alle motpartens omkostninger uten hensyn til, om de har været nødvendige.

Til vegledning for retten skal en prosessfullmektig, når det kreves saksomkostnader av motparten, gi opplysning om hva han i alt krever dekning for av sin part i vedkommende sak, og hver part skal gi oppgave over det som han krever dekt av motparten, fordelt på godtgjøring for arbeid som han sjøl eller

prosessfullmektigen hans har hatt med saka, og på kostnader ellers. Oppgaver i samsvar med dette ledd behøver ikke gis i saker som avgjøres uten muntlig forhandling.

Kongen kan ved forskrift fastsette maksimalsatser for den erstatning som kan tilkjennes en part for kostnader ved forlikradsbehandling.

0 Endret ved lover 25 mai 1973 nr. 27, 13 feb 1976 nr. 2, 24 aug 1990 nr. 54, 11 juni 1993 nr. 83.

§ 177. Har den ene part ved retsstridig adfærd under saken eller ved forsømmelse voldt den anden utgifter, kan retten paalægge ham at erstatte disse uten hensyn til sakens utfald.

Har en part utilbørlig trukket en sak i langdrag eller gjort den utilbørlig vidtløftig, kan han paa samme maate ilægges erstatning til motparten for den skade og ulempe, som antages voldt.

§ 178. Er der flere parter i en sak eller foruten parterne hjelpeintervenienter, faar reglerne ovenfor tilsvarende anvendelse.

Retten fordeler saksomkostningene, naar flere skal utrede dem, og avgjør, om de skal hefte solidarisk. Solidarisk ansvar paalægges, naar de hefter solidarisk med hensyn til tvistgjenstanden, og kan i ethvert fald paalægges for saksomkostninger, som ikke overstiger, hvad den enkelte maatte ha utredet, om der ikke hadde været procesfællesskap eller hjelpeintervention.

Omkostningene efter § 177 paalægges bare den part, som har voldt dem.

§ 179. Om saksomkostnadene tar retten avgjerd i dommen eller i den kjennelse som avslutter saka. Ved denne avgjerda skal retten særskilt oppgi hva som tilkjennes som godtgjøring for arbeid som parten eller prosessfullmektigen hans har hatt med saka, og hva som tilkjennes til dekning av andre kostnader. Dersom dommen eller kjennelsen bare gjelder en del av saka, og retten finner at den ikke kan avgjøre kostnadsspørsmålet særskilt for denne delen, kan avgjerda utsettes til den dom eller kjennelse som avslutter hele saka.

Saksomkostnader tilkjennes bare når parten leverer inn oppgave over de saksomkostnader som han krever dekning for. Dette gjelder likevel ikke i saker som avgjøres uten muntlig forhandling. Når retten finner det ønskelig, kan den innhente oppgave til bruk ved fastsetting av saksomkostnadene.

0 Endret ved lover 25 mai 1973 nr. 27, 13 feb 1976 nr. 2.

§ 180. Den, som forgjeves har anvendt anke eller kjæremaal, ilægges omkostningene ved behandlingen av saken i den høiere instans, medmindre retten paa grund av særlige omstændigheter finder at burde fritta ham for erstatningspligten.

Forøvrig faar i høiere instans de regler, som er git ovenfor i dette kapitel, anvendelse paa alle omkostninger, som er paaløpet i saken eller den del av den, som avgjøres i ankeinstansen.

§ 181. Spørsmålet om tilkjenning og utmåling av saksomkostninger kan bare prøves av høyere rett, når saken selv bringes inn for denne.

Kjæremål kan likevel erklæres på det grunnlag at omkostningsspørsmålet er avgjort i strid med loven. Hvis saken er avgjort ved dom, er kjæremålsretten bundet av den underordnede rettens bedømmelse av sakens beviser. Kjæremålsretten kan selv treffe ny avgjørelse om omkostningene hvis den finner at saken er tilstrekkelig opplyst.

Prosessfullmektigen har rett til å få det han har til gode for utlegg og arbeide med saken dekket av saksomkostninger som er tilkjent parten. Den del av saksomkostningene som medgår hertil, kan ikke beslaglegges av partens andre kreditorer, og prosessfullmektigen kan kreve den utbetalt direkte til sig.

0 Endret ved lover 21 juni 1935 nr. 8, 28 april 2000 nr. 34 (i kraft 1 juli 2000 iflg. res. 28 april 2000 nr. 366).

§ 182. En saksøker, som ikke bor her i riket, pligter paa saksøktes forlangende at stille saadan sikkerhet, som retten fastsetter ved kjendelse, for de saksomkostninger, som maatte bli ham ilagt. Sikkerhet kan dog ikke kræves i forliksraadet, ved motsøksmaal, i vekselsaker eller i egteskapssaker. Sikkerhet kan heller ikke kreves hvis tvistegjenstanden faller innenfor EØS-avtalens virkeområde.

Forlangendet maa fremsættes senest i det første retsmøte, som saksøkte indkaldes til, eller om frist er git til skriftlig tilsvaer, før tilsvaersfristen er ute. Mot en saksøker, som har erklært anke, maa det fremsættes senest inden utløpet av den frist, som er nævnt i § 370. Blir sikkerheten ikke stillet i rette tid, avvises saken.

Naar grunden er faldt bort, kan retten paa begjæring gi kjendelse for, at sikkerheten skal gives tilbake.

Kjæremaal mot en kjendelse, som paalægger sikkerhetsstillelse eller gaar ut paa, at sikkerhet skal gives tilbake, har opsættende virkning.

Denne paragraf er ikke til hinder for, at andre regler kan vedtages ved overenskomst med fremmed stat.

0 Endret ved lov 15 juni 2001 nr. 58.

Anden del. Bevis.

14de kapitel. Almindelige regler om bevis og bevisførsel.

§ 183. Naar ikke andet er bestemt ved lov, avgjør retten efter en samvittighetsfuld prøvelse av hele forhandlingen og bevisførselen, hvilket saksforhold den skal legge til grund for dommen.

§ 184. Omstændigheter, som motparten indrømmer under saken, trenger ikke bevis, naar parterne har fri raadighet over sakens gjenstand.

Undlater en part at møte personlig efter indkaldelse fra retten eller at følge en opfordring fra retten til at forklare sig om motpartens anførsler eller at avgi en paalagt forsikring, avgjør retten efter en prøvelse av samtlige omstændigheter, hvilken betydning det skal tillægges.

§ 185. Har en part indrømmet en omstændighet, som er anført av motparten men gjort tilføielser, som ophæver eller indskrænker betydningen av indrømmelsen, avgjør retten efter omstændighetene, om indrømmelsen kan benyttes anderledes end udelt.

Tilbakekalder en part sin tidligere indrømmelse, avgjør retten likeledes efter en prøvelse av samtlige omstændigheter, om tilbakekaldelsen bør tillægges betydning.

§ 186. Kjendsgjæringer, som er vitterlige, eller som retten umiddelbart har iagttat under saken, trenger ikke bevis.

Det, som har en lovsformodning for sig, trenger ikke bevis. Motbevis kan føres hvis ikke loven uttrykkelig utelukker det.

0 Endret ved lov 21 juni 1935 nr. 8.

§ 187. De bevis, som er ført, blir fælles for alle parter. Frafalder en part at føre et bevis, han har tilbudt, kan en anden part føre det, hvis det kan gjøres med det samme.

§ 188. Den part, som vil føre bevis, skal tilby sine bevismidler ved processkrift eller muntlig for retten, saasnt han faar anledning, og paa en saadan maate, at det tydelig fremgaar, hvilke omstændigheter han agter at godtgjøre ved de enkelte bevismidler.

Er det nødvendig, bør han desuten uttale sig om, hvorledes han finder, at bevisene bør føres, og fremsætte begjæringer, som staar i forbindelse hermed.

§ 189. Retten kan negte at la et tilbudt bevis bli tilveiebragt eller ført:

1. naar det ikke kommer saken ved;
2. naar det angaar omstændigheter, som er vitterlige, erkjendt eller fuldt bevist;
3. naar det aapenbart ikke har nogen beviskraft;
4. naar retten finder det paakrevet, at beviset føres paa en anden maate end tilbudt;
5. naar bevisførselen betragtelig vilde opholde saken, og parten enten forsætlig eller av grov uagtsomhet har undlatt at fremme den tidligere;
6. naar bevisførselen vilde medføre et ophold, som ikke staar i rimelig forhold til bevisets antagelige betydning.

Under hovedforhandlingen kan retten ogsaa sætte ut av betragtning bevis tilbud, som ikke er fremsat, saasnt der blev anledning til det, hvis fremsættelsen er forsinket i den hensigt at forhale saken eller overrumple motparten, eller hvis den anden part forlanger det og saken ellers vilde bli betragtelig forsinket. En beslutning om at tillate nye bevis kan ikke angripes ved kjæremaal eller anke.

Under hovedforhandlingen besluttes negtelse av at tilveiebringe eller føre bevis ved kjendelse.

§ 190. Retten kan av eget tiltak beslutte bevisførsel, som den finder paakrævet for avgjørelsen av saken.

Har parterne fri raadighet over saken, kan dog vidneførsel eller bruk av skriftlige bevis ikke besluttes, naar begge parter erklærer sig imot det.

§ 191. Retssætninger trenger ikke bevis. Retten skal av eget tiltak undersøke og anvende dem. Dog kan retten tillate bevisførsel om retssætninger; og naar det gjælder stedlig sedvaneret eller fremmed ret, kan

den forlange, at parterne skal skaffe nærmere opplysninger.

§ 192. Er der tvist om størrelsen av en skade eller forøvrig om en værdsættelse, og bevis for beløpet enten ikke lar sig føre eller vilde være forbundet med uforholdsmæssig vanskelighet, træffer retten avgjørelsen efter eget skjønn. Den kan negte parterne at føre yderligere bevis, naar den finder det, som er opplyst, tilstrækkelig til at træffe en avgjørelse.

§ 193. Bevisførsel om en parts eller vitnes vandel eller for å svekke eller styrke en parts eller et vitnes troverdighet i sin alminnelighet må bare finne sted på den måte og i den utstrekning retten tillater. Det gjelder også bevisførsel om tidligere seksuell adferd. Slik bevisførsel bør nektes når den ikke antas å være av vesentlig betydning. Motbevis må alltid tillates.

Spørsmål om parten eller vitnet har vært straffet, skal som regel stilles og besvares skriftlig. Etter rettens bestemmelse kan samme framgangsmåte brukes ved andre spørsmål om partens eller vitnets person eller privatliv.

Skriftlige erklæringer om en parts eller et vitnes gode eller dårlige navn og rykte må ikke brukes.

Rettens beslutninger efter denne paragraf kan ikke angripes ved kjæremaal eller anke uten paa det grundlag, at lovens regler er tilsidesat.

0 Endret ved lov 14 juni 1985 nr. 71.

§ 194. Er der processuelle feil ved en bevisoptagelse og grund til at tro, at de væsentlig formindsker dens paalidelighet, kan retten la den gjenta, hvis det kan gjøres uten uforholdsmæssig ulempe.

§ 195. Bevisførsel foregaar umiddelbart for den dømmende ret, hvis ikke retten i henhold til denne lov beslutter at la bevis opta utenfor hovedforhandlingen, eller en bevisoptagelse allerede er foregaaet, og den dømmende ret ikke finder grund til at gjenta den.

Hvis en vidneforklaring, som ikke er avgitt under hovedforhandlingen, kan gjentas, og ingen av de omstendigheter foreligger, som er nevnt i § 220 nr. 2, 3, 4 eller 5, kan dog enhver av partene kreve, at vidnet skal avhøres under hovedforhandlingen.

0 Endret ved lov 17 juli 1925 nr. 6.

§ 196. En bevisoptagelse, som er foretat i en anden sak, kan bare brukes, hvis saken er ført mot samme part, eller hvis motparten samtykker eller bevisoptagelsen ikke lar sig gjenta.

En bevisoptagelse, som er foretat utenfor retssak, kan bare brukes, hvis motparten har været tilstede under bevisoptagelsen eller er uteblit fra den uten gyldig forfald, eller hvis han samtykker eller bevisoptagelsen ikke lar sig gjenta.

Forøvrig gjelder ogsaa i disse tilfælde forskriftene i § 195.

§ 197. Utenrettslige forklaringer eller erklæringer, som andre end opnævnte sakkyndige har avgitt i

anledning av saken, kan bare brukes, naar retslig avhørelse ikke kan foretages, eller naar motparten samtykker. Sakkyndige erklæringer innhentet av Forbrukerrådet eller Markedsrådets utvalg for forbrukertvister til bruk ved behandlingen av tvist i forbrukerkjøp kan dog benyttes.

Med mindre det på forhånd er på det rene at vilkårene etter første ledd er til stede, må utenrettslige forklaringer eller erklæringer som der nevnt ikke sendes inn til retten. Forklaringer og erklæringer som ikke kan brukes, skal av dommeren straks tas ut av sakens dokumenter og sendes tilbake til vedkommende part.

0 Endret ved lover 2 juni 1960 nr. 1, 28 april 1978 nr. 18.

§ 198. Naar loven kræver at noget skal gjøres sandsynlig, avgjør retten hvilke bevis den finder at burde ta imot.

15de kapitel. Vidner og vidneførsel.

§ 199. Plikt til å møte som vitne ved tingrett og lagmannsrett har enhver. Retten kan fritta et vitne for møteplikt dersom vitnet har mer enn 800 km reise med rutegående befordringsmiddel eller 125 km på annen måte, eller en tilsvarende strekning dels på den ene, dels på den annen måte, og fremmøte vil medføre uforholdsmessige ulemper eller kostnader sammenlignet med vitnets betydning for sakens opplysning.

Vitnet har krav på godtgjørelse etter særskilt lov.

0 Endret ved lover 21 juni 1935 nr. 8, 21 juni 1963 nr. 5, 14 feb 1969 nr. 9, 1 juni 1979 nr. 24, 28 april 2000 nr. 34 (i kraft 1 juli 2000 iflg. res. 28 april 2000 nr. 366), 14 des 2001 nr. 98 (i kraft 1 jan 2002 iflg. res. 14 des 2001 nr. 1416).

§ 199 a. Lagmannsrettene og tingrettene kan avhøre vitner ved fjernavhør. Kongen gir ved forskrift nærmere regler om fjernavhør.

Retten kan pålegge vitner å møte på et nærmere angitt sted for fjernavhør.

Ved fjernavhør gjelder § 199 og domstolloven § 205 tilsvarende.

0 Tilføyd ved lov 24 aug 1990 nr. 54, endret ved lover 15 juli 1994 nr. 51, 14 des 2001 nr. 98 (i kraft 1 jan 2002 iflg. res. 14 des 2001 nr. 1416).

§ 200. Retten innkaller vitnene gjennom forkyning av vitnestevning. Når en part har advokat som prosessfullmektig, sørger advokaten for innkalling av de vitner som parten ønsker ført, og i tilfelle for utarbeidelse og forkyning av vitnestevninger, dersom ikke retten bestemmer annet. Retten kan også ellers pålegge en part eller dennes prosessfullmektig å sørge for innkalling av vitner som parten ønsker ført.

Vitnestevningen skal indeholde vidnets navn eller, om navnet er ukjent, en saa nøiagtig betegnelse av dets person som mulig. Den skal angi saken og øiemedet med indkaldelsen, domstolen, retsstedet og møtetiden, henvisse til ansvaret for uteblivelse og gi en kort forklaring om reglene for vidnegodtgjørelse.

Såvidt mulig bør vitnene gis minst en ukes varsel. Trenger saken hurtig behandling, bør vitnene såvidt mulig gis minst en dags varsel.

Folk, som er tilstede paa retsstedet eller i nærheten, kan retten paalægge at fremstille sig, uten ophold for at avgi vidnesbyrd. Møtende vidner kan den paalægge at komme igjen senere.

0 Endret ved lover 25 feb 1927, 24 aug 1990 nr. 54, 28 april 2000 nr. 34 (i kraft 1 juli 2000 iflg. res. 28 april 2000 nr. 366).

§ 201. Indkaldes et mandskap, som gjør tjeneste ved opsat militær avdeling, skal hans foresatte underrettes.

Indkaldes en fange eller nogen, som ellers er berøvet friheten, skal gjenpart av vidnestevningen sendes den myndighet, som avgjør, om han kan fremstilles.

Indkaldes et barn under 14 aar, forkyndes stevningen for dets foresatte, som i saa fald har ansvaret for, at den efterkommes.

§ 202. Retten kan pålegge et vitne å ta med seg dokumenter eller andre ting som det har plikt til å legge fram.

Retten kan pålegge et vitne å friske opp sitt kjennskap til saken, f.eks. ved å undersøke registrerte regnskapsopplysninger, regnskapsmateriale, brev, dokumenter og gjenstander som det uten særlig besvær har adgang til, og å gjøre oppteignelser og ta disse med i retten.

0 Endret ved lover 14 juni 1985 nr. 71, 17 juli 1998 nr. 56 (i kraft 1 jan 1999).

§ 203. Retten kan bestemme at et vitne som uteblir eller forlater retsstedet uten gyldig forfall, skal avhentes til samme eller et senere rettsmøte.

Møter et vitne beruset, kan retten bestemme at det skal holdes i fengslig forvaring til det blir edru.

0 Endret ved lov 14 juni 1985 nr. 71.

§ 204.

1. Retten må ikke ta imot vitneforklaring om noe som holdes hemmelig av hensyn til rikets sikkerhet eller forhold til fremmed stat, dersom ikke Kongen gir tillatelse.
2. Uten samtykke fra departementet må retten ikke ta imot forklaring som vitnet ikke kan gi uten å krenke lovbestemt taushetsplikt han har som følge av tjeneste eller arbeid for stat eller kommune. Tilsvarende gjelder for vitne som har taushetsplikt som følge av tjeneste eller arbeid for familievernkontor, postoperatør, tilbyder eller installatør av elektronisk kommunikasjonsnett eller -tjeneste, eller statens lufthavnselskap. Tilsvarende gjelder også for vitne som har lovbestemt taushetsplikt som følge av tjeneste eller arbeid i teknisk kontrollorgan. Samtykke kan bare nektes når åpenbaringen vil kunne utsette staten eller allmenne interesser for skade eller virke urimelig overfor den som har krav på hemmelighold.

Etter en avveining av hensyn til taushetsplikten og hensynet til sakens opplysning kan retten ved kjennelse bestemme at vitneforklaring skal gis selv om samtykke er nektet, eller at vitneforklaring ikke skal mottas selv om departementet har samtykket. Før retten tar slik avgjørelse, skal den gi departementet høve til å gjøre greie for grunnen for sitt standpunkt. Denne redegjørelsen skal ikke meddeles partene.

3. Dersom det ikke i tillatelsen etter nr. 1 eller samtykket etter nr. 2 er bestemt noe annet, skal

vitnesbyrdet bare meddeles retten og partene i møte for stengte dører og under pålegg om taushetsplikt.

- 0 Endret ved lover 14 juni 1985 nr. 71, 24 juni 1994 nr. 45, 22 nov 1996 nr. 67 (i kraft 1 des 1996), 30 april 1999 nr. 25, 15 juni 2001 nr. 38 (i kraft 1 sep 2001 iflg. res. 15 juni 2001 nr. 613), 13 des 2002 nr. 85 (i kraft 1 jan 2003 iflg. res. 13 des 2002 nr. 1498), 4 juli 2003 nr. 83 (i kraft 25 juli 2003 iflg. res. 4 juli 2003 nr. 879).

§ 205. Uten samtykke av den som har krav på hemmelighold, må retten ikke ta imot forklaring av prester i statskirken, prester eller forstandere i registrerte trossamfunn, advokater, forsvarere i straffesaker, meklingsmenn i ekteskapsaker, leger, psykologer, apotekere, jordmødre eller sykepleiere om noe som er betrodd dem i deres stilling.

Det samme gjelder underordnede og medhjelpere som i stillings medfør er kommet til kunnskap om det som er betrodd de nevnte personer.

Dersom ikke den som har krav på hemmelighold samtykker i at avhøringen foregår offentlig, skal forklaringen bare meddeles retten og partene i møte for stengte dører og under pålegg om taushetsplikt.

- 0 Endret ved lover 8 jan 1960 nr. 1, 5 nov 1964, 4 des 1964 nr. 2, 18 juni 1965 nr. 5, 13 juni 1969 nr. 25, 14 juni 1985 nr. 71.

§ 206. Uten samtykke av den som har krav på hemmelighold, må retten ikke ta imot forklaring om innholdet av forhandlinger eller forklaringer som en domstol med hjemmel i lov har pålagt de tilstedeværende taushet om.

Bestemmelsene i § 205 annet og tredje ledd gjelder tilsvarende.

- 0 Endret ved lover 14 feb 1969 nr. 9, 14 juni 1985 nr. 71.

§ 206 a. Selv om forholdet ikke går inn under § 205, kan retten fritta et vitne for å svare på spørsmål om noe som er blitt betrodd det under sjelesorg, sosialt hjelpearbeid, rettshjelp i medhold av domstoloven § 218 annet ledd eller liknende virksomhet. Vitnet kan i alle tilfelle kreve at forklaring om disse forhold bare skal meddeles retten og partene i møte for stengte dører og under pålegg om taushetsplikt.

- 0 Tilføyd ved lov 14 juni 1985 nr. 71, endret ved lov 4 juli 1991 nr. 44.

§ 207. En parts ektefelle, slektning i rett opp- eller nedstigende linje og søsken kan nekte å gi forklaring om det som er meddelt dem av parten.

Det som er bestemt om ektefeller, gjelder også fraskilte, samt personer som lever eller har levd sammen i et ekteskapslignende forhold.

Retten kan fritta en parts forlovede, fosterforeldre, fosterbarn og fostersøsken for vitneplikt om forhold som nevnt i første ledd.

- 0 Endret ved lover 14 aug 1918 nr. 4 § 85, 25 juni 1937 nr. 13, 14 juni 1985 nr. 71, 28 feb 1986 nr. 8, 3 des 1999 nr. 82 (i kraft 1 jan 2000 iflg. res. 3 des 1999 nr. 1202).

§ 208. Et vitne kan nekte å svare på spørsmål når svaret vil kunne utsette vitnet eller noen det står i slikt forhold til som nevnt i § 207 første eller annet ledd, eller noen like nær besvogret, for straff eller tap av

borgerlig aktelse. Som besvogret regnes også den besvogredes ektefelle. Retten skal frita vitnet ved fare for vesentlig velferdstap av annen art når det ut fra en vurdering også av sakens art, forklaringens betydning for sakens opplysning og forholdene ellers ville være urimelig å pålegge vitnet å forklare seg.

Retten kan frita vitnet for å svare på spørsmål som berører dets forlovede, fosterforeldre, fosterbarn eller fostersøsken på slik måte som nevnt i første ledd.

0 Endret ved lover 14 aug 1918 nr. 4 § 85, 14 feb 1969 nr. 9, 14 juni 1985 nr. 71.

§ 209. Et vitne kan nekte å svare på spørsmål når det ikke kan svare uten å åpenbare en forretnings- eller driftshemmelighet.

Retten kan likevel pålegge vitnet å forklare seg når den etter en avveining av de stridende interesser finner det påkrevd. I så fall kan retten bestemme at forklaringen bare skal meddeles den selv og partene i møte for stengte dører og under pålegg om taushetsplikt.

0 Endret ved lover 15 juni 1951 nr. 5, II, 23 mars 1973 nr. 17, 14 juni 1985 nr. 71.

§ 209 a. Redaktøren av et trykt skrift kan nekte å svare på spørsmål om hvem som er forfatter til en artikkel eller melding i skriftet eller hjemmelsmann for opplysninger i det. Det samme gjelder spørsmål om hvem som er hjemmelsmann for andre opplysninger som er betrodd redaktøren til bruk i hans virksomhet.

Samme rett som redaktøren har andre som har fått kjennskap til forfatteren eller hjemmelsmannen gjennom sitt arbeid for vedkommende forlag, redaksjon, pressebyrå eller trykkeri.

Når vektige samfunnsinteresser tilsier at opplysningen gis og den er av vesentlig betydning for sakens oppklaring, kan retten etter en samlet vurdering likevel pålegge vitnet å oppgi navnet. Dersom forfatteren eller hjemmelsmannen har avdekket forhold som det var av samfunnsmessig betydning å få gjort kjent, kan vitnet bare når det finnes særlig påkrevd pålegges å oppgi navnet.

Når svar gis, kan retten beslutte at det bare skal gis til retten og partene i møte for lukkede dører og under pålegg om taushetsplikt.

Bestemmelsene i paragrafen her gjelder tilsvarende for kringkastingssjef og kringkastingssamarbeider.

0 Tilføyd ved lov 14 juni 1985 nr. 71, endret ved lover 27 juni 1986 nr. 48, 4 juni 1999 nr. 37 (i kraft 1 juli 1999 med virkning for avhør som finner sted etter ikrafttredelsen, iflg. res. 4 juni 1999 nr. 567).

§ 210. Når forklaring bare ønskes om spørsmål som vitnet ikke kan svare på uten tillatelse eller samtykke, bør vitnet som regel ikke kalles inn så lenge tillatelse eller samtykke ikke er gitt, medmindre det er grunn til å anta at vitnet kan bli pålagt å forklare seg etter § 204 nr. 2 annet ledd.

Innkalles et vitne som har rett til å nekte å gi forklaring om det forhold det skal spørres om, kan det i stevningen tilføyes at frammøte er unødvendig dersom vitnet er bestemt på å nekte å forklare seg. Melder et vitne tidsnok før rettsmøtet at det vil nekte å gi forklaring, skal stevningen tilbakekalles om nektelsen finnes begrunnet.

Begjæres noen som er under 10 år avhørt som vitne, avgjør retten etter en avveining av hensynet til vitnet og hensynet til sakens opplysning om avhør skal foretas. Det samme gjelder dersom vitnet er alvorlig sinnslidende eller psykisk utviklingshemmet i betydelig grad. Avgjørelsen kan ikke angripes ved kjæremål eller anke.

0 Endret ved lov 14 juni 1985 nr. 71.

§ 211. Antar retten at et vitne som blir kalt fram, ikke har rett til å gi forklaring eller til å svare på et spørsmål, eller kan nekte å gjøre det, skal den gjøre oppmerksom på dette.

Påstår et vitne at det ikke har rett eller plikt til å gi forklaring, må det gjøre grunnen sannsynlig. I mangel av annet bevis er det nok at vitnet bekrefter den med forsikring.

Har noen som kunne ha nektet å gi forklaring, begynt å forklare seg, kan han likevel nekte å fortsette eller å avgi forsikring.

0 Endret ved lov 14 juni 1985 nr. 71.

§ 212. Før avhøringen skal rettens formann formane vitnene til å forklare den fulle sannhet uten å skjule noe. Han skal foreholde vitnene det ansvar som følger med falsk forklaring og forsikring.

Når et barn under 16 år avhøres som vitne, bør barnets foreldre eller en foresatt gis høve til å være til stede under avhøret, dersom ikke særlige grunner taler i mot det. Den som møter med barnet i retten, har krav på godtgjørelse som fastsatt for vitner.

0 Endret ved lov 14 juni 1985 nr. 71.

§ 213. Vitnene avhøres enkeltvis. De bør som regel ikke høre på forhandlingen i saken før de er avhørt under hovedforhandlingen.

Retten bør i alminnelighet gi et vitne tillatelse til å høre på forhandlingene dersom en part begjærer det og vitnet styrer eller tar del i styret av partens anliggender for så vidt angår det forhold som saken gjelder.

Er et vitnes forklaring i strid med andre forklaringer eller bevis i saken, kan det gjøres oppmerksom på dette. Vitner kan stilles mot hverandre når deres forklaringer gir grunn til det. Bestemmelsene i leddet her bør som regel ikke anvendes før hovedforhandlingen.

0 Endret ved lov 14 juni 1985 nr. 71.

§ 214. Retten kan beslutte at en part eller andre personer skal forlate rettssalen mens et vitne avhøres, når det er særlig grunn til å frykte at vitnet ellers ikke vil gi en uforbeholden forklaring. Når han kommer inn igjen, skal retten gjøre han kjent med det som er foretatt i mellomtiden.

0 Endret ved lov 14 juni 1985 nr. 71.

§ 215. Rettens formann spør vitnet om navn, fødselsdato, stilling, bopel og forhold til partene. Er det særlig grunn til det, spørres vitnet også om andre omstendigheter som kan ha innflytelse på bedømmelsen av forklaringen.

I stedet for bopel kan vitnet oppgi arbeidssted. Oppgir vitnet arbeidsstedet, kan rettens formann dersom det er behov for det, i tillegg pålegge vitnet å oppgi bopelen skriftlig til retten. Er det fare for at vitnet eller noen som vitnet står i et slikt forhold til som nevnt i § 207, kan bli utsatt for en forbrytelse som krenker livet, helsen eller friheten, eller for vesentlig velferdstap av annen art, kan formannen beslutte at opplysning om bopelen eller arbeidsstedet bare skal opplyses skriftlig til retten.

0 Endret ved lover 21 juni 1935 nr. 8, 21 juni 1963 nr. 5, 14 juni 1985 nr. 71, 28 april 2000 nr. 34 (i kraft 1 juli 2000 iflg. res. 28 april 2000 nr. 366), 28 juli 2000 nr. 73.

§ 216. Før forklaring gis, spør rettens formann vitnet: «Forsikrer De at De vil forklare den rene og fulle sannhet og ikke legge skjul på noe?» Til dette svarer vitnet stående: «Det forsikrer jeg.»

Forsikring avgis ikke av:

- (1) vitne som er under 14 år, eller som på grunn av forstandssvakhet eller av andre årsaker ikke kan ha noen klar forståelse av forsikringens betydning
- (2) vitne som kan kreve seg fritatt for å gi forklaring.

0 Endret ved lover 14 juni 1985 nr. 71, 18 des 1987 nr. 97, 7 april 1995 nr. 15.

§ 217. Vitnene skal forklare seg muntlig. Vitnet oppfordres til så vidt mulig i sammenheng å forklare hva det vet om det bevisførselen gjelder. Deretter kan særskilte spørsmål stilles. Vitnet skal anmodes om å oppgi kilden til sin kunnskap. Skal en person eller ting vises fram for et vitne til gjenkjennelse, oppfordres det først til å gi en så nøyaktig beskrivelse som mulig.

Vitnet kan bruke opptegnelser om tall eller annet til støtte for hukommelsen. Vitnet må opplyse hvem som har gjort opptegnelsene og når det er skjedd og formålet med dem. Erklæring eller framstilling som er skrevet med saken for øye, kan bare leses opp når forklaringens art krever det.

0 Endret ved lov 14 juni 1985 nr. 71.

§ 218. Hver part avhører de vitner som er innkalt etter hans begjæring. Når han er ferdig med å avhøre et vitne, kan motparten avhøre det videre. Deretter kan ytterligere spørsmål fra begge sider rettes til vitnet, om rettens formann tillater det. Når partene er ferdige med sin avhøring, kan rettens medlemmer stille spørsmål.

Vitner som retten har innkalt av eget tiltak, avhøres av rettens formann, når han ikke finner grunn til å overlate avhøringen til partene.

Når en part krever det, skal rettens formann avhøre vitnene for ham.

Istedenfor selv å avhøre et vitne, kan rettens formann overlate avhøringen til et annet medlem av retten.

En beslutning om hvem som skal avhøre et vitne, kan ikke angripes ved kjæremål eller anke.

0 Endret ved lov 14 juni 1985 nr. 71.

§ 219. Retten våker over at avhøringen skjer på en måte som er egnet til å få fram en klar og sannferdig forklaring og som tar rimelig hensyn til vitnet.

Spørsmål som ved innhold eller form innbyr til svar i en bestemt retning, må ikke stilles, når det ikke skjer for å prøve påliteligheten av opplysninger som vitnet tidligere har gitt, eller andre særlige grunner gjør det forsvarlig.

Spørsmål som ikke kommer saken ved, skal avvises. Rettens formann skal overta avhøringen dersom den foregår på en utilfredsstillende måte eller andre grunner taler for det.

0 Endret ved lov 14 juni 1985 nr. 71.

16de kapitel. Vidneførsel utenfor hovedforhandlingen.

§ 220. Utenfor hovedforhandlingen kan vitneførsel bare foretas:

1. når retten under særlige omstendigheter finner, at det er av betydning allerede under saksforberedelsen å få kjennskap til et vitnes forklaring;
2. når det er ønskelig, at vitnet avhøres på åstedet og den dømmende rett ikke vil bli satt der eller begi seg dit;
3. når der på grunn av sykdom, forestående bortreise eller lignende er fare for, at vitnet ikke vil kunne føres under hovedforhandlingen, eller når vitnet på grunn av sykdom, alderdomssvakhet eller lignende må avhøres i sitt hjem eller i nærheten av det, og den dømmende rett ikke vil begi seg dit;
4. når vitnet bor eller oppholder seg i utlandet eller er fritatt for møteplikt etter § 199 første ledd annet punktum;
5. når det av andre grunner ville være forbundet med ulempe å avhøre vitnet under hovedforhandlingen eller omkostningene ved dette ville være uforholdsmessige hensett til sakens og vitnesbyrdets betydning og partenes økonomiske evne.

0 Endret ved lover 17 juli 1925 nr. 6, 28 april 2000 nr. 34 (i kraft 1 juli 2000 iflg. res. 28 april 2000 nr. 366).

§ 221. Beslutning om vitneførsel utenfor hovedforhandling treffes av den rett, som har saken til behandling. Er der fare ved opphold, kan beslutningen treffes av enhver rett som har befatning med saksforberedelsen eller som i tilfelle skal lede vitneførselen.

Gjelder det vitneførsel ved en annen rett, skal rettsanmodningen nevne de omstendigheter, som skal bevises; dessuten skal den gi en sådan oversikt over saken, som antas nødvendig for å sette den annen rett i stand til å lede vitneførselen.

0 Endret ved lov 21 juni 1963 nr. 5.

§ 222. Vitner som føres utenfor hovedforhandlingen, skal i det tilfelle som § 220 nr. 2 nevner, avhøres på åstedet. Ellers avhøres de som regel ved tingretten på sitt bosted eller oppholdssted, dog slik at avhøringen kan skje ved annen rett når flere vitner som bor i forskjellige domssogn har møteplikt eller har vedtatt å møte for vedkommende tingrett. Er flere domstoler kompetente, kan de avtale at avhør skal skje ved en av dem. Dersom de kompetente domstolene ikke blir enige om hvor felles avhør skal finne sted, kan lagmannsretten etter begjæring av en kompetent domstol eller en part beslutte om og i tilfelle ved hvilken av de kompetente domstoler felles avhør skal skje. Lagmannsrettens beslutning kan ikke påkjæres. Hører de kompetente domstoler under forskjellige lagsogn, treffer Høyesteretts kjæremålsutvalg slik beslutning.

Vidnet kan føres for den dommer, som leder saksforberedelsen, eller for en dommer, som den dømmende ret opnævner blandt sine medlemmer, naar avhøringen kan foregaa paa et sted, hvor vidnet efter § 199 pligter at møte, eller hvor det har vedtatt at møte.

0 Endret ved lover 14 feb 1969 nr. 9, 1 juni 1979 nr. 24, 14 des 2001 nr. 98 (i kraft 1 jan 2002 iflg. res. 14 des 2001 nr. 1416).

§ 223. Den ret eller dommer, som skal lede vidneførselen, fastsetter tid og sted, indkalder vidnerne og varslar parterne. Hvis vidneførselen ikke taaler opsættelse, kan den fremmes, selv om parterne ikke kan

varsles.

Retten kan av eget tiltak avhøre andre vidner, naar omstændighetene gir opfordring til det, og en utsættelse vilde være til ulempe.

Vidneførselen fremmes, selv om begge parter uteblir.

Den kan fuldstændiggjøres ved ny avhøring, hvis en part gjør sandsynlig, at han ved gyldig forfald har været hindret fra at møte, eller hvis han ikke er blitt varslet, eller hvis retten ellers finder det paakrævet.

§ 224. Den dømmende rett er ikke bundet av vitnedommerens beslutninger om at et vitne ikke skal avgi forklaring eller forsikring.

Er det en høyere rett som har hovedsaken, kan den ved kjennelse omgjøre beslutningen og pålegge vitnedommeren å fremme vitneførselen eller kreve forsikring av vitnet. Er det ikke en høyere rett som har hovedsaken, kan den bruke kjæremål mot beslutningen.

En innsigelse som er forkastet av den dømmende rett, kan ikke på nytt settes fram for vitnedommeren.

0 Endret ved lov 14 juni 1985 nr. 71.

§ 225. Opstaar der under vidneførselen spørsmål, som vitnedommeren ikke har myndighet til at avgjøre, forelægger han dem for den ret, som har hovedsaken.

§ 226. Retsboken over vidneførselen oversendes til den ret, som har hovedsaken. Parterne underrettes straks om mottagelsen.

Er der mangler ved vidneførselen, skal den ret, som har hovedsaken, sørge for at faa dem rettet paa hensigtsmæssigste maate, hvis en part forlanger det, eller hvis retten av eget tiltak kan beslutte vidneførsel.

17de kapitel. Granskning.

§ 227. Granskning foretar den dømmende ret selv, hvis den kan gjøre det uten særlig uleilighet.

Naar der paa grund av gjenstandens beskaffenhet er fare ved ophold, eller naar der er grund til at frygte for, at en utsættelse vil medføre betragtelig tidsspilde, kan den dommer, som forbereder saken, beslutte at foreta granskning til bruk under hovedforhandlingen.

I ethvert tilfælde kan han foreta granskning, naar det er nødvendig for saksforberedelsen, eller naar gjenstanden er tilstede.

§ 228. Når retten finner, at granskningen krever særlig kyndighet, tilkaller den sakkyndige efter reglene i det 18de kapitel. Et rettsvidne tar del i granskning, som ikke foretas av den dømmende rett. Er sakkyndige tilkalt, tilkalles ikke rettsvidne.

0 Endret ved lov 10 juni 1932 nr. 2.

§ 229. Skal der foretages granskning av fast eiendom eller av en ting, som ikke uten særlig uleilighet kan bringes frem til retsstedet, kan den dømmende ret overlate granskningen til to eller flere av sine medlemmer eller til tingretten paa aastedet. Overlates granskningen til medlemmer av retten, opnævnes den ene til formand.

I saker for tingretten om faste eiendommers grænser skal altid hele den dømmende ret foreta granskning paa aastedet, hvis nogen av parterne forlanger det.

0 Endret ved lov 14 des 2001 nr. 98 (i kraft 1 jan 2002 iflg. res. 14 des 2001 nr. 1416).

§ 230. Naar gjenstandens art gjør det hensigtsmæssig, kan retten helt eller delvis overlate granskningen eller redegjørelsen for resultatene til de sakkyndige alene.

Om erklæringer, som de sakkyndige avgir alene, gjælder reglerne i §§ 244-247.

§ 231. Beslutningen om å la granskning utføre av andre enn retten selv skal angi hva som skal granskes, formålet med granskningen og andre opplysninger som er nødvendige for å gjennomføre granskningen.

Overdrages utførelsen til en anden ret eller enkelte dommere i forening med sakkyndige, kan den besluttende ret enten selv opnævne de sakkyndige eller overlate opnævnelsen til vedkommende ret eller dommere.

Overdrages utførelsen til en anden ret, kan denne tilkalde sakkyndige i ethvert tilfælde, hvor den finder det paakrævet.

Faar en sakkyndig forfald, kan den forrettende dommer altid selv tilkalde en anden isteden.

0 Endret ved lov 14 juni 1985 nr. 71.

§ 232. Skal en ret eller enkelte dommere forestaa granskningen, fastsætter formanden tid og sted, indkalder sakkyndige og vidner og varsler parterne. Er der fare ved ophold, kan dog forretningen fremmes uten varsel til parterne. Granskningen fremmes, selv om ingen av parterne møter.

§ 233. Er en granskning overlatt til sakkyndige alene, gaar de frem paa den maate, som de finder tjenligst, hvis retten ikke har git dem nærmere forskrifter. Over forretningen føres bok efter forskriftene i § 131.

Ønsker de sakkyndige opplysninger fra parter eller andre, kan de henvende sig til retten. De kan ogsaa selv indhente opplysninger; men disse maa da enten gives skriftlig og i saa fald vedlægges boken over granskningen, eller de maa gives i et møte, som begge parter i tide er varslet om, og i saa fald tages ind i boken.

Retten fastsætter en frist for granskningen og underretter parterne om fristen.

§ 234. Opstaar der spørsmåal, som den ret eller de dommere eller sakkyndige, som utfører granskningen, ikke selv har myndighet til at avgjøre, eller mangler der opplysninger, som de ikke selv kan indhente, henvender de sig til den ret, som har overdrat granskningen til dem.

Dog kan granskningen utvides til ting eller punkter, som der ikke er spurt om, naar omstændighetene gir opfordring til det, og utsættelse vilde være til ulempe eller væsentlig øke omkostningene.

§ 235. Naar granskning er utført utenfor hovedforhandling, skal den bok, som er ført, og de erklæringer, som er avgitt, oversendes til den ret, som har begjært forretningen. Parterne underrettes straks om mottagelsen.

§ 236. Finder retten det paakrævet, kan den avkræve dem, som har utført granskningen, nærmere opplysninger eller begjære forretningen gjenoptat eller la en ny granskningsforretning utføre eller selv foreta granskning.

§ 237. Bestemmelserne i §§ 250-260 om forpligtelsen til at fremlægge skriftlige bevis gjelder, saa langt de passer, ogsaa om forpligtelsen til at fremlægge eller gi adgang til andre ting, som retten beslutter at undergi granskning, eller som en part paaberoper som bevis.

18de kapitel. Sakkyndige.

§ 238. Enhver som retten oppnevner til å gjøre tjeneste som sakkyndig, plikter å påta seg vervet.

Før retten oppnevner noen som sakkyndig, bør den som regel spørre om vedkommende er villig. Erklærer han seg uvillig, bør han ikke oppnevnes om det er anledning til å oppnevne en annen.

Sakkyndige har rett til godtgjørelse etter særskilt lov.

0 Endret ved lov 14 juni 1985 nr. 71.

§ 239. Det oppnevnes én sakkyndig, med mindre retten finner at saken krever to eller flere sakkyndige.

Retten kan oppnevne nye sakkyndige ved siden av den eller de først oppnevnte, hvis den finner det påkrevet.

Rettens beslutninger etter denne paragraf kan ikke påkjæres.

0 Endret ved lov 15 juli 1994 nr. 51.

§ 240. Kongen kan anta faste sakkyndige til å gjøre tjeneste for visse arter av spørsmål.

De faste sakkyndige gjør tjeneste om ikke særlige forhold tilsier noe annet.

0 Endret ved lov 14 juni 1985 nr. 71.

§ 241. Før sakkyndige oppnevnes, skal retten gi parterne anledning til at uttale sig, hvis det lar sig gjøre uten uforholdsmæssig opphold. Begjærer begge parter de samme sakkyndige oppnevnt, skal retten som regel ta begjæringen til følge, naar de, som er foreslaat, erklærer sig villige.

§ 242. Den som etter domstolloven § 106 ville være ugild som dommer, skal ikke oppnevnes som sakkyndig.

Når det kan unngås, bør det som sakkyndig ikke oppnevnes noen som etter domstolloven § 108 ville være ugild som dommer.

Som regel bør det heller ikke oppnevnes sakkyndige som står i avhengighetsforhold til hverandre.

Har en part begjært en sakkyndig utelukket, treffes avgjørelsen ved kjennelse. En kjennelse som går ut på utelukkelse, kan ikke angripes ved kjæremål eller anke.

0 Endret ved lov 14 juni 1985 nr. 71.

§ 243. Meddelelser fra retten til de sakkyndige om opnævnelsen, om frister for avgivelse av erklæring, om innkaldelse til retsmøte og andet gives paa den maate, som retten finder hensigtsmæssig.

Retten bør gi de sakkyndige underretning om de spørsmåal, som skal forelægges dem, i saa god tid, at de kan forberede sig paa svaret.

§ 244. De sakkyndige avgir i regelen skriftlig erklæring enten i forening eller hver for sig.

De kan ogsaa indkaldes til at gi mundtlig forklaring for den dømmende ret enten istedenfor at avgi skriftlig erklæring eller for at utrede den nærmere. De er pligtige til at møte, naar de er fast opnævnt, eller veilængden ikke er større end den, som er nævnt i § 199.

Naar skriftlig erklæring er avgit av et fast kollegium, kan det ikke kræves, at flere av dets medlemmer skal møte end én for hver av de meninger, det maatte ha delt sig i. Kollegiet vælger selv de medlemmer, som skal møte.

§ 245. Retten kan avkræve de sakkyndige yderligere forklaring, enten skriftlig eller gjennom avhøring, naar den finder det nødvendig.

§ 246. De sakkyndige avhøres etter de regler som gjelder for vitner, men kan være til stede under hele forhandlingen. Retten kan tillate dem å stille spørsmål til parter, vitner og andre sakkyndige, og å rådføre seg med hverandre før de svarer.

0 Endret ved lov 14 juni 1985 nr. 71.

§ 247. Før en sakkyndig gir forklaring i retten, skal han bekrefte med forsikring at han har utført og vil fullføre sitt verv samvittighetsfullt og etter beste overbevisning. Deltar en sakkyndig i en rettslig granskingsforretning, gir han forsikring før granskningen tar til.

0 Endret ved lov 14 juni 1985 nr. 71.

§ 248. Personer som partene framstiller for retten til avhøring som sakkyndige uten oppnevning, gir forklaring etter samme regler som vitner, men kan være til stede under hele forhandlingen og gir

forsikring etter bestemmelsene for oppnevnte sakkyndige.

0 Endret ved lov 14 juni 1985 nr. 71.

§ 248 a. For fjernavhør av sakkyndige gjelder § 199 a første og annet ledd og domstolloven § 208 tilsvarende.

0 Tilføyd ved lov 24 aug 1990 nr. 54, endret ved lov 15 juli 1994 nr. 51.

19de kapitel. Skriftlig bevis.

I. Fremlæggelsen.

§ 249. Naar en part paaberoper sig et skriftlig bevis, som er i hans egen besiddelse, bør han fremlægge det i retten.

Blir beviset paaberopt i et processkrift, bør det vedlægges i original eller i bekræftet avskrift. Naar der senere skal forhandles mundtlig om beviset, er dog en ubekræftet avskrift tilstrækkelig, og hvis motparten kjender beviset, kan en kort angivelse av indholdet træde istedenfor avskrift til ham.

§ 250. Er ellers et skriftlig bevis i en parts besiddelse, kan det kræves fremlagt, naar det ikke indeholder noget, som parten efter reglerne om vidnesbyrd vilde være utelukket fra eller fritat for at gi forklaring om.

Under enhver omstændighet kan det kræves, at han fremlægger skriftstykker, som han overfor motparten efter den borgerlige ret pligter at utlevere eller fremlægge. Pligten til at fremlægge skriftstykker, som er oprettet for at fastsætte retsforholdet mellem parterne, omfatter ogsaa deres skriftlige forhandlinger derom og skriftstykker, som har været fremlagt eller brukt i fællesskap under forhandlingene.

§ 251. Har nogen, som ikke er part, et skriftlig bevis i sin besiddelse, kan det kræves fremlagt:

1. naar besidderen overfor en part, som kræver eller samtykker i fremlæggelsen, vilde være pliktig, til at utlevere eller fremlægge skriftstykket efter reglerne i § 250 andet led;
2. naar skriftstykket har betydning som bevis og ikke indeholder noget, som besidderen efter reglerne om vidnesbyrd vilde være utelukket fra eller fritat for at avgi forklaring om.

§ 252. Skriftlige bevis maa saavidt mulig fremlægges i original eller i bekræftet avskrift. Retten kan altid beslutte, at originalen skal fremlægges, naar den kan skaffes tilveie. Er originalen utydelig eller vanskelig at læse, bør den, som paaberoper sig skriftet, lægge ved en avskrift.

Naar et skrift delvis er av et indhold, som fritar for fremlæggelse, eller naar bare en del av skriftet har betydning for saken, kan retten la den del, som skal fremlægges, avskrive; det øvrige skal da holdes hemmelig. Med vedkommendes samtykke kan skriftet isteden nedlægges paa rettens kontor og parterne der gjøre sig bekjendt med den del av skriftet, som skal fremlægges.

Er det vanskelig eller overveiende betænkelig at fremlægge et skriftlig bevis for selve den dømmende ret, eller har besidderen et berettiget krav paa at beholde skriftstykket i sit verge, kan retten beslutte, at beviset skal fremlægges for et av rettens medlemmer eller for tingretten paa stedet i et retsmøte, som

parterne varsles til. Retten kan la ta en avskrift, som følger saken.

0 Endret ved lov 14 des 2001 nr. 98 (i kraft 1 jan 2002 iflg. res. 14 des 2001 nr. 1416).

§ 253. Naar en part forlanger, at et skriftlig bevis skal fremlægges, skal han saavidt mulig opgi indholdet av det og selv fremlægge en avskrift, om han har nogen.

Finder retten, at et skriftlig bevis bør fremlægges, gir den besidderen paalæg om det. Før retten utfærdiger paalægget, bør den gi ham anledning til at uttale sig, naar den finder grund til det.

Retten kan ogsaa i forbindelse med paalægget opfordre ham til at opgi grunden, hvis han ikke vil efterkomme det.

§ 254. Paastaar den, som opgives at besidde skriftstykket, at han ikke har det, eller at han ikke kan finde det, eller at han ialfald ikke kan finde det uten uforholdsmæssig besvær, eller kræver han sig fritat for at fremlægge skriftet eller for at fremlægge det anderledes end i avskrift eller til gjennemsyn, avgjør retten spørsmålet ved kjendelse.

Dog kan besidderen motsætte sig, at hans pligt til at fremlægge skriftstykket blir avgjort paa denne maate, hvis den avhænger av et omtvistet retsforhold.

§ 255. Vil nogen, som har faat paalæg om at fremlægge et skriftlig bevis under hovedforhandlingen, negte at gjøre det, bør han i saa god tid som mulig fremsætte innsigelse og opgi de grunde, han støtter den paa.

§ 256. Før retten avsier kjendelse, skal den gi sakens parter og i tilfælde den, som opgives at besidde skriftstykket, adgang til at uttale sig og fremføre de bevis, som lar sig tilveiebringe uten uforholdsmæssig opphold. Den kan indkalde saavel parterne som andre til avhøring, de sidste som vidner.

§ 257. Hvis nogen, som ikke er part, undlater at efterkomme et paalæg om at fremlægge et skriftlig bevis, og han enten ikke oppgir nogen grund eller bare oppgir en grund, som er forkastet ved retskraftig kjendelse, kan retten i særdeles viktige tilfælde avsi kjendelse om at anvende tvangsfuldbyrdelse. Dette gjelder saavel, naar utleveringen negtes, som naar besiddelsen negtes, uagtet det er overveiende sandsynlig, at skriftet er i den oppgivne persons verge.

§ 258. Hvis en part, som er pliktig til at fremlægge et skriftlig bevis, har undlatt at gjøre det eller forsættelig har gjort fremlæggelsen umulig, avgjør retten efter en prøvelse av samtlige omstændigheter, hvilken betydning det skal tillægges. I det tilfælde, som er nævnt i § 251 nr. 1, gjelder det samme, naar en part negter samtykke til fremlæggelse, skjønt han ikke efter reglene om vidnesbyrd vilde være utelukket fra eller fritat for at avgi forklaring.

Handles der om forhold, som en part ikke har fri raadighet over, faar § 257 tilsvarende anvendelse.

§ 259. Besidder en parts egtefælle et skriftlig bevis, kan egtefællen i tvistemaal, som vedkommer det fælles bo, paalægges at fremlægge beviset efter de samme regler og med samme virkning som parten selv.

§ 260. Kunde det være til skade eller særlig uleilighet, om et skrift kom bort, beholder retten det efter fremlæggelsen i sit verge eller lar det opbevare paa anden betryggende maate. Naar det ikke længer trænges, kan den berettigede forlange det utlevert.

Ogsaa tidligere kan et skrift leveres tilbage, naar den, det tilhører, forpligter sig til at fremlægge skriftet paany, om det kræves.

Har retten mistanke om falsk, beholder den skriftet i sit verge, hvis ikke paatalemyndigheden kræver det utlevert.

II. Egthetsspørsmaalet.

§ 261. Dokumenter, som efter sin form og sit indhold fremstiller sig som offentlige, formodes at være egte og uforfalsket.

Er der særlig grund til at tvile paa, at dokumentet er egte eller uforfalsket, har den, som paaberoper sig dokumentet, bevisbyrden.

Er dokumentet udstedt av en utenlandsk myndighet, avgjør retten, om det skal formodes at være egte.

Undersøkelse av egtheten foretar retten av eget tiltak.

§ 262. Et privat dokument, som er egenhändig underskrevet med navn, og hvis indhold ikke gir særlig grund til mistanke, avgir fuldt bevis for, at indholdet skriver sig fra den, som har underskrevet dokumentet. Motbevis er ikke utelukket.

§ 263. Er der strid, om et skrift er egte, og skriftsammenligning skal foretages, kan de nødvendige skriftprøver kræves fremlagt efter de samme regler som andre skriftlige bevis.

Den, hvis haandskrift der er spørsmål om, kan retten paalægge at skrive med sedvanlig haandskrift nogen opgivne sætninger i rettens eller en dommers overvær. Negter han, faar de regler, som er git om negtelse av partsforklaring og vidnesbyrd, tilsvarende anvendelse.

Rettens paalæg efter andet led kan ikke angripes ved kjæremaal eller anke.

III. Beviskraft.

§ 264. Indenlandske offentlige dokumenter, som er utfærdiget av rette myndighet, avgir fuldt bevis for det, de bevidner, naar de er bestemt til at avgi saadant bevis. Motbevis er ikke utelukket.

Er et offentlig dokument bestemt til at avgi fuldt bevis for noget, som tjenestemanden ikke selv har erfart i tjenestens medfør, formodes det, som efter dokumentet er oplyst, at være rigtig, saalænge ingen særlig grund taler imot det.

§ 265. Utenlandske offentlige dokumenter avgir under samme vilkaar fuldt bevis, hvis det, som de bevidner eller opplyser, ogsaa efter de regler, som gjælder her i riket, egner sig til bevis gjennom erklæring av vedkommende myndighet.

Hvis ikke andet er avtalt ved overenskomst med fremmed stat, kan dog retten undlate at tillægge utenlandske offentlige dokumenter fuld beviskraft, naar der er særlig grund til tvil. Motbevis er ikke utelukket.

§ 266. Retten bedømmer efter en prøvelse av samtlige omstændigheter, om det formindsker beviskraften, at et dokument er uregelmæssig i form eller indhold eller av andre grunde mistænkelig.

20de kapitel. Bevisoptagelse utenfor retssak.

§ 267. Bevisoptagelse kan foregaa utenfor retssak, naar der er grund til at frygte for, at bevis for kjendsgjæringer av retslig betydning ellers vilde gaa tapt, eller at det vilde bli særlig vanskelig at føre det.

Bevisoptagelse om mangler eller feil ved en ting eller om beskadigelse av en ting kan ogsaa ellers foregaa efter begjæring av den, som paastaar, at han kan gjøre ansvar gjældende mot nogen eller er utsat for, at ansvar blir gjort gjældende mot ham selv.

§ 268. Begjæring om bevisoptagelsen fremsættes mundtlig eller ved processkrift for tingretten paa det sted, hvor de, som skal avhøres, bor eller opholder sig, eller hvor en ting skal granskes.

0 Endret ved lov 14 des 2001 nr. 98 (i kraft 1 jan 2002 iflg. res. 14 des 2001 nr. 1416).

§ 269. Begjæringen maa opgi de omstændigheter, som skal godtgjøres ved bevisoptagelsen, og redegjøre for de grunde, som berettiger til at opta beviset utenfor retssak.

Motparten opgives, hvis det kan gjøres. Som motpart betragtes den eller de, mot hvem en paastand agtes fremsat med støtte i bevisoptagelsen, eller overfor hvem bevisoptagelsen ellers antages at kunne faa umiddelbar betydning.

§ 270. Begjæringen avgjøres ved kjendelse. Tillates bevisoptagelse, skal kjendelsen nævne de bevis, som skal optages, og øiemedet med bevisoptagelsen.

Før bevisoptagelse tillates, skal motparten høres, hvis en motpart er kjendt, og der ikke er fare ved ophold.

En kjendelse, som tillater bevisoptagelse, kan ikke paakjæres.

§ 271. Retten utfører bevisoptagelsen efter de almindelige regler om bevisoptagelse utenfor hovedforhandling, saa langt de passer.

Motparten eller hans lovlige stedfortræder skal indkaldes, hvis der ikke er fare ved ophold. Kan det ikke gøres, men motparten har en fuldmægtig paa stedet eller i nærheten, skal han om mulig indkaldes. Kan heller ikke det gøres, skal motparten eller hans fuldmægtig snarest mulig underrettes om bevisoptagelsen.

Har ingen kunnet tilkalles på motpartens vegne, eller kan motparten ennå ikke oppgis, kan retten av eget tiltak oppnevne en advokat for ham på bevisoptakerens bekostning.

0 Endret ved lov 4 des 1964 nr. 2.

§ 271 a. Dersom det er grunn til å frykte for at varsel til motparten vil kunne hindre at beviset sikres, kan retten treffe avgjørelse om at bevisoptak skal holdes før motparten varsles. Verken motparten eller allmennheten skal gøres kjent med saken inntil bevisoptaket er holdt eller mer enn seks måneder har gått siden saken ble avsluttet. Den som har fremsatt begjæringen, bør ikke gis tilgang til beviset før avgjørelsen er endelig, dersom det kan være viktig for motparten å hindre det. Tvangsfullbyrdelsesloven § 15-10 gjelder tilsvarende. Fristen for å begjære muntlig forhandling er to uker fra avholdelsen er meddelt.

Dersom det viser seg at den som fremsatte begjæringen, ikke har et krav eller en rettighet som bevisoptaket kunne tjene til å sikre, plikter vedkommende å erstatte den skade motparten har lidt som følge av bevisoptaket. Det samme gjelder dersom det etter etterfølgende muntlig forhandling viser seg at begjæringen om bevisoptak etter paragrafen her for øvrig var ugrunnet som følge av at det under saken forsettlig eller uaktsomt ble gitt uriktige eller villedende opplysninger om hvorfor det var grunn til å foreta bevisoptaket.

Retten kan stille som vilkår for avholdelse av bevisoptaket at den som har fremsatt kravet dekker eller stiller sikkerhet for de omkostninger som påløper. Retten kan også stille som vilkår at det stilles slik sikkerhet som retten fastsetter for mulig erstatning til motparten.

0 Tilføyd ved lov 25 juni 2004 nr. 49 (i kraft 1 juli 2004 iflg. res. 25 juni 2004 nr. 979).

Tredje del. Saksbehandlingens enkelte led.

21de kapitel. Mægling og dom i forliksraadet.

I. Mægling.

§ 272. Den, som vil reise søksmaal, maa først indkalde sin motpart til mægling i forliksraadet, hvis ikke andet er bestemt ved lov.

§ 273. Mekling i forliksrådet foretas ikke:

1. i saker etter ekteskapsloven eller barneloven og i saker mellom ektefeller eller fraskilte om fordeling eller tildeling av formuen;
2. i saker om nedstamning;
3. i saker som skal behandles etter denne lov kapittel 30, eller i saker mot staten om erstatning etter strafforfølgning etter straffeprosessloven kapittel 31;
4. i saker om gyldigheten av en voldgiftsdom;
5. i saker om patenter, kretsmønstre til integrerte kretser, planteforedlerretter, varemerker og design;
6. i saker som nevnt i domstolloven § 230 tredje ledd;
7. i saker som er avgjort ved vedtak i Markedsrådets utvalg for forbrukertvister.

8. i saker som med hjemmel i husleieloven hører under et husleietvistutvalg.

- 0 Endret ved lover 10 juni 1932 nr. 2, 1 juni 1934 nr. 4, 25 juni 1937 nr. 13, 20 juni 1952 nr. 4, 8 april 1981 nr. 7, 12 mars 1993 nr. 32, 1 sep 1995 nr. 60 (i kraft 1 jan 1997), 26 mars 1999 nr. 17 (i kraft 1 jan 2000 iflg. res. 26 mars 1999 nr. 248), 28 april 2000 nr. 34 (i kraft 1 juli 2000 iflg. res. 28 april 2000 nr. 366), 14 mars 2003 nr. 15 (i kraft 1 mai 2003 iflg. res. 4 april 2003 nr. 417), 10 jan 2003 nr. 3 (i kraft 1 jan 2004 iflg. res. 12 des 2003 nr. 1471), 16 juni 2006 nr. 34 (i kraft 1 juli 2006).

§ 274. Mægling er ikke nødvendig:

1. i saker hvor begge parter har vært bistått av advokat og det i stevningen opplyses at både saksøker og dennes advokat finner det uten hensikt å bringe saken inn for forliksrådet til mekling eller med krav om dom;
2. naar saksøkte eller hans lovlige stedfortræder ikke har kjendt bopæl, fast arbeidssted eller forretningssted her i riket, og han heller ikke har en fuldmægtig, som har kjendt bopæl her og kan indgaa forlik paa hans vegne;
3. naar forkyndelse kan foregaa ved offentlig kundgjørelse;
4. naar krav eller motkrav bringes ind mellem de samme parter, efterat stevning i saken er forkyndt;
5. når et søksmål reises av flere saksøkere eller mot flere saksøkte i fellesskap, og saken har vært behandlet i forliksrådet eller kan unntas fra mekling i forliksrådet mellom en av saksøkerne og en av de saksøkte;
6. i saker om krav som er sikret ved arrest eller midlertidig forføyning eller krav om erstatning for slik sikring;
7. i saker om rettsforhold som hører under sjøloven eller sjømannsloven;
8. i saker om rettsforhold som reiser seg av saltvannsfiskeriene eller står i forbindelse med dem.
9. i saker om godkjenning av framleier, husstandsmedlem eller ny leier etter reglene i husleieloven kapitlene 7, 8 og 11, og saker etter husleieloven § 12-2.
10. i saker mot staten eller en kommune, mot offentlige eller kommunale myndigheter eller institusjoner som ikke skal behandles etter reglene i denne lov kapittel 30.

Kongen kan ved forskrift fastsette i hvilken utstrekning forliksmekling ikke skal være nødvendig i saker som har vært behandlet i utenrettslige tvisteløsningsorganer.

Hvis saksøkeren kræver forliksmægling i de saker, som her er nævnt, gjælder reglerne om mægling og dom i forliksraadet ogsaa for dem.

- 0 Endret ved lover 17 juli 1925 nr. 6, 26 feb 1960 nr. 1, 27 juni 1986 nr. 48, 21 juni 1985 nr. 78, 18 des 1987 nr. 97, 24 aug 1990 nr. 54, 26 juni 1992 nr. 86, 24 juni 1994 nr. 39, 26 mars 1999 nr. 17 (i kraft 1 jan 2000 iflg. res. 26 mars 1999 nr. 248), 28 april 2000 nr. 34 (i kraft 1 juli 2000 iflg. res. 28 april 2000 nr. 366).

§ 275. Den ret, som søksmaalet bringes ind for i første instans, paaser, at lovens forskrifter om mægling er fulgt.

Retten kan fremme saken uten mægling i forliksraadet, naar der kan være grund til tvil om, hvorvidt mægling er nødvendig.

Naar saksøkte har faat anledning til at uttale sig, og retten derefter godkjender en mægling som lovlig eller fremmer saken uten mægling, kan avgjørelsen ikke omgjøres og ikke angripes ved kjæremaal eller anke.

§ 276. Vernetingsreglerne i 2det kapitel faar tilsvarende anvendelse.

§ 277. Forliksklagen skal inneholde partenes navn og en kort forklaring om sakens gjenstand. Den inngis til forliksrådet gjennom prosesskrift eller muntlig. Inngis en forliksklage av en inkassobevillingshaver eller en advokat under inkassovirksomhet, jf. inkassoloven § 2, som prosessfullmektig for en klager, skal det ligge ved forliksklagen en gjenpart av betalingsoppfordringen etter inkassoloven § 10, jf. § 12.

For adgangen til å opptre som prosessfullmektig ved inngivelse av forliksklage gjelder § 44 tredje ledd. Dessuten kan en inkassobevillingshaver hos en inkassator som driver inkassovirksomhet i medhold av inkassobevilling etter inkassoloven, opptre som prosessfullmektig etter samme regler som advokater ved inngivelse av forliksklage i inkassooppdrag som inkassatoren har for klageren. Videre kan den som har rett til å drive rettshjelpsvirksomhet etter domstolloven § 218 annet ledd nr. 1 til 3, opptre som prosessfullmektig ved inngivelse av forliksklage i rettshjelpsoppdrag som vedkommende har for klageren. Vedkommende kan ikke inngi forliksklage muntlig.

Forliksrådet fastsetter tid og sted for behandling av klagen og utferdiger innkallelse til partene. Tiden fastsettes slik at partene får en frist på minst en uke fra forkynningen. Klagen og innkallelsen forkynnes for innklagete. Innkallelsen forkynnes for klager. Kan klageren kreve dom i forliksrådet dersom innklagete uteblir, skal innklagete i innkallingen gjøres oppmerksom på at dom i så fall kan bli avsagt på grunnlag av klagens framstilling av saken.

I saker hvor forliksrådet kan avsi uteblivelsesdom, jf. §§ 1 og 288, og klageren har krevd dom i forliksrådet, skal forliksrådet i stedet forkynne klagen for innklagede med pålegg om at denne innen en bestemt frist på minst en uke ved prosesskrift eller muntlig inngir tilsvaret til forliksrådet. Innklagede oppfordres til i tilsvaret å opplyse om sitt standpunkt til klagerens påstand. I pålegget skal det gjøres oppmerksom på når og hvor innklagede kan møte fram for forliksrådet for å inngi tilsvaret muntlig. Innklagede skal gjøres oppmerksom på at det kan bli avsagt dom på grunnlag av klagens framstilling av saken dersom tilsvaret ikke inngis innen fristens utløp. Samtidig meddeles innklagede at partene vil bli innkalt til forliksmekling dersom klagerens påstand bestrides, og at det vil bli avsagt dom i samsvar med klagerens påstand dersom innklagede godtar påstanden, med mindre klageren i klagen eller innklagede i tilsvaret har krevd at det likevel skal innkalles til mekling. Om adgangen til å opptre som prosessfullmektig ved inngivelse av tilsvaret gjelder annet ledd tilsvarende.

Dersom innklagede i tilsvaret bestrider klagerens påstand, eller klageren eller innklagede har krevd mekling selv om innklagede har godtatt klagerens påstand, berammer forliksrådet møte for behandling av klagen. Det samme gjelder dersom det er opplyst eller sannsynlig at innklagede har vært hindret ved gyldig forfall fra å inngi tilsvaret og forliksrådet ikke finner det hensiktsmessig å gi ny tilsvarensfrist. Tredje ledd gjelder tilsvarende. Tilsvaret forkynnes for klageren samtidig med innkallingen. Klagen forkynnes for innklagede dersom denne ikke har mottatt klagen tidligere.

Når en sak skal behandles i forliksrådet etter tvangsfullbyrdelsesloven § 7-7, behandles saken etter paragrafen her med saksøker som klager, utleggsbegjæringen som klage, saksøkte som innklaget og nedtegningen av saksøktes innvendinger som tilsvaret. Sakskostnadene i forbindelse med utleggsbegjæringen behandles etter reglene for sakskostnader i forliksrådet. Avsluttes saken for forliksrådet med et rettsforlik eller en dom eller kjennelse som pålegger innklagede en betalingsplikt overfor klageren, kan klageren innen en måned etter utløpet av dennes frist for å angripe forliket, dommen eller kjennelsen ved anke eller kjæremål uten oppreisning ved begjæring til namsmannen kreve at utleggssaken skal fortsette.

Partene kan møte frivillig uten innkallelse.

0 Endret ved lover 18 des 1959 nr. 11 § 95, 25 mai 1973 nr. 27, 7 juni 1985 nr. 56, 27 juni 1986 nr. 48, 13 mai 1988 nr. 26, 24 aug 1990 nr. 54, 4 juli 1991 nr. 44, 28 april 2000 nr. 34 (i kraft 1 juli 2000 iflg. res. 28 april 2000 nr. 366), 25 juni 2004 nr. 53 (i kraft 1 jan 2006 iflg. res. 19 aug 2005 nr. 901).

§ 278. Partene eller deres lovlige stedfortredere plikter å møte personlig når de ikke har gyldig forfall eller bor utenfor kommunen. Gjelder saken et formueskrav, kan en part likevel alltid møte ved sin ektefelle, sitt barn eller svigerbarn eller ved en som er fast ansatt i hans tjeneste.

Stiftelser, selskaper, sparebanker, foreninger og boer kan alltid møte ved et medlem av styret. Staten, kommuner og offentlige innretninger kan alltid møte ved fullmektig.

I tilfeller der det innkalles til mekling selv om innklagede i tilsvar har godtatt klagerens påstand, kan partene møte ved fullmektig uavhengig av første og annet ledd.

0 Endret ved lover 18 juni 1971 nr. 82, 28 april 2000 nr. 34 (i kraft 1 juli 2000 iflg. res. 28 april 2000 nr. 366).

§ 279. Foruten de som kan brukes som prosessfullmektig ved inngivelse av forliksklage, kan som forliksfullmektig brukes:

1. myndige personer som er ansatt hos en som kan brukes som prosessfullmektig ved inngivelse av forliksklage, eller under en inkassobevillingshavers faglige ledelse hos en inkassator som driver inkassovirksomhet i medhold av inkassobevilling etter inkassoloven, og
2. et medlem av det faste utvalget av møtefullmektiger, jf. § 44 fjerde ledd.

En part som ikke har personlig møteplikt etter § 278, kan under meklingen møte sammen med en medhjelper eller en forliksfullmektig som fyller vilkårene etter første ledd eller la seg representere av en slik forliksfullmektig. Dersom den ene parten har medhjelper eller forliksfullmektig, kan motparten også ta med en medhjelper som nevnt. Forliksrådet kan også i andre tilfeller tillate at en part som har personlig møteplikt, møter sammen med en medhjelper som oppfyller vilkårene etter første ledd.

En part som ønsker å bruke advokat som forliksfullmektig eller medhjelper etter første ledd, må opplyse om det i forliksklagen eller i tilsvaret eller i en egen, skriftlig underretning som må være sendt både motparten og forliksrådet minst en uke før møtet. Dersom en part har varslet om at denne ønsker å bruke advokat som medhjelper eller forliksfullmektig, har den andre parten rett til å bruke advokat eller en annen som oppfyller vilkårene etter første ledd, uten å varsle om det på forhånd.

Forliksfullmakten må være skriftlig og lyde på en bestemt person. En forliksfullmakt fra innklagede er ugyldig når den er utstedt før klage kunne inngis. Likt med skriftlig fullmakt regnes en fullmakt som er gitt etter reglene i domstolloven § 164. Advokater og inkassobevillingshavere behøver ikke å fremlegge skriftlig fullmakt med mindre forliksrådet finner grunn til å kreve det.

Forliksfullmektigen kan bare overdra sitt verv til en annen, når fullmakten særlig hjemler det, eller fullmektigen får forfall og ikke i tide kan innhente bestemmelse fra parten.

0 Endret ved lover 4 des 1964 nr. 2, 25 mai 1973 nr. 27, 27 juni 1986 nr. 48, 11 juni 1993 nr. 83, 28 april 2000 nr. 34 (i kraft 1 juli 2000 iflg. res. 28 april 2000 nr. 366), 25 juni 2004 nr. 53 (i kraft 1 jan 2006 iflg. res. 19 aug 2005 nr. 901).

§ 280. Uteblir klageren fra meklingen, og det ikke er opplyst eller sannsynlig at det foreligger gyldig forfall, avvises saken eller, dersom innklagete krever det, henvises til retten. Er det opplyst eller sannsynlig at klageren har gyldig forfall, utsettes saken eller, dersom innklagete krever det, henvises til retten.

Uteblir innklagede selv om det foreligger lovlig innkallelse, kan klageren forlange saken utsatt eller henvist til retten. Klageren kan også forlange dom når vilkårene etter § 289 jf § 288 a er oppfylt.

Uteblir en part, uten at det er oplyst eller sandsynlig, at han har gyldig forfald, eller har en uteblivende part forsømt i tide at underrette forliksraadet og den anden part om sit forfald, kan den møtende part kræve sig tilkjendt erstatning for møtet.

Som uteblit ansees ogsaa den part, som møter ved fuldmægtig i strid med § 279, eller som fjerner sig eller paa grund av sin opreden blir fratat ordet eller utvist, før mæglingen er sluttet. Det samme gjælder den part, som møter ved fuldmægtig i strid med § 278, hvis forlik ikke opnaaes.

0 Endret ved lov 27 juni 1986 nr. 48.

§ 281. Møter parterne, mottar forliksraadet deres forklaring. Er der fremdeles uklare punkter, kan forliksraadet selv foreta granskning og, naar begge parter samtykker, ta imot forklaringer av andre.

Finder forliksraadet under behandlingen av en sak, at det ikke med nytte kan mægle, før det har foretat granskning paa aastedet, kan hver av parterne kræve aastedsbehandling.

§ 282. Har parterne eller de, som møter for dem, raadighet over saken, og forliksraadet finder at kunne gjøre sig op en bestemt mening om, hvad ret eller billighet tilsiger, bør det søke at bringe i stand forlik i overensstemmelse dermed.

Mot overdrevne og aapenbart uberettigede krav og mot bestridelse av aapenbart velgrundede paastande bør det kraftig advare.

§ 283. Over møtet føres retsbok overensstemmende med § 125 andet led, jfr. § 133.

Forlikstilbud og erkjendelser indføres bare, naar det kreves av den, som har avgitt dem. Andre anførsler eller forklaringer indføres ikke.

Ingen andre end parterne har ret til at undersøke retsboken og forlange utskrift av den.

§ 284. Forliksmæglingen foregaar for lukkede dører. Hvad parterne under mæglingen har erkjendt, tilbudt eller vedtat, kan bare bevises av retsboken. Motbevis er ikke utelukket.

Forliksraadets medlemmer har taushetspligt i den utstrekning, som følger av disse regler.

§ 285. Kommer forlik i stand, skal det føres ind i retsboken og underskrives av parterne. Forliksraadet paaser, at forliket blir klart og tydelig avfattet og i tilfælde indeholder bestemmelse om tiden for opfyldelsen.

Kommer forlik ikke i stand, erklæres mæglingen avsluttet. Gaar saken ikke over til domsbehandling i forliksraadet, skal den paa forlangende henvises til retten.

§ 286. Forliket har virkning som en retskraftig dom.

Dog kan en part gjennom anke faa forliket ophævet:

1. naar det angaar noget, som parterne ikke retsgyldig kan slutte overenskomst om, eller som der ikke

- kan gives dom for;
2. naar det av andre grunde er ugyldig som overenskomst;
  3. naar det er tvetydig eller selvmotsigende;
  4. naar der har været feil i saksbehandlingen, og det er sandsynlig, at dette har paavirket forlikets indhold til skade for den ankende.

§ 287. Anken går til tingretten. Bestemmelsene i 25de kapitel om anke til lagmannsrett får tilsvarende anvendelse. Dog skal anken erklæres for tingrettsdommeren. Ankefristen regnes fra forliksslutningen. Nogen verdigrense gjelder ikke. Anken avgjøres ved kjennelse, og saken kan ikke hjemvises eller henvises efter §§ 386 eller 387. Kjennelsen er gjenstand for anke.

I forbindelse med ankesaken kan enhver av parterne bringe ind til paadømmelse det krav, som forliket angaar.

§ 162 annet og fjerde ledd gjelder tilsvarende.

- 0 Endret ved lover 17 juli 1925 nr. 6, 26 juni 1992 nr. 86, 14 des 2001 nr. 98 (i kraft 1 jan 2002 iflg. res. 14 des 2001 nr. 1416).

II. Dom i forliksraadet.

§ 288. I saker der det etter § 277 fjerde ledd er gitt pålegg om tilsvar, avsies uteblivelsesdom dersom innklagede ikke har gitt tilsvar innen tilsvarfristens utløp. § 289 annet ledd annet til fjerde punktum og tredje ledd gjelder tilsvarende.

Har innklagede i tilsvaret godtatt klagerens påstand, avsies dom i samsvar med påstanden, om ikke en av partene har krevd at det likevel skal innkalles til megling.

Finner forliksrådet at dom likevel ikke kan avsies, innkalles partene til mekling.

- 0 Tilføyd ved lov 27 juni 1986 nr. 48, endret ved lov 28 april 2000 nr. 34 (i kraft 1 juli 2000 iflg. res. 28 april 2000 nr. 366).

§ 288 a. Naar en sak er bragt ind til mægling, og forlik ikke kommer i stand, kan dom kreves i forliksraadet med de begrænsninger, som følger av § 1. Begjæringen maa fremføres i klagen eller under behandlingen av saken i forliksraadet.

Domsforhandlingen skal begynde i samme møte, hvori mæglingen sluttes. Den foregaar offentlig, hvis ikke andet besluttes med hjemmel i lov.

Den som kan møte som forliksfullmektig, jf § 279, kan også møte som prosessfullmektig eller rettslig medhjelper. § 279 tredje ledd gjelder tilsvarende.

- 0 Endret ved lover 4 des 1964 nr. 2, 27 juni 1986 nr. 48 (tidl. § 288), 11 juni 1993 nr. 83, 28 april 2000 nr. 34 (i kraft 1 juli 2000 iflg. res. 28 april 2000 nr. 366).

§ 289. Uteblir klageren fra domsforhandlingen, og det ikke er opplyst eller sandsynlig, at han har gyldig forfald, skal saken avvises eller, hvis indklagede forlanger det, henvises til retten. Er det opplyst eller sandsynlig, at klageren har gyldig forfald, skal saken utsættes eller, hvis indklagede forlanger det, henvises til retten.

Uteblir indklagede, kan klageren forlange saken utsat eller henvist til retten. Han kan ogsaa forlange, at forliksraadet avsiger uteblivelsesdom paa grundlag av den fremstilling av sakens sammenheng, som er git i klagen, hvis den har inneholdt en bestemt paastand, og indklagede ved indkaldelsen er gjort opmerksom paa denne følge av uteblivelsen. Fremstillingen i klagen kan dog ikke legges til grund, hvis den strider mot vitterlige kjendsgjæringer. Dommen skal betegne sig som uteblivelsesdom.

Uteblivelsesdom avsies ikke dersom innkallelsen ikke er forkynt for innklagete etter domstoloven § 163 a eller ved stevnevitne for ham personlig eller på hans bopel eller stadige arbeidssted, med mindre han har samtykket i at saken likevel pådømmes. Det samme gjælder, hvis det er oplyst eller sandsynlig, at han har gyldig forfald. Uteblivelsesdom avsies heller ikke, hvis indklagede mangler fri raadighet over sakens gjenstand.

Bestemmelse i § 341 faar tilsvarende anvendelse.

0 Endret ved lov 7 juni 1985 nr. 56.

§ 290. Forliksraadets formand sørger for, at saken blir utredet uten unødige vidtløftighet, og uten at uvedkommende omstændigheter trækkes ind og at den saavidt mulig blir ført til ende uten avbrytelse.

§ 291. Domsforhandlingen er mundtlig. Oplæsning kan ikke træde istedenfor fri mundtlig fremstilling.

Møter begge parter, opfordres først klageren og derefter indklagede til at fremsætte og begrunde sine paastande og til at uttale sig om motpartens paastande.

Formanden bør ved spørsmål og andre henvendelser til parterne sørge for, at deres anførsler blir saa klare og fuldstændige som mulig. Antar han, at der foreligger nogen omstændighet, som forliksraadet av eget tiltak maa ta hensyn til, skal han gi parterne anledning til at uttale sig.

Ogsaa de andre medlemmer av forliksraadet kan rette spørsmål til parterne, naar de finder det paakrævet.

§ 292. Enhver som bor eller oppholder seg i kommunen, har i samsvar med reglene i 15 kapittel plikt til å møte som vitne og avgi vitneforklaring under domsforhandling i forliksrådet etter innkalling fra dette. For øvrig kan forklaringer av vitner, parter og sakkyndige bare mottas når de gis frivillig. Forliksrådet kan ikke ta mot forsikring. Det kan heller ikke pålegge noen som ikke er part, å legge fram eller gi adgang til skriftlige bevis eller andre ting.

Skal skriftlige bevis leses opp, gjør et av forliksrådets medlemmer det. Det kan ogsaa tillates den bevisførende selv å lese dem opp.

Når bevisførselen er slutt, har enhver av partene rett til å få ordet to ganger. Som regel får klageren ordet først.

0 Endret ved lover 14 juni 1985 nr. 71, 27 juni 1986 nr. 48, 7 april 1995 nr. 15.

§ 293. Naar en sak, som behandles paa aastedet, ikke er tilstrækkelig oplyst, kan forliksraadet efter forlangende av en part utsætte den én gang i saa lang tid, som det finder nødvendig.

Ellers maa en sak ikke utsættes uten samtykke fra begge parter eller i henhold til § 289.

§ 294. Saken paadømmes ikke, men skal paa forlangende henvises til retten:

1. naar begge parter frafalder kravet paa dom;
2. når innklagete påstår selvstendig dom for motkrav og vilkårene etter § 1 for pådømmelse av dette ikke er oppfylt;
3. naar indklagede efter § 81 negter at indlate sig paa saken;
4. naar forliksraadet finder, at saken er saa vanskelig eller saa litet oplyst, at den ikke egner sig til at paadømmes i forliksraadet.

0 Endret ved lover 17 juli 1925 nr. 6, 27 juni 1986 nr. 48.

§ 295. I rettsboken innføres bare det, som er bestemt i § 125 annet ledd og § 126. Dog skal partserklæringer, som inneholder erkjennelser av motpartens anførsler, føres inn, når han forlanger det, eller forliksrådet finner særlig grunn til det.

0 Endret ved lover 29 mai 1928 nr. 1, 7 juni 1985 nr. 56.

§ 296. Anke over en dom som avsagt av forliksrådet, går til tingretten. Saken bringes inn og behandles etter reglene i kapittel 22 og 23. Stevning må være inngitt til retten innen en måned etter forkynnelsen av forliksrådets dom.

0 Endret ved lover 21 juni 1935 nr. 8, 28 april 2000 nr. 34 (i kraft 1 juli 2000 iflg. res. 28 april 2000 nr. 366), 14 des 2001 nr. 98 (i kraft 1 jan 2002 iflg. res. 14 des 2001 nr. 1416).

§ 297. Når uteblivelsesdom er avsagt av forliksrådet, kan innklagede kreve oppfriskning etter reglene i 24 kapittel. § 277 annet ledd gjelder tilsvarende. Dersom saken etter oppfriskning henvises til retten, skal sakskostnader som innklagede har nedlagt i forliksrådet etter § 346 tredje ledd, betales tilbake til innklagede hvis ikke forliksrådet etter begjæring fra klageren har bestemt at beløpet skal utbetales til klageren i samsvar med § 349.

I stedet for å kreve oppfriskning kan innklagede påanke uteblivelsesdommen etter reglene i § 296. Ankefristen er en måned. Innklagede må betale de sakskostnader denne er ilagt ved uteblivelsesdommen, selv om dommen forandres eller oppheves. Dersom uteblivelsen skyldtes gyldig forfall som ikke kunne opplyses i tide, eller uteblivelsesdommen er avsagt med urette, gjelder de alminnelige regler om sakskostnader.

0 Endret ved lover 21 juni 1935 nr. 8, 3 juni 1983 nr. 44, 27 juni 1986 nr. 48, 18 des 1987 nr. 97, 24 aug 1990 nr. 54, 11 juni 1993 nr. 83.

III. Kjæremaal.

§ 298. Mot forliksrådets avgjørelser kan kjæremål bare anvendes:

1. når de nekter å fremme en sak til mekling eller dom eller avviser, utsetter eller stanser den eller nekter å henvise den til retten eller avviser en oppfriskningsbegjæring;
2. når de angår straff- eller erstatningsansvar i anledning av saken eller sakskostnader. Kjæremål kan ikke anvendes mot avgjørelser etter § 297 første ledd annet punktum.

Kjæremålet går til tingretten og erklæres for forliksrådet. § 277 annet ledd gjelder tilsvarende.

0 Endret ved lover 27 juni 1986 nr. 48, 24 aug 1990 nr. 54, 4 juli 1991 nr. 44 (i kraft 1 jan 1993), 14 des 2001 nr.

22de kapitel. Stevning og saksforberedelse.

I. Stevning

0 Overskriften tilføyd ved lov 27 juni 1986 nr. 48.

§ 299. Naar forliksraadet har henvist en sak til retten, maa stevning være indgit til tingretten inden et aar fra henvisningsdagen; ellers maa saken paany bringes ind til forliksmægling. Stevningen indgives gennem processkrift eller mundtlig.

0 Endret ved lov 14 des 2001 nr. 98 (i kraft 1 jan 2002 iflg. res. 14 des 2001 nr. 1416).

§ 300. Stevningen maa være underskrevet og indeholde:

1. betegnelse av domstolen og partene og i tilfelle deres lovlige stedfortredere;
2. en bestemt angivelse av det krav, som saksøkeren gjør gjældende, og de omstændigheter, han støtter det paa;
3. den paastand, han nedlægger;
4. angivelse av de omstændigheter, som bestemmer vernetinget, domstolen og dens sammensætning, hvis det ikke fremgaar av det, som ellers er anført.

Tillike bør stevningen indeholde:

5. angivelse av parternes og deres lovlige stedfortræderes stilling, bopæl og processtilling og i tilfælde saksøkerens procesfuldmægtig;
6. opgave over de bevis, som saksøkeren agter at føre, efter reglerne i § 188;
7. opplysning om partene har avtalt forenklet rettergang eller om saksøkeren ønsker det, dersom forenklet rettergang ikke følger av § 322 fjerde ledd;
8. det, saksøkeren har at anføre om sted, tid og varsel for hovedforhandlingen og om tilkaldelse av meddommere;
9. opgave over bilag og om disse følger i original eller i avskrift.

Utredning av rets- og bevisspørsmal maa stevningen ikke indeholde i større utstrækning end nødvendig for at forklare sammenhængen.

0 Endret ved lover 3 juni 1983 nr. 43, 14 juni 1985 nr. 71, 27 juni 1986 nr. 48, 24 aug 1990 nr. 54.

§ 301. Finder dommeren, at han av eget tiltak maa negte at fremme saken, gjør han saksøkeren oppmerksom paa det. Hvis mangelen ikke blir rettet, avviser han saken.

Finder han, at stevningen er ufuldstændig eller uklar, eller at søksmaalsgrunden aapenbart ikke kan hjemle paastanden, bør han gjøre saksøkeren oppmerksom paa det.

§ 302. Naar dommeren fremmer saken, sørger han først for en forberedende behandling enten gjennom personlig møte av parterne for retten eller gjennom skriftveksling, eftersom den ene eller den anden fremgangsmaate passer bedst.

Hvis nogen av parterne ikke pligter at møte for retten og heller ikke vedtar at møte frivillig, eller hvis møte av begge parter paa samme tid og sted vilde være forbundet med uforholdsmæssig ulempe eller omkostning, vælger dommeren skriftlig forberedelse. Naar han finder det magtpaaliggende at faa personlig forklaring, kan dog den ene eller begge parter indkaldes til særskilt avhøring for samme eller en anden ret.

Saksforberedelsen har til maal saavidt mulig at skaffe tilveie de nødvendige betingelser for, at hovedforhandlingen kan føres til ende uten utsættelse.

II. Muntlig saksforberedelse

0 Overskriften tilføyd ved lov 27 juni 1986 nr. 48.

§ 303. Beslutter dommeren at indkalde parterne til personlig møte, fastsætter han tid og sted for retsmøtet og lar indkaldelse forkynde for parterne. Stevningen forkyndes samtidig for saksøkte. I indkaldelsen til ham skal det uttrykkelig siges, at hvis han uteblir, vil dom kunne bli avsagt paa grundlag av saksøkerens fremstilling av sakens sammenheng. Videre tilkjendegives det saksøkte, at dersom han har innsigelser at gjøre mot fremme av saken, maa han fremsette dem i møtet. Saksøkeren skal i indkaldelsen underrettes om, at der kan avsiges frifindelsesdom, hvis han uteblir.

Fristen bør som regel ikke være lenger end tre uker.

Parterne kan ogsaa møte frivillig for dommeren uten indkaldelse.

§ 304. Møter begge parter, avgir de sine forklaringer i nærvær av hinanden.

Forklaringer fra parter, vitner og sakkyndige føres inn i rettsboken dersom dommeren finner grunn til det eller det er meningen at forklaringen skal brukes under hovedforhandlingen. § 128 tredje ledd gjelder tilsvarende.

Parterne har ret til at ha med sig procesfuldmægtig.

0 Endret ved lov 27 juni 1986 nr. 48.

§ 305. Dersom saksøkte godkjenner saksøkerens påstand, saksøkeren frafaller sitt krav eller partene på annen måte kommer fram til enighet, kan saken straks tas opp til doms.

Dersom begge parter begjærer det og dommeren finner det ubetenkelig, kan hovedforhandling foregå i samme møte, enten uten bevisførsel eller med en bevisførsel som foregår med det samme. Det samme gjelder uten at partene begjærer det, hvis de i innkallingen er gjort oppmerksom på muligheten.

0 Endret ved lover 27 juni 1986 nr. 48, 18 des 1987 nr. 97, 28 april 2000 nr. 34 (i kraft 1 juli 2000 iflg. res. 28 april 2000 nr. 366).

§ 306. Blir saken ikke pådømt etter § 305, oppfordrer dommeren partene til å tilby sine bevis etter reglene i § 188 og til å uttale seg om hverandres bevistilbud. Skriftlige bevis bør fremlegges med det samme.

Er en part ikke forberedt på å gi fullstendig bevisoppgave, kan parten fullstendiggjøre sin oppgave ved et prosesskrift.

§ 317 annet til femte ledd gjelder tilsvarende.

Partene skal si fra om de krever meddommere tilkalt til hovedforhandlingen, dersom de ikke har uttalt

seg om det tidligere.

0 Endret ved lover 14 juni 1985 nr. 71, 27 juni 1986 nr. 48, 28 april 2000 nr. 34 (i kraft 1 juli 2000 iflg. res. 28 april 2000 nr. 366).

§ 307. Uteblir en part, og det er opplyst eller sandsynlig, at han har gyldig forfald, skal saken, enten motparten møter eller ikke, utsættes til yderligere forberedelse, eller hovedforhandling berammes.

Dog fremmes forhandlingen, hvis der møter procesfuldmægtig for den, som antages at ha forfald. Procesfuldmægtigen har da ret til at avgi fremstilling og stille spørsmål paa sin parts vegne. Ogsaa i dette tilfælde kan retten utsætte saken til yderligere forberedelse, naar motparten begjærer det, eller retten finder det magtpaaliggende at faa forklaring av parten selv.

§ 308. Er det ikke opplyst eller sandsynlig, at den part, som uteblir, har gyldig forfald, og motparten møter, kan han forlange, at saken skal fremmes til avsigelse av uteblivelsesdom, saafremt det ved indkaldelsen er meddelt den uteblevne, at saa kan ske. Saksøkte kan ogsaa forlange saken avvist eller stanset. Hvis begjæring om uteblivelsesdom, avvisning eller stansning ikke fremkommer, skal saken utsettes til yderligere forberedelse, eller hovedforhandling berammes.

Var den uteblevne indkaldt til særskilt møte efter § 302 andet led, og den anden part ikke paa forhaand har fremsat begjæring som nævnt i foregaaende led, skal retten gi ham en frist til det. Begjæringen kan fremsættes i processkrift eller mundtlig. For saksøkerens vedkommende kan den ledsages av en nærmere begrundelse av paastanden.

§ 309. Uteblir begge parter, uten at det er opplyst eller sandsynlig, at nogen av dem har gyldig forfald, skal saken stanses.

§ 310. En møtende part kan alltid avgi sin fremstilling, selv om motparten uteblir. Er framstillingen ført inn i rettsboken, skal en utskrift meddeles den uteblitte.

0 Endret ved lov 27 juni 1986 nr. 48.

§ 311. Utsættes saken til yderligere forberedelse, kan dommeren indkalde parterne til nyt møte eller opfordre saksøkte til at gi skriftlig tilsvar.

Naar den nye indkaldelse eller opfordring til at gi skriftlig tilsvar ikke etterkommes, og gyldig forfald ikke er opplyst eller sandsynlig, skal saken stanses, hvis ikke den part, som første gang møtte, kræver avvisning eller uteblivelsesdom.

§ 312. En part ansees for uteblit, ogsaa naar han møter, men ganske undlater at forhandle, eller naar han fjerner sig eller paa grund av sin optræden blir fratatt ordet eller utvist, før forhandlingen er slut.

For selvstændige dele av saken, hvis behandling allerede er avsluttet, er det uten betydning, om en part senere uteblir.

III. Skriftlig saksforberedelse.

0 Overskriften tilføyd ved lov 27 juni 1986 nr. 48.

§ 313. Beslutter dommeren skriftlig saksforberedelse skal stevningen forkyndes for saksøkte med tilkjendegivende om, at han inden en bestemt frist enten maa gi tilsvaret i et forberedende indlæg eller møte personlig for dommeren og gi tilsvaret, og at der ellers kan avsiges dom paa grundlag av saksøkerens fremstilling av sakens sammenheng. Desuten tilkjendegives det saksøkte, at dersom han har innsigelser at gjøre mot fremme av saken, maa han fremsætte dem i tilsvaret.

Saksøkte oppfordres til i tilsvaret å opplyse om sitt standpunkt til saksøkerens påstand. Saksøkte oppfordres dessuten til å si fra om det denne har å anføre om sted, tid og varsel for hovedforhandling og om deltakelse av meddommere. Mener dommeren at saken egner seg for forenklet rettergang, og det i stevningen ikke er opplyst at dette er avtalt, og forenklet rettergang heller ikke følger av § 322 fjerde ledd, oppfordres saksøkte til å si fra om forenklet rettergang ønskes.

Fristen bør som regel ikke være lenger end tre uker.

0 Endret ved lover 14 juni 1985 nr. 71, 27 juni 1986 nr. 48, 24 aug 1990 nr. 54.

§ 314. Hvis saksøkte i tilsvaret godkjenner saksøkerens påstand, avsiges dom paa dette grundlag.

Ellers skal tilsvaret meddeles saksøkeren.

§ 315. Hvis saksøkte ikke før utløpet av fristen har git noget tilsvaret, og det ikke er opplyst eller sandsynlig, at han har været hindret ved gyldig forfald, kan saksøkeren forlange, at saken skal optages til avsigselse av uteblivelsesdom saafremt det i forbindelse med opfordringen til at gi tilsvaret er meddelt, at saa kan ske.

Har saksøkeren ikke paa forhaand forlangt uteblivelsesdom, skal dommeren gi ham en frist til at gjøre det. Han kan fremsætte sit forlangende gjennom processkrift eller mundtlig og samtidig gi en nærmere begrundelse av påstanden.

§ 316. Forlanger saksøkeren ikke uteblivelsesdom, skal der enten gives nyt paalæg om tilsvaret eller berammes hovedforhandling.

Hvis saksøkte, uten at gyldig forfald er opplyst eller sandsynlig, undlater at etterkomme et fornyet paalæg om tilsvaret, og saksøkeren fremdeles undlater at begjære uteblivelsesdom, skal hovedforhandling berammes.

§ 317. Hvis særlige omstendigheter gjør det nødvendig, kan dommeren, før hovedforhandlingen berammes, beslutte at ytterligere forberedelse skal foregå gjennom processkrifter eller personlig møte.

Retten kan pålegge en saksøker som har advokat som prosessfullmektig, innen en bestemt frist ved processkrift å utarbeide en kortfattet, kronologisk redegjørelse for sakens faktiske side. Redegjørelsen meddeles saksøkte av retten med oppfordring om i tilfelle å si fra innen en bestemt frist ved processkrift om hvilke deler av redegjørelsen saksøkte bestrider og hvilke deler av sakens faktiske side denne mener er utelatt.

En part kan også uten pålegg inngi ytterligere forberedende innlegg gjennom prosesskrift. Retten skal så vidt mulig meddele innlegget til motparten.

Dersom partene kommer fram til enighet, avsies dom på dette grunnlag.

En advokat som er prosessfullmektig for en part, bør meddele prosesskrift til motparten ved gjenpart samtidig med at de sendes retten, dersom motparten har en advokat som sin prosessfullmektig. Det skal fremgå av prosesskriftet hvem det er sendt gjenpart til. Retten kan fastsette innen hvilken frist prosesskriftene må besvares og meddeler partene fristen. Retten kan i særlige tilfeller påta seg å meddele prosesskrifter til partene.

0 Endret ved lover 27 juni 1986 nr. 48, 28 april 2000 nr. 34 (i kraft 1 juli 2000 iflg. res. 28 april 2000 nr. 366).

IV. Berammelse av hovedforhandling.

0 Overskriften tilføyd ved lov 27 juni 1986 nr. 48.

§ 318. Saasart dommeren finder, at saken er tilstrækkelig forberedt, fastsætter han tid og sted for hovedforhandling. Han lar indkaldelse forkynde for parterne og gir dem paalæg om at ta med skriftlig bevis og andre bevisgjenstande, som de vil paaberope sig.

I indkaldelsen skal det uttrykkelig staa, at der kan avsies dom overensstemmende med § 344, hvis nogen av parterne uteblir.

Bli det nødvendig, kan hovedforhandlingen omberammes.

§ 319. Hovedforhandling berammes med minst to ukers varsel. Dersom saken trenger hurtig behandling eller hensynet til partene ikke taler imot, kan varselet innskrenkes til tre dager. I særlig påtrengende tilfeller kan varselet innskrenkes til en dag.

I saker som utelukkende gjelder krav mellom ektefeller eller fraskilte om underholdsbidrag og saker om bidrag etter barneloven kan hovedforhandling berammes uten varsel når begge parter er til stede.

0 Endret ved lover 28 juli 1949 nr. 7, 8 april 1981 nr. 7, 24 aug 1990 nr. 54.

§ 320. Dommeren sørger snarest mulig for at forberede bevisførselen.

Har parterne møtepligt, indkalder han dem til personlig møte ved hovedforhandlingen, hvis han ikke finder det unødvendig eller uforholdsmæssig besværlig for dem.

Begjærer den ene part, at den anden skal indkaldes, bør som regel begjæringen tages til følge, naar der er lovlig adgang til det; men den, som har fremsat begjæringen, pligter da ogsaa selv at møte.

§ 321. Finder dommeren, at et bevis bør optages forut for hovedforhandlingen, sørger han for, at det blir gjort.

Er hovedforhandling ikke berammet, opsættes som regel berammelsen, til bevisoptagelsen er avsluttet.

V. Forenklet rettergang.

0 Overskriften tilføyd ved lov 27 juni 1986 nr. 48.

§ 322. Inntil hovedforhandling er avsluttet, kan partene avtale at en sak skal behandles ved forenklet rettergang. Forenklet rettergang kan bare avtales for rettsvister som er oppstått før avtalen inngås.

Avtale om forenklet rettergang som inngås før stevning inngis, skal være skriftlig.

Forenklet rettergang kan ikke avtales i saker etter kapittel 29 eller 33, saker som nevnt i § 418, farskapsaker, saker om gyldigheten av et adopsjonsforhold eller i saker etter lov om fritaking for militærtjeneste av overbevisningsgrunner.

Saker om formuesverdier der tvistegjenstandens verdi ikke overstiger 20.000 kroner behandles ved forenklet rettergang selv om partene ikke har avtalt det. §§ 9 til 16 gjelder tilsvarende. Kravet behandles likevel ved alminnelig rettergang dersom det etter regler i kapittel 5 eller 6 skal behandles i samme sak som krav som skal behandles ved alminnelig rettergang

0 Opphevet ved lov 21 juni 1935 nr. 8, tilføyd ved lov 27 juni 1986 nr. 48, endret ved lover 24 aug 1990 nr. 54, 28 april 2000 nr. 34 (i kraft 1 juli 2000 iflg. res. 28 april 2000 nr. 366).

§ 322 a. For forenklet rettergang gjelder følgende regler:

- (1) Søksmål om tvist som skal behandles ved forenklet rettergang, innledes ved stevning etter reglene i §§ 299 til 301.
- (2) Retten avgjør i hvilken utstrekning partene skal innkalles til muntlig forhandling og i hvilken utstrekning de skal gis adgang til å uttale seg skriftlig. Innkaller retten til muntlig forhandling, avgjør den om rettsmøtet skal anses som et rettsmøte under saksforberedelsen eller som hovedforhandling. Partene kan ikke kreve at meddommere deltar ved hovedforhandling.
- (3) En part kan kreve at det én gang under saken holdes muntlig forhandling. Ved innkalling til muntlig forhandling skal retten gjøre partene oppmerksom på at de ikke kan kreve ytterligere muntlig forhandling.
- (4) Retten skal gi partene adgang til å uttale seg.
- (5) Bevisførsel kan finne sted utenfor hovedforhandling. Utenrettslige forklaringer og erklæringer kan brukes når retten finner det ubetenkelig.
- (6) Dom kan avsies på grunnlag av muntlige forhandlinger selv om hovedforhandling ikke er holdt. Dom kan også avsies på grunnlag av en rent skriftlig behandling dersom partene er gjort oppmerksom på at dette vil skje med mindre muntlig forhandling blir krevd innen en bestemt frist.
- (7) § 144 første ledd nr. 3 og 4 gjelder ikke for dom avsagt ved forenklet rettergang. I dommen inntas en angivelse av tvistegjenstanden og en kort begrunnelse for resultatet.

For øvrig gjelder de samme regler for saksbehandling som ved alminnelig rettergang.

0 Tilføyd ved lov 27 juni 1986 nr. 48.

§ 322 b. Dersom partene har avtalt forenklet rettergang, kan en dom avsagt ved forenklet rettergang av partene bare angripes ved anke på det grunnlag:

- (1) at det ikke forelå gyldig avtale om forenklet rettergang, eller at dommen avgjør en rettsvist som ikke var omfattet av avtalen for så vidt anken gjelder denne del av avgjørelsen, eller
- (2) at det foreligger en feil ved saksbehandlingen som tillegges virkning etter § 384.

Foreligger feil som nevnt i første ledd, oppheves dommen helt eller delvis.

0 Tilføyd ved lov 27 juni 1986 nr. 48, endret ved lov 24 aug 1990 nr. 54.

§ 322 c. Er saken hjemvist eller henvist til eller ved nytt søksmål brakt inn for underordnet rett, kan hver av partene kreve saken behandlet etter alminnelige regler.

0 Tilføyd ved lov 27 juni 1986 nr. 48.

23de kapitel. Hovedforhandlingen.

§ 323. I tingretten skal to meddommere være med under hovedforhandlingen dersom noen av partene krever det eller retten finner det ønskelig.

0 Endret ved lover 17 juli 1925 nr. 6, 10 juni 1932 nr. 2, 20 juni 1952 nr. 4, 14 juni 1985 nr. 71, 27 juni 1986 nr. 48, 11 juni 1993 nr. 83, 14 des 2001 nr. 98 (i kraft 1 jan 2002 iflg. res. 14 des 2001 nr. 1416).

§ 324. I lagmannsretten skal meddommere være med under hovedforhandlingen når nogen av partene krever det. Antallet av meddommere er fire, medmindre partene erklærer at de ikke ønsker mere enn to. Retten kan i ethvert tilfelle, hvor den av hensyn til sakens art anser det nødvendig, tilkalle 2 meddommere.

I vidtløftige saker kan førstelagmannen bestemme at et varamedlem skal overvære forhandlingene for å tiltre retten om noen av meddommerne får forfall.

0 Endret ved lover 21 juni 1935 nr. 8, 14 juni 1985 nr. 71, 2 juni 1995 nr. 26 (i kraft 1 aug 1995).

§ 325. Meddommerne skal være fagkyndige om hensynet til forsvarlig behandling av saken tilsier det. Oppnevningen skal skje etter reglene i domstolloven § 94.

0 Endret ved lover 17 juli 1925 nr. 6, 21 juni 1963 nr. 5, 14 juni 1985 nr. 71, 6 des 1991 nr. 80, 14 des 2001 nr. 98 (i kraft 1 jan 2002 iflg. res. 14 des 2001 nr. 1416), 15 juni 2007 nr. 38 (i kraft 1 juli 2007 iflg. res. 15 juni 2007 nr. 654).

§ 326. Skal et enkelt av flere krav behandles med fagkyndige meddommere, kan ikke de andre krav forenes med det til én sak, uten naar kravene staar i indbyrdes sammenheng eller helt eller delvis kan bringes i motregning. I saa fald behandles de alle med fagkyndige meddommere.

Skal ellers enkelte av flere forenede krav behandles med meddommere, andre ikke, behandles de alle med meddommere.

0 Endret ved lov 14 juni 1985 nr. 71.

§ 327. Rettens formand sørger for, at saken blir utredet uten unødig vidtløftighet, og uten at uvedkommende omstændigheder trækkes ind, og at den saavidt mulig blir ført til ende uten avbrytelse.

§ 328. Er der indkaldt parter til personlig afhøring, vidner eller sakkyndige bør formanden, før forhandlingen begynder, bringe paa det rene, om de er tilstede. Mangler nogen, sørger formanden saavidt mulig for, at han kommer tilstede saa snart, at saken ikke av den grund maa utsættes.

Det, som her er bestemt, faar tilsvarende anvendelse med hensyn til dokumenter og andre bevisgjenstande.

§ 329. Hovedforhandlingen er mundtlig. Oplæsning kan ikke træde istedenfor fri mundtlig fremstilling.

Skriftstykker, som parterne paaberoper sig under sine fremstillinger og utredninger, kan de bare læse op, naar der ligger vegt paa ordlyden.

§ 330. Møter begge parter, skal formanden først opfordre saksøkeren og derefter saksøkte til at fremstille sin sak for retten. Parterne skal da fremsætte og begrunde sine paastande, opgi de bevis, som de støtter sig til, paavise betydningen av de tilbudte bevis, naar det trænges, og uttale sig om motpartens anførsler.

§ 331. Rettens formand bør ved spørsmaal og andre henvendelser til parterne sørge for, at deres uttalelser blir saa klare og fuldstændige som mulig.

Finder han, at de kommer i strid med de forberedende indlæg eller med anførsler, som er indtat i retsbok, eller med noget, som er retten vitterlig, gjør han opmerksom paa det. I tilfælde kan han beslutte, at forklaringer, som tidligere er avgit, eller andre skriftstykker skal læses op.

Antar han, at der foreligger nogen omstændighet, som retten av eget tiltak maa ta hensyn til, skal han gi parterne anledning til at uttale sig.

Ogsaa de andre dommere kan rette spørsmaal til parterne, naar de finder det paakrævet.

§ 332. Er en part selv til stede, kan han avhøres personlig, så snart saken er fremstillet fra begge sider. Som regel gjøres det før vitner og sakkyndige avhøres.

0 Endret ved lov 21 juni 1963 nr. 5.

§ 333. Skriftlig bevis leses opp av den som fører beviset, når ikke retten bestemmer noe annet.

Hvis retten finner det tilstrekkelig, kan det vesentlige av innholdet i skriftet gjengis. Påstår en part, at gjengivelsen på noe vesentlig punkt avviker fra innholdet, kan parten kreve at skriftet skal leses opp.

0 Endret ved lov 28 april 2000 nr. 34 (i kraft 1 juli 2000 iflg. res. 28 april 2000 nr. 366).

§ 334. Naar bevisførselen er slut, har enhver av parterne ret til at faa ordet to ganger. Som regel faar saksøkeren ordet først.

§ 335. Anførsler som ikke fremkommer i rette tid, kan retten ved kjendelse beslutte at sette ut av betragtning, naar fremsættelsen er forsinket i den hensigt at forhale saken eller overrumple motparten, eller naar den anden part forlanger det, og saken ellers vilde bli betragtelig forsinket.

En beslutning om at tillate nye anførsler kan ikke angripes ved kjæremaal eller anke.

§ 336. Blir saken utsat til et nyt retsmøte, bør rettens formand saavidt mulig træffe alle de forføininger, som kræves, forat forhandlingen skal kunne føres til ende i det nye retsmøte.

Han kan saaledes fastsætte en frist, inden hvilken parterne bør gi de nødvendige meddelelser, indkalde parterne til personlig møte, beslutte bevisoptagelse, henstille til parterne at sørge for bevis og paalægge dem at fremlægge dokumenter eller andre bevisgjenstande.

Finder en anden av dommerne, at saadanne forholdsregler bør træffes, og retsformanden ikke er enig, kan han kræve spørgsmaalet avgjort av den samlede ret.

§ 337. Ved den nye forhandling skal det, som er foretat i det tidligere retsmøte, gjentages i saa stor utstrækning, som nogen av dommerne finder nødvendig for at faa saken rigtig oplyst.

§ 338. Rettens formand erklærer forhandlingen sluttet og saken optat til doms, naar retten finder, at saken eller den særskilte del av saken, som forhandlingen gjælder, er moden til at paadømmes. Før dommen er avsagt, bør hovedforhandling i en ny sak som regel ikke paabegyndes.

Staar endnu en bevisoptagelse igjen, kan forhandlingen allikevel sluttet, hvis parterne gir avkald paa at forhandle om beviset efter optagelsen, eller hvis retten finder en saadan forhandling aapenbart overflødig. I dette tilfælde regnes fristen for domsavsigelsen fra det tidspunkt, da bevisoptagelsen er avsluttet, eller hvis den ikke er foretat for den dømmende ret, fra det tidspunkt, da den har faat retsboken over bevisoptagelsen.

§ 339. Retten kan gjenopta en sluttet forhandling, naar den finder det paakrævet for at tilveiebringe en erklæring, opplysning eller utredning, hvis betydning den ikke tidligere har været opmerksom paa.

Har forhandlingen været begrenset til enkelte tvistepunkter, kan den ogsaa gjenoptages, naar retten finder det paakrævet at utstrække forhandlingen til andre tvistepunkter.

§ 340. Uteblir en part, og det er oplyst eller sandsynlig, at han har gyldig forfald, skal saken utsættes, medmindre den anden part møter, og den uteblevne har samtykket i, at uteblivelsesdom avsiges.

Uteblir den ene part, uten at det er oplyst eller sandsynlig, at han har gyldig forfald, og den anden part møter, kan han forlange, at saken skal fremmes til avsigelse av uteblivelsesdom. Saksøkte kan ogsaa forlange avvisning av søksmaalet. Hvis begjæring om uteblivelsesdom eller avvisning ikke fremkommer, skal saken stanses. Dog kan retten paa begjæring gi saksøkeren utsættelse naar det er nødvendig, fordi han vil rette eller utfylde sin saksfremstilling. Rettelsen eller utfylningen gjøres i processkrift eller mundtlig og meddeles av retten til saksøkte.

Uteblir begge parter, uten at det er oplyst eller sandsynlig, at nogen av dem har gyldig forfald, skal saken stanses.

§ 341. En part ansees for uteblit, ogsaa naar han møter, men ganske undlater at forhandle.

Det samme gjelder, naar en part fjerner sig eller paa grund av sin optræden blir fratat ordet eller utvist, før hovedforhandlingen er avsluttet, eller naar han uteblir fra et møte, som forhandlingen er utsat til. Dog kan retten bestemme, at forhandlingen skal fortsættes og saken paadømmes uten hensyn til hans fravær eller utelukkelse fra forhandlingen, hvis der er grund til at anta, at hans forhold er forsættlig, og retten ikke finder det nødvendig for at faa saken opplyst, at han fremdeles er tilstede.

For selvstændige dele av saken, hvis behandling allerede er avsluttet, er det i ethvert tilfælde uten betydning, at en part senere uteblir.

§ 342. Uteblivelsen er ikke til hinder for, at bevisbehandlinger kan fremmes efter reglerne om bevisoptagelse utenfor hovedforhandlingen.

§ 343. Naar en sak i uteblivestilfælde utsættes, skal indkaldelse til det nye retsmøte altid forkyndes for den uteblevne, hvis han ikke første gang er indkaldt gjennom offentlig kundgjørelse.

24de kapitel. Uteblivelsesdom og oppfriskning.

§ 344. Naar uteblivelsesdom avsiges, fordi saksøkeren er uteblit, skal den gaa ut paa frifindelse.

Naar uteblivelsesdom avsiges, fordi saksøkte er uteblit eller ikke har git tilsvar inden den fastsatte tid, lægger retten saksøkerens fremstilling av sakens sammenheng til grund for dommen, forsaavidt den er meddelt saksøkte og ikke strider mot vitterlige kjendsgjæringer.

En dom, som blir avsagt i henhold til denne paragraf, betegnes i dommen selv som uteblivelsesdom.

§ 345. Uteblivelsesdom avsiges ikke, hvis den uteblevne part mangler fri raadighet over sakens gjenstand. Er det saksøkte, som er uteblit, kan saken fremmes til doms efter de almindelige regler.

§ 346. Er uteblivelsesdom avsagt, kan den uteblevne forlange oppfriskning.

Begjæringen fremsættes skriftlig eller muntlig for retten senest inden en maaned. I processkriftet bør den uteblevne tillike fremkomme med alt, som fra hans side trænges, forat der straks kan skrides til hovedforhandling.

Den som krever oppfriskning, må godtgjøre at de sakskostnader denne er ilagt ved uteblivelsesdommen, er betalt, eller nedlegge dem i retten. Vedkommende kan fritas for dette når det sannsynliggjøres at uteblivelsen skyldtes gyldig forfall som ikke kunne opplyses i tide, eller at uteblivelsesdommen ble avsagt med urette.

0 Endret ved lov 18 des 1987 nr. 97.

§ 347. Finder dommeren, at en begjæring om oppfriskning er for sent fremsat, eller at han av eget tiltak maa negte at fremme den av andre grunde, gjør han oppmerksom paa det og avgir i fornødent fald kjendelse om avvisning.

Fremmer han begjæringen, gir han den part, som har forlangt opfriskning, bevidnelse om det og meddele samtidig motparten det processkrift, som inneholder begjæringen. Hvis dommeren finder, at saken er tilstrækkelig forberedt, skal hovedforhandling berammes.

0 Endret ved lov 27 juni 1986 nr. 48.

§ 348. Stemmer avgjørelsen i opfriskningssaken med den tidligere avgjørelse, skal denne stadfæstes. I motsat fald skal den nye avgjørelse erklære uteblivelsesdommen for ophævet.

§ 349. Den part som er uteblitt, må betale de sakskostnader denne er ilagt ved uteblivelsesdommen, selv om dommen oppheves. Dersom uteblivelsen skyldtes gyldig forfall som ikke kunne opplyses i tide, eller uteblivelsesdommen er avsagt med urette, gjelder de alminnelige regler om sakskostnader.

0 Endret ved lov 18 des 1987 nr. 97.

§ 350. Hvis ogsaa opfriskningssaken ender med uteblivelsesdom overfor den part, som har forlangt opfriskningen, maa han for at faa ny opfriskning godtgjøre, at den nye uteblivelse ikke kan legges ham til last. Som selvforskyldt betragtes en forsømmelse, ogsaa naar der ikke er begjært forlengelse av en frist før dens utløp eller omberammelse eller utsættelse av et retsmøte, skjønt parten eller hans lovlige stedfortræder eller procesfuldmægtig visste om hindringen og hadde anledning til at fremsætte begjæringen.

Opfriskningsbegjæringen maa i dette tilfælde indeholde opplysning om grunden til uteblivelsen.

§ 351. Blir en begjæring om opfriskning avvist paa grund av en feil, som kan rettes, fastsætter retten en kort frist for ny begjæring, hvis det ikke maa antages, at feilen er forsættelig, eller hvis ikke frist til at rette den er git paa forhaand efter § 97. Saadan ny frist kan retten ikke gi mer end én gang, medmindre særlige omstændigheter taler for det. En beslutning om at, gi ny frist kan ikke angripes ved kjæremaal eller anke.

§ 352. Den uteblevne part kan ta begjæringen om opfriskning tilbake, indtil hovedforhandlingen i opfriskningssaken begynner, og naar motparten samtykker, indtil den slutter. Men han er da i ethvert fald avskaaret fra at forlange ny opfriskning.

Tilbaketagelsen kan erklæres gjennom processkrift eller muntlig for dommeren. Dommeren lar den forkynde for motparten.

§ 353. Anke kan den uteblevne part bare erklære paa grund av feil i retsanvendelsen eller i saksbehandlingen. Erklærer han anke, er derved opfriskning frafalt. § 346 tredje ledd og § 349 gjelder tilsvarende.

Naar en begjæring om opfriskning fremsættes, før ankefristen er ute, stanser fristens løp. Hvis begjæringen blir avvist eller tat tilbake, begynner for motparten en ny ankefrist.

0 Endret ved lov 18 des 1987 nr. 97.

§ 354. Har den uteblevnes motpart erklært anke, skal ankesaken ved kjendelse stanses, naar den uteblevne part har fremsat begjæring om opfriskning, og begjæringen er tat til følge.

Fjerde del. Anke, kjæremaal og gjenoptagelse.

25de kapitel. Anke til lagmandsret og Høiesteret.

§ 355. Gjenstand for selvstændig anke er domme og de kjendelser, for hvilke det særskilt er bestemt, at de kan paaankes.

I tilslutning til anke over en dom eller en kjendelse kan en part ogsaa paaanke procesledende kjendelser, som gaar forut for den.

Procesledende avgjørelser kan ikke paaankes eller brukes som ankegrund, naar de efter sin art eller efter særlig lovbestemmelse er uangripelige.

§ 356. Anke til lagmannsrett kan ikke fremmes uten samtykke av lagmannsretten når anken gjelder en formuesverdi under 50.000 kroner. § 166 kommer ikke til anvendelse.

0 Endret ved lover 17 juli 1925 nr. 6, 21 juni 1935 nr. 8, 19 juni 1947 nr. 4, 21 juli 1967 nr. 2, 1 juni 1979 nr. 24, 27 juni 1986 nr. 48, 24 aug 1990 nr. 54, 2 juni 1995 nr. 26 (i kraft 1 aug 1995), 28 april 2000 nr. 34 (i kraft 1 juli 2000 iflg. res. 28 april 2000 nr. 366), 19 des 2003 nr. 126 (i kraft 1 jan 2004 iflg. res. 19 des 2003 nr. 1793, ankesummen endret med virkning for anke over dommer og rettsavgjørelser som er avsagt etter ikrafttredelsestidspunktet).

§ 357. Anke til Høyesterett kan ikke fremmes uten samtykke av Høyesteretts kjæremålsutvalg når anken gjelder en formuesverdi under 100.000 kroner.

0 Endret ved lover 17 juli 1925 nr. 6, 21 juni 1935 nr. 8, 19 juni 1947 nr. 4, 26 nov 1954 nr. 1, 21 juli 1967 nr. 2, 1 juni 1979 nr. 24 (se dens II), 27 juni 1986 nr. 48, 24 aug 1990 nr. 54.

§ 358. Ved bestemmelsen av ankegjensstandens værdi er det tidspunkt avgjørende, da ankeerklæringen kommer ind til retten.

Ved beregningen skal krav og paastande, som ikke er paakjendt i underinstansen, og det som er tilkjendt den ankende part, holdes utenfor. Ved anke til forandring medtages heller ikke de krav eller dele av krav, som er tilkjendt den anden part, og som ankepaastanden ikke bestrider.

Værdien av en bruksret eller en servitut over fast eiendom beregnes efter den værdi, den har for rettighetshaveren, hvis det er han, som anker, men efter værdiformindskelsen for eiendommen, hvis eieren anker.

Forøvrig kommer bestemmelserne i §§ 9, 10, 11, 13, 14, 15 og 16 til anvendelse, dog saaledes, at det er den ankende part, som skal foreta de værdsættelser, § 14 nævner.

§ 359. Samtykke til anke uten hensyn til ankegjensstandens verdi kan som regel bare gis når avgjørelsen har betydning utenfor den foreliggende sak, eller når saken efter den ankende parts kår eller av andre

grunner har stor betydning for ham. Er det mangler ved anken som må lede til avvisning, eller må det antas at den av andre grunner ikke vil føre frem, skal samtykke nektes.

Begjæring om samtykke fremsettes i ankeerklæringen.

Rettens avgjørelser etter denne paragraf kan ikke angripes ved kjæremål eller anke.

0 Endret ved lover 21 juni 1935 nr. 8, 2 juni 1995 nr. 26 (i kraft 1 aug 1995), 28 april 2000 nr. 34 (i kraft 1 juli 2000 iflg. res. 28 april 2000 nr. 366).

§ 360. Fristen for anke er en måned når ikke annet er bestemt ved lov.

Blir en anke avvist på grunn av en feil som kan rettes, setter retten en kort frist for ny ankeerklæring, men ikke når det må antas at feilen er forsettlig eller når frist til å rette den er gitt på forhånd etter § 97. Ny frist kan retten ikke gi mere enn en gang, medmindre særlige omstendigheter taler for det. En beslutning om å gi ny frist kan ikke angripes ved kjæremål eller anke.

Retten skal av eget tiltak påse at anken er erklært i rett tid.

0 Endret ved lover 21 juni 1935 nr. 8, 26 feb 1960 nr. 1, 28 april 2000 nr. 34 (i kraft 1 juli 2000 iflg. res. 28 april 2000 nr. 366).

§ 361. Retten til at anke kan gyldig frafaldes. Det kan ogsaa gjøres paa forhaand, naar frafaldelsen er gjensidig. I dette tilfælde kan dog anke erklæres paa grund av de feil, som er nævnt i § 384 nr. 1-6.

Frafall av retten til at anke må skje uttrykkelig.

0 Endret ved lov 1 juni 1979 nr. 24.

§ 362. Når den ene part anker til forandring i avgjørelsens innhold, får ogsaa den annen part rett til å påanke avgjørelsen, selv om han har frafalt sin ankerett eller oversittet ankefristen eller mangler selvstendig ankerett på grunn av ankegjensidighetsverdi. Sådanne motanke må erklæres innen den frist som rettsformannen fastsetter etter § 370. Erklæring av motanke trengs ikke når motparten bare vil kreve avgjørelsen om saksomkostningene forandret.

Kommer hovedanken ikke til avgjørelse, falder ogsaa motanken bort, hvis den ikke oppfyller betingelserne for en selvstendig anke.

0 Endret ved lov 21 juni 1935 nr. 8.

§ 363. Hvis anken grunnes på at noen som ikke er part, uriktig er fritatt for å gi forklaring eller forsikring eller for å legge fram eller gi adgang til skriftlige bevis eller andre ting, skal han for så vidt anses som part i ankesaken.

0 Endret ved lov 14 juni 1985 nr. 71.

§ 364. Ankeerklæring indgives til den ret, hvis avgjørelse angripes, enten gjennom processkrift eller muntlig.

En ankeerklæring som fremsettes gjennom prosesskrift, må være underskrevet eller medunderskrevet av en advokat.

0 Endret ved lov 4 des 1964 nr. 2.

§ 365. Ankeerklæringen må nevne:

1. ankedomstolen, partene i ankesaken, og i tilfelle deres lovlige stedfortredere;
2. den dom eller kjennelse som påankes;
3. om anken gjelder hele tvistgjensstanden eller bare en del av den;
4. de feil ved saksbehandlingen eller avgjørelsen som anken grunnes på, og den påstand som vil bli nedlagt;
5. de omstendigheter som er avgjørende for retten til anke.

Ankeerklæringen bør dessuten nevne:

6. partenes og deres lovlige stedfortrederes stilling, bosted og prosessstilling, og i tilfelle navnet på den ankende parts prosessfullmektig;
7. de nærmere omstendigheter som vil bli anført til støtte for anken, og de bevis som vil bli ført. Har nogen av disse omstendigheter eller bevis ikke tidligere vært gjort gjeldende, bør det særskilt nevnes, likeså hvad de nye bevis skal godtgjøre og hvordan de tenkes ført;
8. om den ankende part krever at retten skal settes med meddommere, og hvad han mener om tid og sted for ankeforhandlingen og om varslet;
9. bilagene til ankeerklæringen, og om de er i original eller i avskrift.

Ved anke til Høyesterett skal den ankende part angi forhold som nevnt i første¹ ledd nr. 7 og klargjøre hva som er nytt i forhold til det som tidligere er gjort gjeldende eller som den angrepne avgjørelse bygger på. Den ankende part bør uttale seg om forhold av betydning for avgjørelsen etter § 373 tredje ledd.

Utredninger av retts- og bevissspørsmål må ankeerklæringen ikke inneholde i større utstrekning enn nødvendig for å forklare sammenhengen.

0 Endret ved lover 21 juni 1935 nr. 8, 26 feb 1960 nr. 1, 14 juni 1985 nr. 71, 28 april 2000 nr. 34 (i kraft 1 juli 2000 iflg. res. 28 april 2000 nr. 366).

1 Skal nok være annet ledd.

§ 366. Påstanden med hensyn til et påkjent krav kan bare utvides, når det gjøres sannsynlig at utvidelsen er begrunnet i omstendigheter som er inntrådt eller først blitt parten bekjent etter hovedforhandlingen, eller når motparten samtykker.

Krav, som ikke er paakjendt i dommen, kan bare fremsættes, naar de utspringer av ankesaken eller av motpartens forhold efter hovedforhandlingen til den ting eller ret, saken gjælder. Hvis ikke andre procesregler er til hinder, kan dog sakens gjenstand ændres derved, at ankeerklæringen inddrar:

1. krav paa fastsættelsesdom efter § 54, naar det gjælder et forhold, som er omtvistet under saken og kan være avgjørende for anken;
2. krav, som staar i sammenhæng med et indbragt krav, naar det gjøres sandsynlig, at ændringen er begrundet i omstændigheder, som er indtraadt eller først blit parten bekjendt efter hovedforhandlingen, eller naar motparten samtykker;
3. krav, som bare fremsættes til motregning, naar det gjøres sandsynlig, at de enten er opstaat eller først blit parten bekjendt efter hovedforhandlingen, eller naar motparten samtykker.

0 Endret ved lov 21 juni 1935 nr. 8.

§ 367. Etterat ankeerklæringen er forkynt for motparten, kan nye påstander eller krav som nevnt i § 366, ikke fremsettes medmindre motparten samtykker eller retten finner at han ikke har rimelig grunn til å motsette sig endringen. Dog kan alltid inndras krav som utspringer av ankesaken eller av motpartens forhold etter ankeerklæringen til den ting eller rett saken gjelder.

En endring kan også foregå ved at det istedenfor den gjenstand som opprinnelig er krevet, fremsettes fordring på dens verdi eller en annen ydelse, når det gjøres sannsynlig at endringen er begrunnet i omstendigheter som er inntrådt eller først blitt parten bekjent etter ankeerklæringen. Det samme gjelder om utvidelse av påstanden med hensyn til et fremsatt krav.

0 Endret ved lover 1 juni 1934 nr. 4, 21 juni 1935 nr. 8, 26 feb 1960 nr. 1.

§ 368. Høyesterett kan alltid nekte forhandling om nye krav og påstander, dersom saken vilde bli vidløftiggjort eller beviset ikke hensiktsmessig kan føres for denne rett.

0 Endret ved lov 21 juni 1935 nr. 8.

§ 369. Finner den rett som mottar ankeerklæringen, at anken er for sent fremsatt, eller at ankedomstolen av eget tiltak må nekte å fremme den av andre grunner, gjør den oppmerksom på det. Men hvis ikke ankeerklæringen blir tatt tilbake, skal retten likevel behandle saken på vanlig måte.

0 Endret ved lov 24 aug 1990 nr. 54.

§ 370. Retten gir den ankende part bevitnelse om at anke er erklært. Ankeerklæringen skal uten opphold forkynnes for motparten. Er samtykke gitt til å bringe saken direkte inn for Høyesterett, skal dette samtidig forkynnes.

Retten tilkjennegir motparten hva vedkommende har å gjøre etter § 371 og fastsetter en tilsvarsfrist som i regelen ikke bør være lenger enn tre uker.

0 Endret ved lover 21 juni 1935 nr. 8, 26 feb 1960 nr. 1, 24 aug 1990 nr. 54, 28 april 2000 nr. 34 (i kraft 1 juli 2000 iflg. res. 28 april 2000 nr. 366).

§ 371. Innen tilsvarsfristen er ute, bør innstevnte i et forberedende innlegg nevne de bevis han vil føre, hvad han vil godtgjøre ved dem, og hvordan han mener bevisene bør føres. Vil han imøtegå anken med noget som ikke tidligere er gjort gjeldende, eller som er forkastet eller ikke er avgjort i den påankede dom, bør han nevne det i tilsvaret. Ved anke til Høyesterett gjelder § 365 tredje ledd og fjerde ledd tilsvarende for innstevnte.

Har han innsigelser å gjøre mot fremme av anken, må han fremsette dem før tilsvarsfristen er ute.

Innen samme frist bør han si fra, om han har noget å anføre om tid og sted for ankeforhandlingen, om varslet og om tilkallelse av meddommere.

0 Endret ved lover 21 juni 1935 nr. 8, 14 juni 1985 nr. 71, 28 april 2000 nr. 34 (i kraft 1 juli 2000 iflg. res. 28 april 2000 nr. 366).

§ 372. Etter utløpet av tilsvarsfristen sendes sakens dokumenter til ankedomstolen. Ved anke til

Høyesterett sendes de til kjæremålsutvalget. Retten skal si fra dersom den mener at anken gjelder en formuesverdi som ikke oppfyller kravet til ankesum i § 356 eller § 357.

Hvis noen del av sakens dokumenter fremdeles trengs ved den underordnede rett, sendes kopier eller avskrifter isteden.

Er tilsvar innkommet, skal det meddeles den ankende part.

Om meddelelse av senere prosesskrifter gjelder § 317 femte ledd.

0 Endret ved lover 21 juni 1935 nr. 8, 28 april 2000 nr. 34 (i kraft 1 juli 2000 iflg. res. 28 april 2000 nr. 366).

§ 373. Anken kan avgjøres uten ankeforhandling:

1. når den har slike feil at den må avvises;
2. når retten enstemmig finner at den påankede avgjørelse må opheves av en grunn som retten av eget tiltak skal tillegge virkning.

Ved anke til Høyesterett er det Kjæremålsutvalget som treffer disse avgjørelser.

Kjæremålsutvalget kan nekte å fremme anken helt eller for en del, når det enstemmig

1. finner det klart, at anken ikke vil føre frem,
2. eller finner at anken ikke vil kunne gis medhold uten at Høyesterett fraviker den påankede avgjørelse i et punkt hvor det antas å ha vært av vesentlig betydning, at retten har hatt høve til umiddelbart å høre forklaringer av parter eller vitner eller til å foreta en granskning, som ikke kan foretas av Høyesterett,
3. eller finner, at den ankende part ikke har sannsynliggjort, at det er uten hans skyld at nye påberopte beviser som under punkt 2 nevnt ikke har vært ført umiddelbart for den rett som har dømt i saken,
4. eller finner at verken avgjørelsens betydning utenfor den foreliggende sak eller andre forhold gir grunn til at anken blir prøvd av Høyesterett.

Kjæremålsutvalget bestemmer hvorvidt uttalelse bør innhentes fra den ankende part før det treffes avgjørelse etter tredje ledd.

Dersom avgjørelsen i annen ankesak for Høyesterett kan ha betydning for henvisningsspørsmålet, kan Høyesteretts kjæremålsutvalg enstemmig beslutte at behandlingen av en ankesak skal stanses i inntil seks måneder. Dersom det foreligger særlige grunner, kan tiden forlenges. Før det treffes beslutning om stans eller forlengelse av slik stansing, skal partene gis anledning til å uttale seg.

0 Endret ved lover 21 juni 1935 nr. 8, 26 feb 1960 nr. 1, 22 mai 1981 nr. 24, 28 april 2000 nr. 34 (i kraft 1 juli 2000 iflg. res. 28 april 2000 nr. 366).

§ 374. Blir anken ikke avgjort etter § 373, foregår forberedelsen av ankeforhandlingen under ledelse av rettens formann eller en annen av rettens dommere etter reglene i § 320 og § 321. Bevisoptagelse kan foregå forut for ankeforhandlingen etter samme regler som bevisoptagelse forut for hovedforhandlingen i første instans. Ved anke til lagmannsrett kan det holdes rettsmøte til forberedelse av forhandlingen. I så fall gjelder §§ 375, 376 første ledd og 381 og §§ 304, 305 første ledd, 307, 308 første ledd og 309 til 312 tilsvarende.

I høiesterettssaker avhøres parter og vidner og foretas granskning etter reglene for partsavhøring og bevisoptagelse utenfor hovedforhandling. Partene skal selv henvende sig til tingretten med begjæring om å opta de bevis som de vil føre. De skal sende med en avskrift av ankeerklæringen og den påankede avgjørelse og nevne hvad bevisoptagelsen gjelder. Rettens formann skal sette frist for å bringe tilveie bevisene.

Den ankende part kan pålegges å utarbeide en kortfattet, kronologisk redegjørelse for sakens faktiske side innen en fastsatt frist. Redegjørelsen meddeles ankemotparten, som innen en fastsatt frist skal tilkjenne om det er innsigelser mot redegjørelsen.

Sakkyndige kan også avhøres umiddelbart for Høyesterett. Granskning kan foretas av Høyesterett, når den ikke krever åstedbefaring.

Avgjørelser som nevnt i § 166 kan i høyesterettssaker treffes av den dommer som forbereder ankeforhandlingen, eller etter innstilling fra ham av Høyesteretts kjæremålsutvalg.

- 0 Endret ved lover 21 juni 1935 nr. 8, 24 aug 1990 nr. 54, 28 april 2000 nr. 34 (i kraft 1 juli 2000 iflg. res. 28 april 2000 nr. 366), 14 des 2001 nr. 98 (i kraft 1 jan 2002 iflg. res. 14 des 2001 nr. 1416).

§ 375. Ved forberedelse av ankeforhandling i lagmannsretten skal rettens formann eller den forberedende dommer, så snart vedkommende mener at forberedelsen er ferdig, meddele partene at ankeforhandling vil bli berammet eller frist satt for levering av det første innlegg i skriftlige saker, dersom partene ikke innen en fastsatt frist har mer å anføre.

Etter utløpet av denne frist kan nye ankegrunner ikke fremsettes for lagmannsretten med mindre motparten samtykker eller retten finner at han ikke har rimelig grunn til å motsette seg endringer. Det samme gjelder nye omstendigheter og nye bevisstilbud, enten det er den ankende part eller motparten som kommer med dem.

Etter utløpet av fristen kan partene heller ikke kreve at retten skal settes med meddommere.

Når en anke til Høyesterett er henvist til behandling, kan nye omstendigheter og bevis ikke gjøres gjeldende uten at Høyesteretts kjæremålsutvalg finner at særlige grunner taler for det. Avgjørelsen treffes av kjæremålsutvalget etter innstilling fra forberedende dommer.

- 0 Endret ved lover 14 aug 1918 nr. 4 § 85, 1 juni 1934 nr. 2, 21 juni 1935 nr. 8, 26 nov 1954 nr. 1, 14 juni 1985 nr. 71, 28 april 2000 nr. 34 (i kraft 1 juli 2000 iflg. res. 28 april 2000 nr. 366), 20 juni 2003 nr. 45 (i kraft 1 juli 2003 iflg. res. 20 juni 2003 nr. 712).

§ 376. Rettens formann fastsetter tid og sted for ankeforhandlingen og lar innkallelse forkynne for partene med en høvelig frist. I innkallelsen gir han partene pålegg om å ta med sig skriftlige bevis og andre bevisgjensstander. Det skal uttrykkelig nevnes at dom eller kjennelse kan bli avsagt etter reglene i § 381 om noen av partene uteblir.

Ved innkallelse til Høyesterett fastsetter formannen den dag da ankeforhandlingen tidligst kan foretas.

Har en part etter § 157, jfr. § 164, begjært rettelse av grunnene til den påankede avgjørelse i et punkt som også er angrepet ved anken, utsettes ankeforhandlingen til begjæringen er avgjort.

- 0 Endret ved lov 21 juni 1935 nr. 8.

§ 377. Paa ankeforhandlingen faar de regler, som gjelder om hovedforhandlingen i første instans, tilsvarende anvendelse, hvis ikke andet er bestemt.

§ 378. Den ankende part får først ordet. Har begge parter erklært anke, avgjør rettens formann hvem som skal tale først.

Når en part har gjort rede for sine påstander, ankegrunner eller innsigelser, og retten finner at de ikke kan føre frem, kan den avskjære videre forhandling om dem.

0 Endret ved lov 21 juni 1935 nr. 8.

§ 379. Naar anken gjælder baade saksbehandlingen og avgjørelsens indhold, skal som regel anken over saksbehandlingen behandles først og avgjøres særskilt.

Blir den tat til følge, bortfalder forhandlingen om avgjørelsens indhold, hvis ikke § 388 kommer til anvendelse.

§ 380. Når anken bare gjelder saksbehandlingen eller rettsanvendelsen, kan retten bestemme at saken skal gå over til skriftlig behandling.

Den skriftlige behandling ledes av den dommer som formannen opnevner. Mer enn to innlegg fra hver side tillates ikke.

Efterat skriftvekslingen er forbi, sender rettens formand saken om til de dommere, som skal ta del i domsavsigelsen. Retten kan derefter anordne en mundtlig slutforhandling.

Dommen bør avsiges i det møte, hvor raadslagning og stemmegivning er foregaat, hvis ikke noget er til hinder. I ethvert fald maa den avsiges inden en uke derefter.

Lagmandsretten tiltrædes ikke av meddommere, naar den behandler en ankesak efter reglerne i denne paragraf.

0 Endret ved lover 21 juni 1935 nr. 8, 14 juni 1985 nr. 71, 24 aug 1990 nr. 54

§ 381. Naar uteblivelsesdom avsiges, fordi den ankende part er uteblit, skal den avgjørelse, som er paaanket, stadfæstes.

Naar uteblivelsesdom avsiges, fordi den anden part er uteblit, skal den ankende parts fremstilling av sakens sammenheng lægges til grund for avgjørelsen, forsaavidt den under ankesaken er meddelt den uteblevne part og ikke strider mot vitterlige kjendsgjærninger. Forøvrig lægges fremstillingen i den paaankede avgjørelse til grund.

Avgjøres anken ved uteblivelseskjendelse, gjælder reglerne om dom i uteblivelsestilfælde ogsaa for kjendelsen.

Bestemmelsene i § 344 siste ledd og i §§ 345-354 om opfriskning får tilsvarende anvendelse, enten anken avgjøres ved dom eller kjennelse.

0 Endret ved lov 17 juli 1925 nr. 6.

§ 382. Den ankende part kan ta anken tilbake, indtil ankeforhandlingen begynder, og naar motparten samtykker, indtil den er slut. Men han er da avskaaret fra ny anke.

Tilbaketagelsen kan han erklære gjennom processkrift eller mundtlig for dommeren. Dommeren skal la den forkynde for motparten.

§ 383. Ankesdomstolen prøver den påankede avgjørelse i den utstrækning, hvori den er lovlig påanket.

Viser det sig, at der i den påankede del av avgjørelsen er nogen feil av den art, som er nevnt i § 384 nr. 1-6, eller som ellers ikke kan avhjælpes ved parternes samtykke, skal retten av eget tiltak tillægge feilen virkning. Dette gjælder ogsaa andre dele av saken, som feilen sees at omfatte.

§ 384. Feil i saksbehandlingen kan bare komme i betragtning naar retten finder det sandsynlig, at de kan ha virket bestemmende paa avgjørelsens indhold.

Følgende feil skal ubetinget tillægges virkning:

1. at domstolen ikke var lovlig besatt; likevel tilegges det ikke ubetinget virkning at en sak feilaktig er pådømt med meddommere eller at det ikke har vært like mange meddommere av hvert kjønn. Det samme gjelder hvis den er pådømt med meddommere av de alminnelige utvalg i stedet for av det særlige eller med oppnevnte meddommere i stedet for uttrukne, og feilen ikke gjøres gjeldende som ankegrunn;
2. at avgjørelsen er truffet av en ret, som ikke engang med samtykke fra motparten er domsmyndig i saken;
3. at saken ikke hører under domstolene;
4. at saken allerede er retskraftig avgjort;
5. at avgjørelsen lider av selvmotsigelse, tvetydigheter eller feil, som hindrer prøvelsen av anken, naar dette ikke kan rettes paa den maate, som er nævnt i § 156;
6. at nogen, som ved avgjørelsen er behandlet som part, enten ikke er lovlig indkaldt eller har hat gyldig forfald; dette gjælder dog ikke, hvis han har vedtat avgjørelsen eller undlater at paaberope sig feilen i ankeinstansen, skjønt han er lovlig representert i eller indkaldt til denne.

De feil, som er nævnt under nr. 1-6, tillægges virkning, selv om ankesaken forøvrig ikke kan fremmes, fordi motparten ikke er lovlig indkaldt.

0 Endret ved lov 14 juni 1985 nr. 71.

§ 385. Lider den påankede avgjørelse av feil, som tillægges virkning efter § 384, skal avgjørelsen ved kjendelse ophæves helt eller delvis. Det samme gjælder saksbehandlingen, forsaavidt ogsaa den rammes av ophævelsesgrunden.

Kjendelsen er gjenstand for anke.

§ 386. Ophæves den påankede avgjørelse, fordi saken urettelig er behandlet av den underordnede ret, skal saken tillike avvises fra den.

Når den påankede avgjørelse ellers helt eller delvis oppheves på grunn av feil i saksbehandlingen, skal saken hjemvises til ny behandling eller pådømmelse av den underordnede rett, såframten noen av partene begjærer det eller ankesdomstolen bestemmer det.

Ankesdomstolen kan ogsaa bestemme, at hovedforhandlingen helt eller delvis skal gjentages, selv om den ikke rammes av ugyldighetsgrunden. Denne bestemmelse kan ikke angripes ved kjæremaal eller anke.

0 Endret ved lov 14 juni 1985 nr. 71.

§ 387. I stedet for at hjemvise saken til den samme ret, kan ankeinstansen av eget tiltak henvise den til en annen ret, naar medlemmene av den første er ugilde.

Det samme kan den gjøre efter begjæring av en part, naar det av særegne grunde maa ansees uhensigtsmessig at hjemvise den til første ret.

Har den underordnede ret flere avdelinger, kan ankeinstansen bestemme, at saken skal behandles ved en annen avdeling end den, som har truffet avgjørelsen.

Rettens beslutninger efter andet og tredje led kan ikke angripes ved kjæremaal eller anke.

§ 388. Lagmannsretten kan, istedenfor å avvise saken fra den underordnede rett eller hjemvise eller henvise den til en underordnet rett, selv opta saken til hovedforhandling, dersom hensynet til den annen part ikke taler mot det, og saken i overordnet instans hører under denne rett.

0 Endret ved lov 21 juni 1935 nr. 8.

§ 389. De begjæringer, som er nævnt i §§ 386-388, kan fremsættes indtil slutningen av den forhandling som gaar forut for kjendelsen om at ophæve avgjørelsen.

§ 390. Naar der bare er anket over saksbehandlingen, men ingen ugyldighetsgrunde foreligger, forkastes anken ved kjendelse.

Er der anket baade over saksbehandlingen og over avgjørelsens indhold, og det særskilt avgjøres, at ugyldighetsgrunde ikke foreligger, forkastes anken over saksbehandlingen ved kjendelse.

Kjendelse, som forkaster en anke over saksbehandlingen, er gjenstand for anke.

0 Endret ved lov 21 juni 1935 nr. 8.

§ 391. Høiesteret er under sin prøvelse av saksbehandlingen ikke bundet ved avgjørelser, som er truffet i anledning av kjæremaal.

§ 392. Når innholdet av den påankede avgjørelse er angrepet og den ikke opheves av ugyldighetsgrunner, avgjøres anken ved dom.

Når det til domsavgjørelse i Høiesterett er nødvendig å avgjøre tvistepunkter, som den underordnede rett ikke har tatt standpunkt til, kan Høiesterett istedenfor å avsi ny dom opheve den påankede avgjørelse og hjemvise saken til fortsatt behandling ved den underordnede rett, hvis dette finnes påkrevet av hensyn til bevisførselen. Det samme gjelder når Høiesterett ellers i særlige tilfelle finner det nødvendig å hjemvise saken av hensyn til bevisførselen.

Kjæremålsutvalget kan bestemme at ankeforhandlingen foreløbig begrenses til ett eller flere tvistepunkter, når det anses sannsynlig at behandlingen av andre tvistesporsmål av hensyn til bevisførselen bør foregå gjennom hjemvisning til den rett, som har dømt i saken.

0 Endret ved lov 21 juni 1935 nr. 8.

§ 393. Naar saken er avgjort av ankedomstolen, sendes sakens akter tilbake til første instans med utskrift av avgjørelsen. Ankedomstolen sørger for, at den blir forkyndt eller meddelt parterne overensstemmende med § 154 eller § 164.

§ 394. Er saken hjemvist eller henvist til underordnet ret, skal denne av eget tiltak fremme saken, hvis den ikke blir frafalt. Paaankes den kjendelse, hvorved ankedomstolen har ophævet avgjørelsen, maa saken utsættes, til anken er avgjort.

Under den nye behandling skal retten følge den retsopfatning, som ligger til grund for ankedomstolens avgjørelse. I de tilfelle som er nevnt i § 392, annet ledd, begrenses saken overensstemmende med § 383 første ledd, og §§ 366 og 367.

0 Endret ved lov 21 juni 1935 nr. 8.

§ 395. At den paaankede avgjørelse er ophævet paa grund av feil i saksbehandlingen, er ikke til hinder for, at de bevis og erklæringer, som foreligger, brukes ved den nye paadømmelse, hvis de ikke selv lider av feil, som berøver dem deres beviskraft eller gyldighet.

26de kapitel. Kjæremaal.

§ 396. Kjennelse eller beslutning kan påkjæres av enhver som avgjørelsen rammer, med mindre den kan påankes eller vedkommende kan bruke den som ankegrunn eller den etter sin art eller etter særskilt lovregel er uangripelig.

0 Endret ved lov 14 juni 1985 nr. 71.

§ 397. Kjennelser og beslutninger under hovedforhandlingen kan ikke påkjæres uten i følgende tilfelle:

- 1) når de avviser, hever, stanser eller utsetter saken,
- 2) når de forkaster en avvisningspåstand i tilfelle hvor rettsmøtet på forhånd er begrenset til avvisningsspørsmålet,
- 3) når de angår rettergangsstraff, erstatning eller sakskostnader,
- 4) når de er rettet mot tredjemann.

0 Endret ved lov 14 juni 1985 nr. 71.

§ 398. Kjæremålsfristen er en måned, når ikke annet er bestemt.

Kjæremål fra den som er pålagt å gi forklaring eller forsikring, utlevere bevis eller gjøre tjeneste som sakkyndig, må erklæres straks om vedkommende er til stede i retten, og ellers innen tre dager.

Er et pålegg fra retten etterkommet uten innsigelse, kan kjæremål ikke erklæres.

0 Endret ved lover 14 juni 1985 nr. 71, 28 april 2000 nr. 34 (i kraft 1 juli 2000 iflg. res. 28 april 2000 nr. 366).

§ 398 a. Når det erklæres kjæremål til forandring i avgjørelsens innhold, får også andre som kjæremålet

har betydning for, rett til å påkjære avgjørelsen, selv om de har oversettet kjæremålsfristen eller uten innsigelse har etterkommet et pålegg fra retten eller har frafalt sin kjæremålsrett. Slikt motkjæremål må erklæres innen den frist som retten fastsetter etter § 399 annet ledd. For behandling av motkjæremålet gjelder reglene i §§ 399-403 tilsvarende. Erklæring av motkjæremål trenges ikke når motparten bare vil kreve avgjørelsen om saksomkostninger forandret.

Kommer hovedkjæremålet ikke til avgjørelse, faller også motkjæremålet bort, hvis det ikke oppfyller betingelsene for selvstendig kjæremål.

0 Tilføyd ved lov 21 juni 1963 nr. 5.

§ 399. Kjæremål erklæres for den rett, hvis avgjørelse angripes, enten muntlig eller gjennom prosesskrift.

Retten lar uten opphold kjæremålserklæringen forkynne for motparten, hvis noen har opptrådt som motpart eller kan betraktes som motpart. Retten fastsetter samtidig en frist, som ikke bør være lenger enn en uke, innen hvilken motparten kan gi tilsvaret til kjæremålet.

Finner retten kjæremålet grunnet, skal den forandre sin avgjørelse, hvis det er adgang til det. Ellers oversender den erklæringen med de tilhørende dokumenter til kjæremålsretten så snart tilsvarsfristen er utløpt. Er tilsvaret innkommet, skal det meddeles den kjærende part.

Finner retten, at det ikke er adgang til kjæremål, eller at det er for sent erklært, skal den gjøre den kjærende oppmerksom på det, men saken behandles likevel på vanlig måte, hvis ikke kjæremålet blir tatt tilbake.

0 Endret ved lov 21 juni 1963 nr. 5.

§ 400. Kjæremål har ikke oppsettende virkning uten når loven bestemmer det, eller den rett hvis avgjørelse angripes eller kjæremålsretten bestemmer det.

Kjæremål fra tredjemann som er pålagt å gi forklaring eller forsikring, utlevere bevis eller gjøre tjeneste som sakkyndig, har oppsettende virkning for ham.

0 Endret ved lov 14 juni 1985 nr. 71.

§ 401. Den kjærende og andre som kjæremålet har betydning for, kan gi skriftlig uttalelse om saken. Det samme kan den rett som har truffet den angrepne avgjørelse.

Påberopes nye faktiske opplysninger som ikke åpenbart er uten betydning, skal retten gi motparten underretning om uttalelsen. Finner den grunn til det, kan den også forelegge uttalelsen for den rett som har tatt den angrepne avgjørelse.

Om meddelelse av prosesskrifter gjelder § 317 femte ledd.

0 Endret ved lover 14 juni 1985 nr. 71, 28 april 2000 nr. 34 (i kraft 1 juli 2000 iflg. res. 28 april 2000 nr. 366).

§ 402. Kjæremaalsretten kan indhente yderligere opplysninger, og etter begjæring av partene eller med hjemmel av § 190 kan den beslutte bevisoptagelse. Denne foregår etter reglene for bevisoptagelse utenfor hovedforhandling.

§ 403. Kjæremålet avgjøres ved kjennelse uten muntlig forhandling.

Bestemmelsene i §§ 384 til 395 får tilsvarende anvendelse så langt de passer.

Når særlige grunner taler for det, kan retten beslutte å holde muntlig forhandling om kjæremålet og herunder avhøre parter og vitner eller foreta annen umiddelbar bevisførsel. Rettens beslutning kan ikke angripes ved kjæremål eller anke. Førings av rettsboken under den muntlige forhandling foregår etter reglene i § 128.

Reglene i tredje ledd gjelder ikke for Høyesteretts kjæremålsutvalg. Utvalget kan i en kjæremålssak forelegge rettsspørsmål for Høyesterett eller beslutte at saken i sin helhet skal avgjøres av Høyesterett etter reglene i lov 25 juni 1926 nr. 2 § 6 annet ledd.

0 Endret ved lov 14 juni 1985 nr. 71.

§ 403 a. Dersom kjæremålsutvalget enstemmig finner det klart at et kjæremål til Høyesteretts kjæremålsutvalg ikke kan føre frem, kan det avvise eller forkaste kjæremålet, eller stadfeste den påkjærte avgjørelsen, uten annen begrunnelse enn en henvisning til bestemmelsen her.

0 Tilføyd ved lov 11 juni 1993 nr. 83, endret ved lov 28 april 2000 nr. 34 (i kraft 1 juli 2000 iflg. res. 28 april 2000 nr. 366).

§ 404. Lagmannsrettens avgjørelse av et kjæremål kan ikke påkjæres videre uten i følgende tilfelle:

1. når den avviser en sak fra den underordnede rett fordi saken ikke hører under domstolene, eller fordi den allerede er rettskraftig avgjort;
2. når kjæremålet gjelder saksbehandlingen ved lagmannsretten;
3. når kjæremålet gjelder tolkningen av en lovforskrift;
4. når kjæremålet gjelder avgjørelse om vitneplikt etter § 209 a.

Dersom kjæremålsutvalget enstemmig finner at verken avgjørelsens betydning utenfor den foreliggende sak eller andre forhold tilsier at et kjæremål mot lagmannsrettens avgjørelse av et kjæremål tas under behandling, kan det avvise kjæremålet uten annen begrunnelse enn en henvisning til bestemmelsen her.

0 Endret ved lover 21 juni 1935 nr. 8, 15 juni 1951 nr. 5, 18 des 1987 nr. 97, 24 aug 1990 nr. 54, 11 juni 1993 nr. 83.

27de kapitel. Gjenoptagelse.

§ 405. En sak som er avgjort ved rettskraftig dom, kan kreves gjenopptatt til ny prøving når en dommer som har deltatt i behandlingen av saken, etter loven var utelukket fra dommerstillingen eller ugild, og det er grunn til å anta at dette kan ha hatt betydning for avgjørelsen.

Gjenoptakelse kan likevel ikke kreves av en part som har eller kunne ha gjort feilen gjeldende under saken.

0 Endret ved lov 14 juni 1985 nr. 71.

§ 406. Naar nogen, som ved dommen er behandlet som part, ikke har avgit møte, og han enten ikke har

været lovlig indkalt eller har hat gyldig forfald, kan han kræve gjenoptagelse. Har han undlatt at benytte opfriskning eller anke, skjønt han hadde adgang til det, eller har han vedtat dommen, kan han dog ikke kræve gjenoptagelse.

§ 407. Gjenoptagelse kan endelig kræves:

1. når en dommer eller protokollfører, som har tatt del i behandlingen av saken, eller motparten eller hans lovlige stedfortreder eller prosessfullmektig har gjort seg skyldig i en straffbar handling med hensyn til saken, og det er grunn til å anta, at dette har hatt innvirkning på avgjørelsen;
2. naar partens lovlige stedfortræder eller procesfuldmægtig har gjort sig skyldig i en forsættlig strafbar handling med hensyn til saken, og dette aapenbart har hat indflydelse paa avgjørelsen;
3. naar en sakkyndig eller en retstolk eller et vidne har avgit falsk forklaring, eller et dokument, som er brukt under saken, er falsk eller forfalsket, og der er grund til at anta, at dette har hat indflydelse paa avgjørelsen;
4. naar en tidligere avgjørelse, som var bindende for dommen, falder bort uten at erstattes av en ny, som i det punkt, det gjælder, er av samme indhold;
5. naar der skaffes frem en ældre dom, som retskraftig har avgjort saken;
6. naar der opplyses en ny kjendsgjærning eller skaffes frem et nyt bevis, som alene eller i forbindelse med det, som tidligere er fremført, aapenbart maatte ha medført en anden avgjørelse.
7. når en internasjonal domstol eller FNs menneskerettskomité i sak mot Norge har funnet at
  - a) avgjørelsen er i strid med en folkerettslig regel som Norge er bundet av, og ny behandling må antas å burde føre til en annen avgjørelse, eller
  - b) saksbehandlingen som ligger til grunn for avgjørelsen er i strid med en folkerettslig regel som Norge er bundet av, hvis det er grunn til å anta at saksbehandlingsfeilen kan ha virket bestemmende på avgjørelsens innhold, og gjenoptakelse er nødvendig for å bøte på den skade som feilen har medført.

Gjenoptagelse efter denne paragraf kan bare kræves av den part, som gjenoptagelsesgrunden har været til skade for. Og han maa gjøre sandsynlig, at han ikke har kjendt til vedkommende omstændighet og hat adgang til at gjøre den gjældende under behandlingen av saken i samme instans eller gjennom anke eller kjæremaal, og at han uten egen skyld er forblit ubekjendt med den eller blit hindret fra at gjøre den gjældende.

0 Endret ved lover 14 feb 1969 nr. 9, 28 april 2000 nr. 34 (i kraft 1 juli 2000 iflg. res. 28 april 2000 nr. 366). 15 juni 2001 nr. 63 (i kraft 15 juni 2001 iflg. res. 15 juni 2001 nr. 713).

§ 408. Begjæring om gjenoptagelse maa fremsættes inden tre maaneder, efterat parten har faat vite om den omstændighet, han grunder begjæringen paa. Grunder han begjæringen paa en strafbar handling, kan den fremsættes inden tre maaneder, efterat den skyldige er fældet ved retskraftig dom. § 360 andet led faar tilsvarende anvendelse.

Når fem år er gått efter at dom i en sak er avsagt, kan begjæring om gjenoptagelse ikke lenger fremsettes. For gjenoptakelse etter § 406 er fristen ti år. Mot forsømmelse av denne frist gis ikke opreisning. Disse bestemmelser gjelder dog ikke i saker om fastsettelse av farskap eller andre saker om nedstamning.

Den, som kræver gjenoptagelse, maa gjøre sandsynlig, at begjæringen er fremsat i rette tid.

0 Endret ved lover 21 juni 1935 nr. 8, 27 juni 1986 nr. 48.

§ 409. Begjæringen fremsættes for den ret, som har avsagt den angrepne dom. Er dommen avsagt av forlikrådet, settes begjæringen frem for tingretten. Angripes domme, som er avsagt i flere instanser, fremsættes begjæringen for den ret, som har dømt i øverste instans.

Begjæringen om gjenopptagelse må fremsettes gjennom prosesskrift hvis den gjelder en høyesterettsdom eller lagmannsrettsdom; ellers kan den fremsettes gjennom prosesskrift eller muntlig. En begjæring som fremsettes gjennom prosesskrift, må være underskrevet eller medunderskrevet av en advokat.

0 Endret ved lover 4 des 1964 nr. 2, 15 juni 2001 nr. 63 (i kraft 15 juni 2001 iflg. res. 15 juni 2001 nr. 713), 14 des 2001 nr. 98 (i kraft 1 jan 2002 iflg. res. 14 des 2001 nr. 1416).

§ 410. Begjæringen maa indeholde:

1. betegnelse av domstolen, parterne og i tilfælde deres lovlige stedfortrædere;
2. betegnelse av den angrepne dom;
3. en bestemt erklæring om, hvilke dele av dommen angripes, og angivelse av de grunde, begjæringen støttes paa, og de bevis, som agtes ført til støtte for den;
4. den paastand, som nedlægges;
5. angivelse av de omstændigheter, som viser, at begjæringen er fremsat i rette tid og ellers er lovlig, og bevisene for dem;
6. angivelse av de omstændigheter, som er avgjørende for domstolens sammensætning, hvis det ikke fremgaar av det, som ellers er anført.

Dessuten bør begjæringen inneholde det som er bestemt i § 300 nr. 5, 8 og 9.

Utredninger av rets- og bevisspørsmål maa begjæringen ikke inneholde i større utstrækning end nødvendig for at forklare sammenhængen.

0 Endret ved lov 24 aug 1990 nr. 54.

§ 411. Ved avgjørelsen av begjæring om gjenopptakelse eller ved ny behandling av saken kan ikke delta noen dommer som har vært med på å avsi den angrepne dom.

0 Endret ved lov 14 juni 1985 nr. 71.

§ 412. Finder retten det aapenbart, at begjæringen er for sent fremsat, eller at den ikke er lovformelig, avviser den begjæringen. Finder retten det aapenbart, at den grund, som angives, er ulovhjemlet, eller at de omstændigheter eller bevis, som paaberopes, er utilstrækkelige, forkaster den begjæringen.

Ellers kan retten enten straks henvisse begjæringen til hovedforhandling eller foreløbig beslutte bevisoptagelse.

Er som grund angitt et strafbart forhold, uten at der foreligger dom eller er reist forfølgning, kan retten henstille til paatalemyndigheten at indlede undersøkelse, og den kan av eget tiltak utsætte saken, til undersøkelsen er avsluttet.

Et strafbart forhold, som vedkommende er frifundet for, kan ikke paaberopes, hvis frifindelsen er grundet paa en benegtende avgjørelse av skyldspørsmålet.

§ 413. Retten treffer sin avgjørelse etter § 412 uten forhandling.

Gjelder det en dom av Høyesterett, treffer Kjæremålsutvalget avgjørelsen etter at uttalelse er avgitt av en av de dommere som har dømt i saken. Til avvisning eller forkastelse etter § 412 første ledd kreves at utvalget er enstemmig.

Regelen i § 166 kommer ikke til anvendelse, undtagen naar retten foreløbig beslutter bevisoptagelse.

En beslutning om henvisning til hovedforhandling kan ikke angripes ved kjæremaal eller anke.

0 Endret ved lov 21 juni 1935 nr. 8.

§ 414. Er begjæringen om gjenoptagelse henvist til hovedforhandling, skal rettens formand uten ophold la beslutningen forkynde for motparten. Forøvrig faar reglerne i §§ 370 og 371 tilsvarende anvendelse.

Saken behandles og avgjøres overensstemmende med reglerne for ankesaker, forsaavidt disse er anvendelige.

Retten prøver av eget tiltak, om gjenoptagelsesbegjæringen er lovlig, og om den opgivne grund foreligger.

Foregaar gjenoptagelsen i ankeinstans, kommer reglerne i §§ 392 og 394 til anvendelse.

§ 415. Overfor kjendelser, som er avsagt av Høyesteret eller Høyesterets kjæremaalsutvalg, eller som er gjenstand for selvstændig anke eller gaar ut paa at avvise eller hæve en sak, kan gjenoptagelse kræves efter reglerne for domme. Er en anke til Høyesterett nektet fremmet i medhold av § 373 tredje ledd, skal en begjæring om gjenoptakelse rette seg mot lagmannsrettens dom, hvis den ikke er begrunnet med feil ved saksbehandlingen i Høyesteretts kjæremålsutvalg.

0 Endret ved lov 28 april 2000 nr. 34 (i kraft 1 juli 2000 iflg. res. 28 april 2000 nr. 366).

Femte del. Særlige rettergangsmaater.

28de kapitel. Egteskapssaker.

§ 416. Ekteskapssaker er saker om et ekteskap består eller ikke består, om oppløsning av ekteskap og om separasjon.

0 Endret ved lover 17 juli 1925 nr. 6, 25 juni 1937 nr. 13, 7 feb 1969 nr. 7, 4 juli 1991 nr. 47.

§ 417. Ekteskapssak kan bare reises av en av ektefellene selv eller av den som påstår å være eller ikke å være saksøktes ektefelle, hvis ikke noe annet er bestemt.

Bli en ekteskapssak reist av den ene ektefellen, stevnes den andre ektefellen som motpart. Bli saken reist av noen andre, stevnes begge ektefeller som motparter. Bli sak om oppløsning reist på grunn av tidligere ekteskap, skal også ektefellen i det tidligere ekteskapet stevnes som motpart.

0 Endret ved lover 17 juli 1925 nr. 6, 7 feb 1969 nr. 7, 4 juli 1991 nr. 47.

§ 418. I saker som anlegges for å få dom for at et ekteskap består eller ikke består eller for å få det oppløst etter ekteskapsloven § 24 første ledd, kan fylkesmannen opptre for å vareta de offentlige interesser. Retten skal gi ham melding om saken. Fylkesmannen kan erklære anke og begjære gjenopptagelse. Ellers er inntreden i saken bare tillatt etter § 425.

0 Endret ved lover 17 juli 1925 nr. 6, 25 juni 1937 nr. 13, 7 feb 1969 nr. 7, 4 juli 1991 nr. 47.

§ 419. Om umyndige ektefellers prosessdyktighet og om vergens og hjelpevergers stilling i ekteskapsaker gjelder ekteskapsloven § 28. For behandlingen av spørsmål om bidrag og andre økonomiske spørsmål gjelder likevel §§ 38 og 39 i loven her. §§ 38 og 39 gjelder også for hjelpeverger hvis det faller innenfor hjelpevergens oppdrag å tre inn i saken.

0 Endret ved lover 17 juli 1925 nr. 6, 22 april 1927 nr. 3 § 103, 25 juni 1937 nr. 3, 7 feb 1969 nr. 7, 4 juli 1991 nr. 47.

§ 419 a. Dersom ikke annet er fastsatt ved overenskomst med fremmed stat, kan ekteskapsak reises ved norsk domstol:

- 1) når saksøkte har bopel i riket, eller
- 2) når saksøkeren har bopel i riket og enten har bodd her de siste to år eller tidligere har hatt bopel her, eller
- 3) når saksøkeren er norsk statsborger og det godtgjøres at han på grunn av sitt statsborgerskap ikke vil kunne reise saken i det land hvor han har bopel, eller
- 4) når begge ektefeller er norske statsborgere og saksøkte ikke motsetter seg at saken reises ved norsk domstol, eller
- 5) når det blir søkt om skilsmisse på grunnlag av separasjon som er meddelt her i riket i løpet av de fem foregående år.

0 Tilføyd ved lov 21 juni 1963 nr. 6, endret ved lov 2 juni 1978 nr. 38 (jfr. dens § 5).

§ 420. Hvis saksøkte i en ekteskapsak ikke har hjemting i riket kan saken anlegges i den rettskrets hvor ektefellene hadde sin siste felles bopel eller hvor saksøkeren har bopel.

Blir saken reist av fylkesmannen, kan den anlegges i den rettskretsen hvor en av ektefellene kunne vært saksøkt.

0 Endret ved lover 21 juni 1963 nr. 6, 4 juli 1991 nr. 47.

§ 421. I en ekteskapsak kan også behandles

- a) spørsmål om bidrag,
- b) spørsmål etter barneloven om felles barn og
- c) spørsmål etter ekteskapsloven med mindre det er begjært offentlig skifte.

Hvis ikke spørsmål som nevnt i første ledd bokstav a og b er trukket inn i saken, skal retten av eget tiltak undersøke om partene er uenige om slike spørsmål og i tilfelle treffe avgjørelse i saken. Det gjelder likevel ikke hvis partene er enige om å holde spørsmålet utenfor, eller den ene parten uteblir, og den møtende ønsker å holde spørsmålet utenfor, eller hvis en av partene er bosatt utenfor riket.

Når spørsmål etter barneloven om felles barn trekkes inn i saken etter første ledd, får saksbehandlingsreglene i barneloven kap. 7 anvendelse for behandlingen av disse spørsmålene.

Ellers kan en ekteskaps sak ikke forenes med tvistemål om andre rettsforhold.

- 0 Endret ved lover 17 juli 1925 nr. 6, 25 juni 1937 nr. 13, 21 juni 1963 nr. 6, 29 mai 1964 nr. 1 § 29, 7 feb 1969 nr. 7, 18 mai 1973 nr. 23, 22 mai 1981 nr. 24, 4 juli 1991 nr. 47, 20 juni 2003 nr. 40 (i kraft 1 april 2004 iflg. res. 20 juni 2003 nr. 728).

§ 422. I saker om skilsmisse eller separasjon skal dommeren under saksforberedelsen foreta mekling dersom begge parter kan innkalles til å møte på samme tid. Det samme gjelder i saker om bidrag til ektefelle eller barn, om pensjon etter ekteskapsloven og i saker om fordeling eller tildeling av formuen mellom ektefeller eller fraskilte. For mekling i saker etter barneloven gjelder bestemmelsene i barneloven kap. 7.

- 0 Endret ved lover 17 juli 1925 nr. 6, 25 juni 1937 nr. 13, 7 feb 1969 nr. 7, 8 april 1981 nr. 7, 4 juli 1991 nr. 47, 20 juni 2003 nr. 40 (i kraft 1 april 2004 iflg. res. 20 juni 2003 nr. 728).

§ 423. (Opphevet ved lov 13 juni 1980 nr. 35.)

§ 424. En rettskraftig dom om spørsmål som nevnt i § 416 virker for og mot alle og legges til grunn i alle forhold hvor spørsmålet har betydning. Går dommen ut på skilsmisse eller på separasjon, gjelder det samme selv om dommen ikke er rettskraftig, hvis ikke noe annet er bestemt.

Er et ekteskap erklært for ikke å bestå, eller er det oppløst, er oppreisning og gjenopptagelse utelukket hvis en av ektefellene har inngått nytt ekteskap før avgjørelsen om oppreisning eller henvisning til hovedforhandling er forkynt for ham eller henne.

- 0 Endret ved lover 17 juli 1925 nr. 6, 25 juni 1937 nr. 13, 7 feb 1969 nr. 7, 4 juli 1991 nr. 47.

§ 425. Dør en part før dom er avsagt i en sak om hans eller hennes eget ekteskap, heves saken. Gjelder saken oppløsning av ekteskapet etter ekteskapsloven § 24 første ledd eller spørsmålet om ekteskapet består, eller om en separasjon er uten rettsvirkning etter ekteskapsloven § 20 andre ledd, kan den likevel fortsettes så vel av som mot den avdødes barn eller arvinger såfremt avgjørelsen har rettslig betydning.

Dør parten etter at dom er avsagt, kan under samme betingelse anke og gjenopptagelse anvendes av eller mot barna eller arvingene hvis dommen går ut på oppløsning av ekteskapet, eller på separasjon, eller saken gjelder spørsmålet om ekteskapet består eller om en separasjon er uten rettsvirkning etter ekteskapsloven § 20 andre ledd.

Er der etter dette flere søksmåls- eller ankeberettigede, må alle de inntredende gjøre sine påstander gjeldende i forening. Har en enkelt trådt inn i saken, kan de andre slutte sig til.

- 0 Endret ved lover 17 juli 1925 nr. 6, 25 juni 1937 nr. 13, 7 feb 1969 nr. 7, 4 juli 1991 nr. 47.

§ 426. (Opphevet ved lov 4 juli 1991 nr. 47.)

29de kapitel. Saker om nedstamning.

§ 427. Sak til fastsettelse av om et slektskap består eller ikke består, kan bare reises mellom dem som påstås beslektet i rett opp- og nedstigende linje. Farskap eller morskap kan likevel bare fastslås eller endres etter reglene i barneloven.

Saken må alltid reises mot den eller dem som påstås beslektet i nærmeste grad. Bare når det ikke er noen så nær slektning i live, kan den anlegges mot fjernere slektninger.

0 Endret ved lover 8 april 1981 nr. 7, 13 juni 1997 nr. 39 (i kraft 1 jan 1998).

§ 428. (Opphevet ved lov 21 des 1956 nr. 9.)

§ 429. I søksmål om nedstamning har trygdeetatens fylkeskontor rett til å opptre og til å anvende anke og gjenoptagelse overfor dommen for å vareta de offentlige interesser. Retten skal gi fylkeskontoret meddelelse om saken. Hvis noen av partene uteblir, underrettes fylkeskontoret.

Er søksmaal reist mellom personer, som paastaaes fjernere beslektet, har livsarvingene efter en nærmere beslektet avdød ret til at træde ind i saken og anvende anke og gjenoptagelse overfor dommen for at vareta sit tarv.

Ellers kan indtræden i saken bare tillates efter § 433.

0 Endret ved lover 21 des 1956 nr. 9, 19 juni 1992 nr. 63.

§ 430. For en umyndig som har fylt 15 år og ikke er sinnssyk eller åndssvak, kan vergen ikke reise søksmål om nedstamning uten hans samtykke.

0 Endret ved lov 22 april 1927 nr. 3 § 103.

§ 431. Søksmaal om nedstamning kan ikke forenes med tvistemaal om andre forhold eller andre krav, uten naar disse er en følge av nedstamningen eller av søksmaalet.

§ 432. En retskraftig dom i en nedstamningssak virker for og mot alle og lægges til grund i alle forhold, hvor spørsmålet, om slegtskapet bestaar eller ikke bestaar, er av betydning.

Er søksmaal reist mellom personer, som paastaaes fjernere beslektet, har dommen ikke virkning mot den nærmere beslektedes livsarvinger, uten naar de har været varslet om saken eller er indtraadt i den.

Det samme gjælder om den, som selv gjør krav paa forældrestilling eller paa at være den person, hvis nedstamning der handles om.

§ 433. Dør nogen av parterne, før dom er avsagt, kan saken fortsættes av eller mot den eller dem, som da er hans nærmeste slegtninger i ret ned- eller opstigende linje.

Dør nogen av parterne, efterat dom er avsagt, kan anke og gjenoptagelse anvendes baade av dem, som er nævnt i første led, og av den avdødes arvinger eller bo, naar dommen berører deres interesser.

Er der efter dette flere søksmaals- eller ankeberettigede, maa alle de indtrædende gjøre sine paastande gjældende i forening. Har en enkelt traadt ind i saken, kan de andre slutte sig til.

§ 434. (Opphevet ved lov 8 april 1981 nr. 7.)

30te kapitel. Saker om offentlige tjenestehandlinger.

§ 435. Bestemmelsene i dette kapittel gjelder for søksmål om

1. lovmessigheten av avgjørelser truffet under utøving av offentlig tjeneste,
2. forpliktelser i den offentlige tjeneste eller erstatningskrav i anledning av rettsstridig forhold i tjenesten.

Bestemmelsene får ikke anvendelse på forhold av utelukkende privatrettslig art.

Søksmål etter første ledd nr. 1 kan bare reises mot staten, en kommune eller en offentlig innretning. Søksmål etter første ledd nr. 2 kan også reises mot en offentlig tjenestemann.

0 Endret ved lov 9 mars 1962 nr. 1.

§ 436. Så lenge en rettslig avgjørelse ikke er opphevet eller forandret eller tjenestemannen ved dom er kjent skyldig i straffbart forhold ved avgjørelsen, kan erstatningssøksmål etter § 435 ikke reises i anledning av avgjørelsen. Andre søksmål etter § 435 kan ikke i noe tilfelle reises i anledning av rettslige avgjørelser.

0 Endret ved lov 9 mars 1962 nr. 1.

§ 437. Vedkommende forvaltningsorgan kan bestemme at søksmål etter § 435 første ledd om lovmessigheten av en avgjørelse i offentlig tjeneste eller krav om erstatning som følge av slik avgjørelse ikke skal kunne reises uten at vedkommende part har nyttet den adgang han har til å klage over avgjørelsen og at klagen er avgjort av den høyeste klageinstans som står åpen. Bestemmelse om dette må i tilfelle meddeles vedkommende samtidig som han får melding om avgjørelsen. Søksmål skal likevel i alle tilfelle kunne reises når det er gått 6 måneder fra det tidspunkt erklæringen om klage første gang ble framsatt, og det ikke skyldes forsømmelse fra klagerens side at klageinstansens avgjørelse ikke foreligger.

Vedkommende forvaltningsorgan kan bestemme at mulig søksmål må reises innen 6 måneder fra det tidspunkt da melding om fristfastsettingen kom fram til vedkommende part. Det kan gis oppreising mot oversitting av fristen. Fristfastsettingen gjelder ikke dersom avgjørelsen er eller kommer under klagebehandling eller for så vidt avgjørelsen blir endret.

Bestemmelsene i første og annet ledd er ikke til hinder for at erstatningssøksmål blir reist dersom det forvaltningsorgan som har truffet avgjørelsen, etter at klage lovlig var satt fram selv har endret avgjørelsen med den virkning at klageren helt ut er gitt medhold. Det samme gjelder dersom avgjørelsen før klageretten var gått tapt, men uten at klage var satt fram, er endret på tilsvarende måte - av vedkommende forvaltningsorgan selv eller av overordnet forvaltningsorgan - slik at det ikke lenger foreligger noe grunnlag for klage over avgjørelsen. Ny søksmålsfrist kan fastsettes etter reglene i annet ledd.

0 Endret ved lover 9 mars 1962 nr. 1, 19 juni 1969 nr. 54.

§ 438. Søksmål mot et medlem av Høyesterett hører under Høyesterett. Søksmål mot et medlem av lagmannsretten hører under en annen lagmannsrett. Søksmål mot et medlem av tingretten hører under

lagmannsrett.

Saksbehandlingen foregår etter reglene i kap. 22, 23 og 24 så langt de passer.

- 0 Endret ved lover 9 mars 1962 nr. 1, 28 april 2000 nr. 34 (i kraft 1 juli 2000 iflg. res. 28 april 2000 nr. 366), 14 des 2001 nr. 98 (i kraft 1 jan 2002 iflg. res. 14 des 2001 nr. 1416).

§ 439. Søksmål etter § 435 første ledd nr. 1 kan reises i den rettskrets der vedkommende offentlige myndighet som har truffet avgjørelse i saken i en tidligere instans, har sitt sete. Søksmål mot staten, en kommune eller en offentlig innretning etter § 435 første ledd nr. 2 kan reises der hvor søksmål reises eller kunne være reist mot vedkommende offentlige tjenestemann.

- 0 Endret ved lov 9 mars 1962 nr. 1.

§ 440. Retten gir av eget tiltak melding om saken til den foresatte i tjenesten, når det er noen foresatt.

For å vareta offentlige hensyn har den foresatte rett til å opptre i saken og til å nytte anke og gjenopptakelse og begjære oppfriskning.

- 0 Endret ved lov 9 mars 1962 nr. 1.

§ 440 a. Bestemmelsen om oppfylingsfrist i § 146 gjelder ikke i saker etter § 435 første ledd bortsett fra saker om erstatningskrav.

- 0 Tilføyd ved lov 9 mars 1962 nr. 1.

31te kapitel. Vekselsaker.

- 0 Kapitlet med §§ 441 til 451 opphevet ved lov 26 juni 1992 nr. 86.

32te kapitel. Voldgift.

- 0 Kapitlet med §§ 452 til 473 opphevet ved lov 14 mai 2004 nr. 25 (i kraft 1 jan 2005 iflg. res. 14 mai 2004 nr. 751).

33. kapittel. Saker om overprøving av administrative vedtak om frihetstap og andre tvangsinngrep.

- 0 Tilføyd ved lov 19 juni 1969 nr. 52 (fra 1 jan 1970 iflg. res. 19 juni 1969).

§ 474. Føresegnene i dette kapitlet gjelder søksmål som etter særskilt lovføresegn kan reises mot offentlig myndighet til overprøving av administrative vedtak om frihetstap eller andre administrative tvangsinngrep.

- 0 Tilføyd ved lov 19 juni 1969 nr. 52.

§ 475. Søksmålet reises for tingretten i den rettskretsen der saksøkeren er i samsvar med vedtaket eller der han har sitt heimting eller hadde heimting før vedtaket ble satt i verk.

Søksmål kan ikke reises uten at vedkommende har nytta den retten han har til å klage over vedtaket til overordna forvaltningsorgan, og klagen er avgjort av den høgste klageinstansen som står åpen. Når særlige grunner taler for det, kan retten behandle saka enda om vedkommende ikke har klaga eller klagesaka ikke er avgjort.

0 Tilføyd ved lov 19 juni 1969 nr. 52, endret ved lov 14 des 2001 nr. 98 (i kraft 1 jan 2002 iflg. res. 14 des 2001 nr. 1416).

§ 476. Saksøker er den som tvangsinngrepet er retta mot. Vedkommende kan reise søksmål på egen hånd dersom han har evne til å forstå hva saka gjelder. Likevel kan barn først reise søksmål når det har fylt 15 år.

Vergen kan reise sak på vegne av en umyndig, og ektefellen på vegne av en gift person. For øvrig kan sak reises på vegne av en annen bare etter særskilt lovføresegn.

Staten ved departementet er saksøkt.

Søksmålet reises ved at saksøkeren krever saksanlegg. Kravet rettes til den myndighet som har gjort vedtaket om tvangstiltak. Vedkommende myndighet skal uten opphold sende kravet om søksmål og saksdokumenta til tingretten.

0 Tilføyd ved lov 19 juni 1969 nr. 52, endret ved lover 13 juni 1980 nr. 35, 14 des 2001 nr. 98 (i kraft 1 jan 2002 iflg. res. 14 des 2001 nr. 1416).

§ 477. Saksanlegget er ikke til hinder for at tvangsinngrepet settes i verk eller opprettholdes med mindre retten fastsetter noe anna.

0 Tilføyd ved lov 19 juni 1969 nr. 52.

§ 478. Retten skal påskynne saka mest mulig. Hovedforhandling kan berammes straks uten saksførebuing.

0 Tilføyd ved lov 19 juni 1969 nr. 52, endret ved lov 24 aug 1990 nr. 54.

§ 479. Retten avgjør om hovedforhandling skal holdes i rettslokale, eller på sjukehus eller institusjon der saksøkeren er.

Saken behandles for lukkede dører. Retten kan beslutte behandling for åpne dører hvis saksøkeren ber om det.

0 Tilføyd ved lov 19 juni 1969 nr. 52, endret ved lov 4 juni 1999 nr. 37 (i kraft 1 sep 2001 iflg. res. 6 juli 2001 nr. 755).

§ 480. Skal retten settes med meddommere, oppnevnes disse av dommeren.

Kongen kan opprette et eller flere utvalg av personer med fagkyndighet i saker som skal behandles etter dette kapittel. Når dommeren finner grunn til det kan han oppnevne sakkyndige og meddommere som ikke står i utvalget.

0 Tilføyd ved lov 19 juni 1969 nr. 52, endret ved lov 14 juni 1985 nr. 71.

§ 481. Uteblir saksøkeren uten gyldig forfall, kan retten gjøre vedtak om at han skal hentes til samme eller et anna rettsmøte. Retten kan unnlate å motta partsforsikring.

Dersom retten finner det ubetenkelig, kan personlig avhør av saksøkeren unnlates. Retten kan utelukke saksøkeren fra å være til stede under visse deler av hovedforhandlingen eller helt unnlate å kalle han inn, dersom hans nærvær på grunn av hans helsetilstand eller alder må anses utilrådelig. I så fall skal han av rettens formann gjøres kjent med hovedinnholdet av de forhandlinger som har funnet sted under hans fravær, dersom han kommer til stede.

Rettens formann kan vedta at saksøkeren ikke skal kunne kreve å få se saksdokumenta, dersom en slik adgang på grunn av saksøkerens helsetilstand eller alder er utilrådelig. I så fall skal rettens formann eller prosessfullmektig eller annen representant for saksøkeren etter oppmoding fra denne gjøre han kjent med hovedinnholdet av dokumenta i den utstrekning opplysningene er av interesse for saka.

Utenrettslige forklaringer og erklæringer kan brukes når retten finner det ubetenkelig.

Retten kan nekte å oppnevne sakkyndige når slik oppnevning finnes unødvendig fordi retten settes med fagkyndige meddommere.

Retten sørger for at saka blir fullt opplyst.

0 Tilføyd ved lov 19 juni 1969 nr. 52, endret ved lov 14 juni 1985 nr. 71.

§ 482. Innafor rammen av vedkommende lov skal retten prøve alle sider av saka.

Retten er ubundet av det partene gjør gjeldende og av påstandene.

0 Tilføyd ved lov 19 juni 1969 nr. 52.

§ 483. Staten bærer alle kostnader ved saka. Ansvar for sakskostnader pålegges ikke uten at særlige grunner taler for det.

0 Tilføyd ved lov 19 juni 1969 nr. 52.

§ 484. Saksøkeren gjøres kjent med dommen og ankereglene på den måte retten bestemmer. Dersom det anses hensiktsmessig, kan det overlates til prosessfullmektigen hans å gjøre det.

0 Tilføyd ved lov 19 juni 1969 nr. 52.

§ 485. Er søkeren lagt inn tvangsmessig, kan han anke muntlig eller skriftlig for styreren (direktøren) for sjukehuset eller institusjonen. Er anken muntlig, skal mottakeren sørge for at den blir skrevet ned. Anken skal uten opphold sendes til den retten som har avsagt dommen.

For anke fra saksøkeren gjelder ikke § 364 andre ledd og § 365.

Den retten som mottar anken, avgjør om forberedende ankebehandling skal finne sted.

For ankebehandling i lagmannsretten gjelder §§ 478 til 484 så langt de passer. For ankebehandling i Høyesterett gjelder § 478 og §§ 481 til 484 så langt de passer.

0 Tilføyd ved lov 19 juni 1969 nr. 52, endret ved lover 19 des 1969 nr. 76, 13 juni 1980 nr. 35, 28 april 2000 nr. 34 (i kraft 1 juli 2000 iflg. res. 28 april 2000 nr. 366).

§ 486. Når en dom som fastsetter eller stadfester et tvangsinngrep er blitt rettskraftig, kan ny sak ikke reises før ett år er gått.

Når vedkommende tidligere har fått prøvd sin sak for domstolene, og retten finner at det ikke foreligger nye opplysninger eller bevis av betydning, kan den avgjøre saka uten forutgående muntlig forhandling og uten å tilkalle meddommere.

0 Tilføyd ved lov 19 juni 1969 nr. 52, endret ved lov 14 juni 1985 nr. 71.

Slutningsbestemmelse.

Tiden for denne lovs ikrafttræden fastsettes ved særskilt lov.¹

1 Loven ble satt i kraft 1 juli 1927 iflg. lov 14 aug 1918 nr. 4 § 1.